

ჩაკლული სული

ჯადოს ახსნა

თამაზს გამოედვიდა. მზის სხივები უკვე იღვრებოდა ოთახში. სიხარული დაეუფლა ვაჟკაცის სხეულს. ადგა, პატარა აივანზე გააბიჯა, არემარეს გადახედა. დილის მზე უშურველად აფრქვევდა თავის სხივებს წვიმით გაჯერებულ მიწას, რომელიც თითქოს ხელახლა იზადებოდა. სახლის წინ პატარა ბაღი იყო: ლაღად აღერებულ იყვნენ ხეები და მცენარეები. თამაზმაც იგრძნო მზე, წელში გასწორდა: სიამოვნებდა, რომ ცოცხლობდა, ღრმად და მკვიდრად ფესვგამდგარ მუხას უცქერდა, ბავშვის სიცილი ესმოდა. თამაზი ხარობდა, თითქოს მიწასთან ერთად ისიც ხელახლა იშვა. ორმოცი წელი? ეს ხომ სიმწიფის ხანაა! გაიზმორა, გულმკერდი დაჭიმა და ოთახში შებრუნდა. პრიმუსი აანთო, ზედ წყლიანი ქვაბი შედგა. წყალი რამდენიმე წუთში გაცხელდა. პარსვას შეუდგა. სამართებლის პირი უკვე ძალიან მოსცვეთოდა, მაგრამ სხვა არ ჰქონდა. საბედნიეროდ, თეატრში გაცნობილმა ერთმა უცხოელმა მოგზაურმა საპარსი დაუტოვა, რომელიც ახლა ისევე ძვირფასი იყო მისთვის, როგორც ხორასნის ხანჯალი მთიელისათვის.

კაცი სარკეში დააკვირდა თავს: მკვეთრად მოჭრილი კაუჭა ცხვირი, ნიკაპი ფართო და მაგარი. შუბლი მაღალი, გამობურცული. თვალები ფოლადისფერი-რუხი, მეზღვაურებს რომ აქვთ. სახე, მთლიანად, მიწაში ნაპოვნი ანტიკური მონეტის მსგავსი: გარუნული და დაჟანგული, მაინც მაგარი და მეტყველი. ტყუილად როდი უთხრა ერთმა ლამაზმა: ლორდისა შოფრის ნაზავი. წარბებს შორის კუმტი ნაკეცი, თვალებში მძიმე ნაღველი, ამის მიუხედავად შინაგანი ელვარება ნაკვეთზე. ეს ორგვარ სახეს აძლევდა: შეეძლო ჰგვანებოდა ბავშვს, რომელსაც გინდა თავზე ხელი გადაუსვა, მაგრამ უცვარი მოკრძალება აშეშებს საალერსოდ გაწვდილ ხელს – ბავშვი უცხო ჩანს და შეცვლილი.

ჩაი უკვე მოერთმიათ, როცა ექიმის მოახლემ – თამაზს ავეჯით მორთული ერთი ოთახი ეკავა ექიმთან – მისი ულუფა შაქარი მოუტანა. ამ გოგოს მუდამ უხაროდა თამაზის დანახვა, მაგრამ არასოდეს დაფიქრებულა იმაზე, თუ რად უხაროდა. თამაზს სანოვარგის რიგში დგომა უჭირდა – გოგომ სიხარულით გაათავისუფლა ამ მოვალეობისაგან; მას თამაზის ბარათებიტ მოჰქონდა პური, შაქარი, ხორცი, ხანდახან ყველი და კარაქიც. დღეს შაქართან ერთად ორი პური მოუტანა, ერთ ნაცნობ გლეხს ჩამოეტანა სოფლიდან. “მახოველა”, სიხარულით წამოიძახა თამაზმა. მას უყვარდა ეს მოლურჯო პური, მისი მკვეთრი სუნი. ერთი კვერი გატეხა, დაყნოსა და იგრძნო, რომ მიწის მაღლით აივსო; გულაჩუყებული იდგა, თითქოს შინაგანი ხილვით ჭკრეტდა მომლოდინე ბელტების ბნელ წიაღს, მთესველის მარჯვენას, ცოცხალი თესლების კვდომასა და კვლავ დაბადებას, მათს ჩასახვას, ღვილს, მწიფობას. იხილა მკა და კალოობა, დოლაბის ბრუნვა, ბოლოს დაბრაწული, აბოლებული პური. ეს პურის ნატეხი ახლა დემეტრეს ცოცხალი მითი იყო მისთვის. თამაზს გაახსენდა გლეხი, ვინც ჩამოუტანა პური; ერთი თვის წინ გაიცნო ქალაქის გარეუბანში. “ჯერ კიდევ ძგერენ თბილი გულები”, ცაილაპარაკა და სურნელოვანი პურის ლუკმა იგემა. იმავე წუთს აზრმა გაუელვა: ყოველი ხალხო საკუთარ ფორმას აძლევს პურს; თითოეული თავის ყაიდაზე თუ იღებს წყალობას? ყველის პატარა ნაჭერი აღმოაჩინა და საუზმეს შეუდგა. საკვები ბევრი არ სჭირდებოდა. ზოგი ნაცნობი ხუმრობით იოგს ეხახდა. თამაზიც ჩუმად იღიმებოდა ამ მეტსახელით კმაყოფილი.

საუზმეს რომ მორჩა, ჩაცმა დაიწყო. ჯერაც არ გასცვეთოდა ომიდან შემორჩენილი ინგლისური ხაკის უნიფორმა. ქურთუკი და შარვალი შეათვალიერა, ერთხელ კიდევ დალოცა ინგლისელები ასეთი გამძლე ქსოვილის დამზადებისათვის. ყვითელი ჩექმები ჩაიცვა, იმავე ფერის გამძლე გეტრები შემოიხვია. ესენი “ამერიკანკაზე” - ომისდროინდელ ბაზარში - ჰქონდა ნიყიდი. იმხანად თბილისში ახლო აღმოსავლეთის დევნილ ქრისტიანთა ხელშემწყობი დამხმარე ორგანიზაცია მუშაობდა. ამერიკიდან გზავნიდნენ

ტანსაცმელს, ფეხსაცმელს, უამრავ მედიკამენტს, ათასგვარ წვრილმანს. თავის მოღვაწეობას ეს ორგანიზაცია საქართველოში საბჭოთა ხელისუფლების პირველ წლებშიც განაგრძობდა. მოგვიანებით კი გააუქმეს, მაგრამ მომარაგება – თუმცა კი უფრო მომჭირნედ – არ შეწყვეტილა. ვაჭრები იაფად ყიდულობდნენ ფუთებს; არც იცოდნენ, შიგ რა იყო. ეს ნასყიდობა ლატარიას მიაგავდა; რომელიმე ფუთაში ხანდახან ძვირფასი ნივთებიც აღმოჩნდებოდა. ეს ყოველივე ერთ ბაზარზე სალდებოდა, აქედან სახელი “ამერიკანკა”. “ამერიკანკა” მუშტარს ვერ იტევდა. რუსეთიდან ჩამოსული მსახიობი კაცები და ქალები კალიებივით ესეოდნენ “ამერიკანკას”. თამაზიც მრავალჯერ სტუმრებია აქაურობას.

მზე კარგა მალა იდგა, როცა სახლიდან გამოვიდა. ქალაქგარეთ ცხოვრობდა ერთ სერზე. თამაზი შედგა, მოტიტვლებულ გორაკებსა და ფერდობებს შორის განფენილ თბილისს გადახედა. თვალი საქართველოს ძველი დედაქალაქის შემოგარენიდან სიმწვანეში გადასრიალდა და შორეთში დაიკარგა. ერთბაშად თოვლით დაფარული ყაზბეგი აღიმართა შორს – კავკასიონის ბატონკაცური მხარ-ბეჭი. თამაზი იდგა სანახაობაში ჩადირული, თითქოს მარადიულობა მასში მარადიულობას ჭვრეტდა. მთების შვილს გატაცებით უყვარდა მთები. ტომით სვანი იყო. იქ, სვანეთში, ლეგენდა დღესაც ნეფე-დედოფალს უწოდებს თეთრნულდს და უშბას. თამაზი მთვრალივით იყო: მთების ცქერამ თითქოს ყოველდღიურობას მოაშორა. პირადი მიმართება ჰქონდა მთებთან, მზესთანაც. იყო წუთები, როცა მზეში, მთაში უძველეს წინაპარს ხედავდა: ადამიანის მოდგმისას და ზეადამიანურს ერთდროულად. ეს ხილვა თვალის ღებნა არ იყო უბრალო; ეს იყო განცდა თავდაპირველ ელემენტების. თამაზი ნეტარებით აღივსო. ამ წუთს ბედნიერი იყო. მერე გონს მოეგო და სწრაფად დაეშვა ძირს, იქ, ქვემოთ სხვა სამყარო იყო: აჩქარებული ტრამვაები, გამოუძინებელი მეეტლეები, მომლოდინე ადამიანების რიგები მაღაზიებში. ქუჩის მოვაჭრეები გაზეთებს აჩეჩებდნენ. ერთი გაზეთი იყიდა, გადაათვალიერა, რაც იქ ნახა, ომის ბიულეტენს უფრო ჰგავდა: მრავალრიცხოვანი ფრონტები, ყველა სიძნელის მიუხედავად ბრძოლისა და გამარჯვების ურყევი ნება. შეტევა და გარღვევა – არაფერი უფრო ძვირად არ ფასობდა. მოსაზერებელი იყო გაზეთი – ერთი და იგივე ცნობაბის მუდმივი განმეორება, მაინც სოციალური ყოფის ისეთსავე მეტყველ ასახვას ხედავდა მასში, როგორსაც უხსოვარ დროთა იდუმალ რუნებში.

თამაზი ტრამვაიში ჩაჯდა. თხუთმეტ წუთში სახკინმრეწვთან იყო, აქ მუშაობდა სასცენარო განყოფილებაში. დავალებული საქმის სირთულე კარგად ესმოდა. სცენარში ყველაფერი დიალექტურად უნდა ყოფილიყო დანახული და შესრულებული. შინაარსის ყველა წვრილმანი ისე უნდა განლაგებულიყო, რომ საბოლოოს ექვის ნატამალიც არ დარჩენილიყო პროლეტარიატის გამარჯვებაში. სწორედ ეს იყო რთული. თუ დიალექტურად მივუდგებით ორ ელემენტს, აღმოვაჩინოთ, რომ ორივე სწორია, რადგან ორი ელემენტის ბრძოლაში წარმოიშობა მესამე, ახალი, შემარიგებელი. ოღონდ ასეთი დაკვირვება მხოლოდ მაშინ არის შესაძლებელი, თუ დამკვირვებელი განზე დგას და არც ერთს არ მიმხრობია. საკმარისია ერთ-ერთ ელემენტად გადაიქცეს, მაშინვე დიალექტიკურ ხედვას დაკარგავს და მხოლოდ ამ ერთ ელემენტში პოვებს ჭეშმარიტებას. ელემენტთა ბრძოლის დროს დიალექტიკურად მოქცევა უკეთეს შემთხვევაში რომელიმე ასევე შეუძლია – ომამდელ რუსეთში ის, როგორც ცნობილია, ოხრანას და რევოლუციონერებს ერთდროულად ემსახურებოდა. ამით აიხსნება ისიც, რომ დიალექტიკური ხედვა მხოლოდ წარსულს უდგება. თვით ბრძოლაში მისთვის ადგილი აღარ რჩება. ეს სიძნელე იმხანად ყველგან იჩენდა თავს: ლიტერატურაში, თეატრში, განსაკუთრებით კინოში. რადგან კინო ყველაზე შიშვლად აჩვენებს სინამდვილეს, სიძნელეც აქ ყველაზე უფრო თვალში საცემია. დისკუსიებს ბოლო არ უჩანდა, მეთოდს მეთოდზე იგონებდნენ, მაგრამ კინო მრეწველობაა, ის საბოლოო გადაწყვეტას დიდხანს ვერ დაელოდება. აქ გამოცდილი ხელი სჭირდებოდათ, ძალზე სწრაფად რომ პოულობს გამოსავალს. თამაზს ჰქონდა ასეთი

ხელი.

ის არ იყო კომუნისტი, არც რევოლუციონერი. სამყაროდან ღმერთის განდებქვნა – საბჭოეთის ეს მთავარი დინება – შინაგანად უცხო იყო მისთვის. მაგრამ არც მტერი იყო რევოლუციისა: გრძნობდა, რომ რევოლუციის ბიძგებს მაინც ჰქონდა რაღაც აზრი. რაში მდგომარეობდა ეს აზრი, მისთვის მთლად ნათელი არ იყო. ხანდახან ფიქრობდა: თუ ხალხში არ არსებობს ღმერთი როგორც მარადიული ცეცხლი, მაშინ უმჯობესია თვით ღმერთის იდეა მოკვდეს – ხალხი უღმერთო ცხოვრებას დიდხანს ვერ აიტანს, ოდესმე ურვისაგან მხეცივით გამძვინვარებული აღდგება, რათა ჯვარს ეცვას ღმერთისთვის. ამ ბუნდოვანი გრძნობის გამო თავს იკავებდა შეფასებებისგან, განზე იდგა. ეს განზე დგომა თუმცა ზოგიერთს ანაწყენებდა; მაინც დიდ ცოდვად არ ეთვლებოდა, რადგან აშკარა მტრობა არ იყო. სხვაფრივ კეთილსინდისიერად ასრულებდა თავის სამუშაოს; ჯერჯერობით ეს იყო მთავარი. ისიც შველოდა, რომ ძალზე სიტყვამუნწი იყო. ეს მუდამ დიდი ღირსებაა, განსაკუთრებით საბჭოეთში.

დღეს სცენარის პროექტი იხილებოდა. ავტორს მასალა ხევსურთა ცხოვრებიდან აეღო. საბჭოთა კულტურას ამ ტომამდეც უნდა მიეღწია. კი, მაგრამ, როგორ? იქ დღესაც თემური ცხოვრება სუფევს, კლასობრივ ბრძოლას სრულებით არ იცნობენ. კომუნისტური მანიფესტით მოიცვა ასეთი ჯანსაღი ერთობა – საკმაოდ მხელი ამოცანაა. ეს ეგრძნო ავტორს და შემდეგი გამოსავალი ეპოვნა. ხევსურეთში არიან ხევისბერები, ძველი მოგვების შთამომავალნი, რომლებიც სალოცავში რელიგიურ კულტებს უვლიან. ისინი განაგებენ ტემის მიწიერ საქმეებსაც, რისთვისაც კარგ გასამრჯელოს იღებენ. აქ დაცქვიტა ყურები ავტორს: აჰა! კარგი გასამრჯელო? მაშასადამე, ხალხის ჩაგვრა? თითქოს სოციალური უთანასწორობის სათავე აღმოეჩინოს გვაროვნულ თემში. თუ ფილმის ეფექტურად დადგმა მოხერხდა, მიზანი მიღწეული იქნება. ხევისბერები ატყუებენ ხალხს, რათა ძალაუფლება შეინარჩუნონ – აი, სცენარის გეზი. ხევსურეთში “ადგილის დედის” კულტი არსებობს, სახესხვაობა დედა მიწის კულტისა. ტყის განაპირას ან მის სიღრმეში ერთ უჩვეულოდ ლამაზ ადგილს გამოძებნიან, განმარტოებულს, ლამის მიუვალს. იქვე ანკარა წყარო მოჩქეფს, შორიახლოს რბილ მიწას ირმის ან ჯიხვის კვალი ამჩნევია. წყაროსთან ხეებზე ირმის დოყი და ჯიხვის რქები ჰკიდია. ტყე სურნელს აფრქევს, ირგვლივ ღვთაებრივი სიჩუმე მეფობს. საიდანღაც მოისმის ჩიტის აფრენა, შველი შეკრთება, მყის გაყუჩდება. აქეთ მოისწრაფის ხევსური სალოცავად; მიწას ევედრება, მიწის მადლს იღებს. მიწა არსებაა მისთვის, მკერდუხვი, გულუხვი. ხევსური წყაროს წყლით იბანება და იკურნება. თაობიდან თაობაში გადაჩქეფს სიცოცხლე, როგორც ეს უწრეტი ანკარა წყარო. სწორეს ეს წყარო აერჩია ავტორს სიცრუის გამოსაშკარავებლად. სპეციალისტებს წყაროში რადიოაქტიურ ელემენტებს აღმოაჩენინებდა და ამით სიცრუეც ცხადად დამტკიცდებოდა. არავითარი იდუმალი ძალა, როგორც ხევსურები ირწმუნებიან. მხოლოდ რადიოაქტიური ელემენტები და ამით ბასტა. ხევისბერი მხილებულია, მიწის კულტი – ჯადოახსნილი, საიდუმლო – ამოცნობილი, ახსნა-განმარტება – მოცემული, სოციალური ჩაგვრა – გამოაშკარავებული. ერთი სიტყვით, ყველაფერი წესრიგშია.

თამაზი გაეცნო პროექტს. თითქოს გველმა უკბინაო. შეძრწუნდა. თავი შეიკავა, დადუმდა. მხოლოდ გაფითრებული სახე და მოკუმული ტუჩები ამხელდნენ შინაგან მღელვარებას. სვანეთში მრავლადაა სამკურნალო წყლები: სვანები იდუმალ ძალებს მიაწერენ მათ. თამაზს, ევროპულ კულტურასთან ნაზიარებს, თავის მოდგმასთან დამაკავშირებელი ძაფი ჯერ არ გაეწყვიტა. მას ჰქონდა ტომობრივი ინსტინქტი, გვარტომობის გრძნობა. მასში ცოცხლობდნენ ტომის ძირები. ტყუილად კი არ აირჩია ლიტერატურულ ფსევდონიმად “თამაზ ენგური”. გარდა კეთილხმოვანებისა – ეს სისუსტე იყო მისი, - აქ სხვაც იყო მიზეზი. თამაზმა იცოდა: ქართული ტომები იქიდან მოვიდნენ კავკასიაში, სადაც გილგამეშის ციკლოპური ეპოსი შეიქმნა. თამაზის ვნებებმა მოხიბლეს; ასე აირჩია მისი სახელის ქართული სახესხვაობა.

“ენგური” მდინარეა სვანეთში, აქაფებული, უძრავ კლდეებს შორის მბორგავი, როგორც ხაფანგში მომწყვდეული ნადირი. მაგრამ მისთვის ენგური რომელიმე შუმერელის ან ქალდეელის სახელსაც ნიშნავდა ბუნდოვნად. ამაში ნამდვილი აღმოსავლელი იყო თამაზი – მხოლოდ ერთი შეკითხვა ეკარებოდა მის გულს: “საიდან?” ის ამყოფდა თავისი ტომით, წარმომავლობით. ორიათასშვიდასიდან სამიათასამდე წლის წინათ ვანის ტბის ნაპირებზე ქალდეველთა მძლავრი სახელმწიფო შეიქმნა. მისმა ერთმა მბრძანებელმა, არგიშთიმ, ტბის კლდოვან ნაპირებზე – აგრეთვე ურმიის ტბასთან – ლურსმულის მსგავსი წარწერები დატოვა. ისინი დღემდე ამოუცნობია. ამტკიცებენ, თითქოს სვანურის დახმარებით შესაძლებელი იყოს მათი ამოკითხვა. სვანთა ტომობრივ ცხოვრებაში დღემდე ცოცხალია უძველესი სიტყვა “ხალდე”. ენგურის ხეობაში კლდოვან ფერდობზე მდებარე ერთი პატარა სოფელი ამ სახელს ატარებს. თესლი და სისხლი – ამას ნიშნავდა თამაზისთვის გვარტომობა. მისი შეგინება ანდა შებღალვა მომაკვდინებელ შეურაცხყოფას ნიშნავდა, ხოლო სცენარის პროექტში ამას გრძნობდა სწორედ.

თამაზი იჯდა გულნატკენი და მოღუშული. ტუჩებს აღარ იკვნიტდა, ოღონდ წარბებს შორის ნაკეცი კიდევ უფრო ჩაღრმავებოდა. სახელოსნოში ბევრს კამათობდნენ ამ პროექტის შესახებ. თამაზი ღუძმა, თავის ფიქრს თავისთვის ინახავდა. ისევ იფეთქა დისკუსიამ. მაშინ კი ხმადაბლა, თითქმის მალულად შენიშნა: რწმენის ახსნა სიცრუით შეუწყნარებელია; თვით მარქსის მიხედვით, ყოველი კულტი კანონზომიერად უნდა იყოს წარმოშობილი; შესაძლოა, ღვთისმსახური ტყუოდეს, მაგრამ რწმენასთან ამას საერთო არაფერი აქვს... უხერხულობა ჩამოვარდა, შეკრებილთ ლამის თავზარი დაეცათ. ერთი ახლად მოქცეული კომუნისტი გაწიწმატდა, თამაზს ლენინის სიტყვები მიახალა პირში “რელიგია ხალხის ოპიუმია”. როგორც ნეოფიტი, დარწმუნებული იყო ბოლშევიკური შემოქმედის ყოველი სიტყვის ჭეშმარიტებაში. თამაზი უჩვეულოდ ცივად მიაშტერდა ახალგაზრდა კაცს, რომელსაც ამ მზერამ მთელს ტანში დამბლასავით დაუარა. დისკუსია გაგრძელდა. ახლა იმას ცდილობდნენ, მარქსის “კანონზომიერება” “ოპიუმთან” მოერიგებინათ. თამაზის პირდაპირ თავმჯდომარე იჯდა – ჭკვიანი, გამოცდილი ნეოფიტი. მან კარგად იცოდა, რა ელფერი დაჰკრავდა ლენინის სიტყვებს. მან ესეც იცოდა: საკითხი, ამგვარად დასმული, თამაზის სასარგებლოდ გადაწყდებოდა. ამიტომ ხევისბერთა სიყალბის ამბავი ოსტატურად ამოაგდი კამათიდან. სხვა მოკამათემ დაუმატა: ფილმი ხომ ძირითადად ხევისურთათვის იქმნება, ხოლო ამ გზით მათი დარწმუნება ხევისბერთა შესაძლო სიყალბეში მანც არ მოხერხდება. ამგვარად, ისლა დარჩა გადასაწყვეტი, რაში გამოეყენებინათ სცენარის მასალა. მაშინ თამაზმა წინადადება შეიტანა ჩვეულებრივი კულტურფილმი გადაეღოთ: სპეციალისტებს უბრალოდ უნდა აღენიშნათ რადიოაქტიური წყარის არსებობა, ხევისბერები და სიყალბე კი არსად ეხსენებინათ. წინადადება მიიღეს, თემის განხილვა ამით დროებით დასრულდა.

მაგრამ თამაზისთვის საქმე ჯერ არ დამთავრებულიყო. გრძნობდა, დათმობაზე წავიდა; თან ჯიუტად აჯერებდა თავს, ვითომც ამ შუალედურ გზას გვერდს ვერ აუქცევდა. ტუჩებზე ღიმილი ურბენდა, მწარე და დამცინავი. კარგი, ფიქრობდა იგი, ვთქვათ, ადგილის დედა რადიოაქტიურ ელემენტებს შეიცავს; მერე რა? ვითომ ამით აიხსნება საიდუმლო? ამით აღმოიფხვრება ღვთიური ელემენტი მიწის წიაღიდან? ჰმ! ჩაიცინა თავისთვის. ტექნიკური პროგრესი უფრო აღრმავებს კოსმოსს: ახალი აღმოჩენები საიდუმლოს ახსნას კი არ გვაახლოებენ – გვაშორებენ. დავუშვათ, წყაროს რადიოაქტიური ზემოქმედების უნარი აქვს – განა ეს თავისთავად უკვე საიდუმლო არ არის? მალე ადამიანი სხვა პლანეტებს დაუკავშირდება; განა ეს გაარღვევს მეტაფიზიკურს? ყოველ მოვლენას აურასავით თან ახლავს იდუმალი საბურველი. თანამედროვე ფიზიკა მეტაფიზიკაში გადადის; და რაც უფრო მეტად იკვლევენ ელექტრონებს, მით უფრო რწმუნდებიან მათს არამატერიალურ ბუნებაში.

თამაზს გაელიმა, კვლავ მწარედ და დამცინავად. გააგრძელა ფიქრი. არა, ბოლშევიკები აქ მხოლოდ

ევროპელებსა და ამერიკელებს სჯობნიან. ესენი რაციოთი, პაწაწინა გონებით ხსნიან საიდუმლოს და ცდილობენ ჯადო ახსნან სინამდვილეს. ორი ასტროლოგიური ნიშანი მართავს აწმყოს: მერკური და მარსი. მერკური – ევროპა-ამერიკის რაციო, მარსი კი – ძალა ბოლშევიკური გაქანებისა, ფიქრობდა თამაზი. უეცრად შემთხვევა გაახსენდა. საქართველოს ერთ კუთხეში კომკავშირელებმა სასწაულმოქმედ ხატზე მიიტანეს იერიში. საყდარში შეცვივდნენ, ერთმა დაამხო წმინდანის ხატი და ცოფისაგან დაბრმავებული ფეხით ზედ შედგა. “აბა დამსაჯოს თქვენმა ყოვლისშემძლე ხატმა! “ სახეში მიახალა უძრავად მიშტერებულ მდუმარე გლებს. ერთმა მოხუცმა გლებმა დაარღვია სიჩუმე, წყნარად მიუგო: “მეტი რაღა გიყოს?” უკვე გაუგებებინარ და ეგ არის”. თამაზს გაუხარდა. მოხუცის გაურყვნელ ტვინში, როგორც ჩანს, კვლავ მოქმედებდა თავისი მოდემის გენია. მართლაც: ცხოველმყოფელმა ძალამ მარტო ნივთიერადაც კი უნდა მოიცვას ხისგან ნაკვეთი ხატი, თუკი ათასები და მრავალათასები საუკუნეების მანძილზე გულმხურვალედ ემთხვევიან მას. თამაზს სიხარულს ჰგვრიდა მოხუცის სიტყვები, ოღონდ ვერ მშვიდდებოდა მაინც.

ერთი ეჭვი დაებადა: ზედმეტი ხომ არაფერი წამოსცდა კამათში? სიტყვასიტყვით გაიხსენა თავისი ნათქვამი. დაფიქრდა. ყოველ სიტყვას წონიდა. არა, ზედმეტი არაფერი უთქვამს. ესეც არ იყოს, თავმჯდომარემ თვითონ გამოთიშა დისკუსიიდან ხევისბერთა სიყალბის მოტივი. თამაზი ცოტათი დამშვიდდა, მაინც ვერ მოიშორა ფიქრი. ახლა ის არ ასვენებდა, როგორ ილაპარაკა. თავისი აღმფოთება გაახსენდა, როგორ აჭერდა ტუჩებს კბილებს: ფერიც დაკარგა ალბათ. ამას შეამჩნევდნენ, რა თქმა უნდა. ტვინში უცებ “საიდუმლო მაგიდამ” გაუელვა. ასეთი მაგიდა ყველა დაწესებულებაში არსებობს. ის უშუალოდ გპუ-ს უკავშირდება. აქ გროვდება ჩანაწერები ყველა თანამშრომელზე, თვით პასუხისმგებელ კომუნისტებსაც არ ინდობენ. ყველამ იცის, რომ მის ყოველ ნაბიჯს თვალს ადევნებენ, მის ნათქვამ ყოველ სიტყვას ყურს უგდებენ. ვინ გითვალთვალეს, ვინ გაყურადებს – ეს არვინ იცის. მეთვალყურე უჩინარია და ყველგან მყოფი, ამიტომ უფრო საშიში. სოციალისტური კოლექტივი საჭიროს ხდის ასეთ იდუმალ თვალს. ღმერთი კვდება – მის ადგილს ეს თვალი იკავებს. მისი გავლენა ატმოსფერულია. მხოლოდ შინაგანი, თითქმის მისტიური მიმიკით იძენს ზოგიერთი მეექვსე გრძნობას ამ ატმოსფეროში, რათა დაუსხლტეს თვალს. უჩვეულო ინსტინქტი იღვიძებს: საუბარი ისე მიჰყავთ, იქიდან გარკვეულს ვერაფერს გამოიტან; ქცევაც ასეთივე. ხშირია ორაზროვანი იუმორესკა – კარტების ასარევიად. თამაზი ჩაფიქრდა: დღეს მისმა ტემპერამენტმა აიყოლია, საიდუმლო მაგიდა კიდევ ერთი დასმენით გამდიდრდა. დიდი არაფერია, მაგრამ მაინც...

შესვენების დრო მოვიდა. თამაზი ეზოსკენ გაემართა. მზერა გაზეთის ბოლო ნომერს მოხვდა კედელზე. კედლის გაზეთი საიდუმლო მაგიდის პარალელური მოვლენაა; ანონიმების ნაცვლად აქ ფსევდონიმები იღწვიან. გაზეთი აგროვებს ჩანაწერებს, ოღონდ გასაიდუმლოებულად კი არა, გამოსაქვეყნებლად. კედლის გაზეთი არის სოციალური ექსპიზიცი. აქ ყველაფერი შიშვლდება, ხან პირდაპირ, ხან შეფარვით, ქარაგმულად. ხშირია კარიკატურებიც. საიდუმლო მაგიდა, განაბული, თვალყურს ადევნებს ყველას, მალულად, უხილავად; კედლის გაზეთის მეშვეობით ერთმანეთს ადევნებენ თვალყურს, დაუფარავად, ხილულად. ორივე შემთხვევაში ინტიმურობა ისპობა. სამყაროს განღმერთება შინაგანი სამყაროს განადგურების ტოლფასია. საიდუმლო მაგიდა და კედლის გაზეთი ამ სამყაროს ორი მხრიდან უვლიან, ძალიან მოხერხებულად! თამაზი შედგა, კედლის გაზეთის კითხვა დაიწყო. ერთგან სათაური: “რჩევები”. აქ ერთი წინადადება შეხვდა: “მარადიული სიყვარული და მსგავსი რომანტიული სისულელეები მთვარეულთათვის დაგვილოცნია. პროლეტარიატს არ სჭირდება მთვარეულები. ძალიან კარგი იქნებოდა, თუ ამას ლიტერატურულ განყოფილებაშიც შეიგნებდნენ “. თამაზს საფეთქლებში სისხლი მოაწვა: მიხვდა, რომ ავტორი მას გულისხმობდა – ერთი კვირის წინ სწორედ ამ თემაზე ესაუბრებოდა ერთ ნაცნობს... კერძო საუბარში... მაგრამ ახლა ხომ აღარაფერი არსებობდა კერძო.

თამაზი ეზოში გავიდა. ვიწრობში მომწყვდეული დაჭრილი მგელივით გრძნობდა თავს. მაისი მზე გულუხვად აფრქვევდა თავის სხივებს. მზე არ იცნობდა საიდუმლო მაგიდას – მისი საიდუმლო სხვა იყო – კედლის გაზეთს – სხვა იყო მისი გამომზეურებაც. თამაზს მდინარის შხუილი მოესმა, გახალისდა. ერთ ხესთან მივიდა, მის ჩრდილქვეშ შეაფარა თავი. ფოთლებშს შორის თვალი ჰკიდა მზეს: ერთ წუთს მოეჩვენა, თითქოს მისი სხეული თვით მზეში გადიოდა. სიხარულით აივსო, ძალთა მოზღვავება იგრძნო. უკან დაბრუნდა. ახლა უკვე მტკიცედ ადგამდა ნაბიჯებს, აღარ ჰგავდა დაჭრილ ნადირს. უცებ ხმაური და ყვირილი მოესმა. ლაგამგაწყვეტილი ცხენი დაქროდა ეზოში, შეშინებული ბრბო თავს შველოდა. “ფრთხილად, ჩვენკენ მოდის”, ყვიროდა ხალხი. მეეტლე დასდევდა ცხენს: ეტყობა, ეტლს დასხლტომოდა პირუტყვი. თამაზი მისკენ გაექანა: ეს უმოძრაო, ნელი ადამიანი ანაზდად თითქოს სხვად გარდაისახა. მიწაზე თოკი ეგდო, დასწვდა, ელვის სისწრაფით გამონასკვა მარყუჟი. ცხენი პირდაპირ მისკენ გამოჭენდა, მაგრამ ვაჟკაცის დანახვაზე დაფრთხა, განზე გახტა. თამაზი გაედევნა, მარჯვე ნასროლით ლასო ყელზე ჩამოაცვა ცხენს. გაჭენებული პირუტყვი ერთბაშად მკვეთრად შემობრუნდა. თამაზს თოკისთვის არ შეუშვია ხელი, ამიტომ ცხენმა გაიტაცა. “გაუშვი, გათრევს!” დაუყვირა ვიღაცამ ბრბოდან. ცხენი პატარა ხისკენ მიქროდა. თამაზი ელვასავიტ დაიკლავნა. წამიც და თოკი ხეს შემოეხვია. დუჟმორეული, აკანკალებული ცხენი დაწერილი იყო, თამაზი მაგრად ჩაჰფრენოდა გაწყვეტამდე დაჭიმულ თოკს. ბრბო ხმამაღალი შემახილებით გარს შემოერთყა: “ყოჩაღ, ყოჩაღ!” იქვე იდგა ახალგაზრდა კომუნისტიც, ლენინის ციტატები რომ მოჰყავდა განხილვაზე. გასტერებული უყურებდა თამაზს. ასეთი ველური და ძლიერი კაცი ჯერ არ ენახა: თითქოს ხეს ახრჩობდა.

შესვენების შემდეგ თამაზი მშვიდად შებრუნდა თავის სამუშაო ოთახში. ერთხელ კვლავ გადაავლო თვალი გაზეთს და ერთი ცნობა შენიშნა: სახელმძღვანელო მოსკოველ მწერლებს ერთი დიდი კომუნისტისთვის სამგლოვიარო დეპეშა გაეგზავნათ ვაჟის გარდაცვალებასთან დაკავშირებით. N-ი, შესანიშნავი პოეტი, იმხანად მოსკოვში არ ყოფილიყო და მხოლოდ მოგვიანებით გაეგო კოლექტიური დეპეშის შესახებ. იგი, დაგვიანებული, წერდა: “ვუერთდები იმ გრძნობებს, რომლებიც ჩემმა ამხანაგებმა გამოხატეს. იმ დღის წინა საღამოს დიდხანს დაჟინებით ვფიქრობდით X-ზე, როგორც ხელოვანი – პირველად. დილით კი ცნობა წავიკითხე. ისე ვარ შეძრული, თითქოს პირადად განმეცადლოს და მენახოს”. თამაზმა გაზეთი დადო. პირადად იცნობდა ამ პოეტს, დიდად აფასებდა მის ლირიკას. მის ლექსებში, მართალია, ჩვეულ რევოლუციურ სახეებს ხვდებოდა, მაგრამ ისინი ქვეყნის დასასრულის მისტიკურ წინათგრძნობასავით უფრო მოქმედებდნენ. კომუნისტები მას არც თვლიდნენ თავიანთ პოეტად. თამაზი გაკვირვებული მიაშტერდა სტიქონებს. რამ უბიძგა ლირიკოსს ამ სიტყვებისკენ? ნუთუ შეეშინდა, რომ სხვა მწერლების გვარების ფონზე მისი არყოფნა თვალში საცემი იქნებოდა? კი, მაგრამ ამისათვის ხომ არავინ დასჯიდა, ყოველ შემთხვევაში ამას არავინ ჩაუთვლიდა უყურადღებობად. იქნებ სურდა ვინმესთვის ესამოვნებინა? ესეც ნაკლებად იყო სავარაუდო: ამ განცხადებით შეეძლო უხერხულ მდგომარეობაშიც კი ჩაეყენებინა ჭირისუფალი. რაიმეს მიღება სურდა? სრულიად გამორიცხებულია: ამ მხრივ უმწიკვლო იყო. მაშ, რამ აიძულა ამის გაკეთება? თამაზი პასუხს ვერ პოულობდა. ერთხელ კიდევ წავიკითხა საგაზეთო ცნობა, პოეტის შინაგანი სიტყვა შეამოწმა: იგი მოკლე იყო, დახვეწილი ლირიული. წრფელიც? უთუოდ. და მაინც... თამაზი უფრო ჩაფიქრდა: რაღაც უცხო ძალა იგრძნობოდა, რომელსაც შეუმჩნევლად, მაგრამ ერთიანად განემსჭვალა პოეტის არსება. რა იყო ეს უცხო, თამაზს ვერ გაეგო. ეს თვით პოეტისთვისაც არ უნდა ოყფილიყო ნათელი. უეცრად თავისი დღევანდელი დათმობა გაახსენდა: ესეც იმ უცხოს შეიცავდა. თამაზი უჩვეულოდ მოიღუშა. პირში მწარე გემო იგრძნო.

მესამე დღეს ერთკვირიანი შვებულება მიიღო და კოჯორში გაემგზავრა ნატასთან.

მარად ქალური

კაკლის ხის დიდი ფოთლები მძიმედ ეკიდა მაზის მცხუნვარე სხივებში. ფოთოლი არ ირხეოდა, დროდადრო ჩამოვარდებოდა ერთი – უხმაუროდ, ნელა. გაღმიდან შადრევნის ჩხრიალი ისმოდა. ხე მრავალ ასეულ წელიწადს ითვლიდა. მისი ტანი, სამი კაცი ძლივს რომ შემოაწვდენდა მკლავებს, მაგარი, დახეტქილი ქერქით იყო დაფარული. ხე მძლავრად იდგა თავისი ფართო, ბარაქიანი ჩრდილით. კაკლის ძირში ხალიჩა გაეშალათ; ზედ ზანტად გაშხლართულიყო ქალი. თავი მწვანე ბალიშზე ედო. მის გვერდით, მეორე ხალიჩაზე თამაზი წამოწოლილიყო. კითხულობდა. ქალის სხეული, სავსე და მწიფე, ახლადმოწყვეტილი ყურძნის მტევანივით იდო ხალიჩაზე. ძუძუები მზის სიუხვით ევსებოდა. ველურ ნესტოებს სიშორეტა გემი არხევდა.

ირგვლივ სიჩუმე სუფევდა, თითქოს ყველა ელემენტი თავის თავში ჩაკეტილიყოს შინაგან მწიფობას დაყურადებული. ქალიც თავის თავში ჩაძირულიყო და მცენარესავით თვლემდა. ოცნებებში ჩაკარგული საკუთარ სხეულს ვედარც კი გრძნობდა. ბალიშზე მისი თმები ეკიდა. ძლივს ასხვავებდა მზის სხივებისგან, ფოთლებში რომ ატანდა: მზისფერი ტმა ჰქონდა. თვალები ცის სილურჯეს უცქერდნენ – ამ სილურჯის დაფანტული წვეთები. ქალის ყურთასმენას თითქოს უნაპირო შორეთიდან წყაროს ჩუხჩუხი სწვდებოდა – თვითონაც უკვდავების წყარო იყო. მიწასთან ერთად ისიც მზეს ეძლეოდა, შემქმნელ ძალას უერთდებოდა. ზღვის ტალღებში მსუნთქავ მედუნასავით ყვინთავდა კოსმიურ დინებებში. მისთვის ევას შემდეგ დრო არ გასულა: ის ჯერ კიდევ ძველი ევა იყო – პირველქმნილი. პირველქმნილი ხომ ღმერთის ნაწილი უნდა იყოს. ქალი იცდიდა, მისი ყველა გრძნობა ერთდროულად მოქმედებდა, თითქმის მისგან დამოუკიდებლად. მის ზმანებებში ნისლოვანი ფორმებივით დაცურავდნენ თამაზის სიტყვები. მისი ნათქვამი აგონდებოდა: შესაქმის ამბავში გამოცანაა სიტყვა “ელოჰიმ”. ებრაულად ის ნიშნავს “ღმერთებს”. რატომ? რატომ ამბობენ ღმერთს და უნდა გაიგონ ღმერთები? მოსეს წარმოდგენაში, რა თქმა უნდა, ერთ ღმერთს ეხება საქმე. მაგრამ ის ბუნდოვნად გრძნობს, რომ სიცოცხლის სისავსეს ვერავინ, თვით ღმერთიც კი ვერ მოიცავს, თუკი ღმერთი, ყველაფრისგან გარიდებული, თავის ერთიანობაში მოიაზრება. ჩაკეტილ მონადაში მხოლოდ წყვდიადი და სიმშვიდეა. ამიტომ შესაქმე ფრთხილად უშვებს გაურკვეველ სიმრავლეს ღვთაების წიაღში, პირველ რიგში სახელის მიხედვით. ცოცხლად-მყოფობისთვის სხვა არის საჭირო. ღმერთს სჭირდება სხვა. ის მზერას მოავლებს უცნობ სფეროებს და სამყარო წარმოიშობა. აქ უეცრად ეხდება ფარდა შესაქმის მესამე თავის შებურვილ აზრს: “უფალმა ბრძანა, ადამი ჩვენებრი შეიქმნაო”. ვინ იყო იქ, როცა ღმერთმა “ჩვენ” თქვა? თავად ღმერთად ქცეულს ძალუმს ამის შეცნობა მხოლოდ – მასაც მხოლოდ ბუნდოვნად. ქალს მოაგონდა, რომ ამ სიტყვებზე თამაზი გაფითრდა, თითქოს იდუმალ ღრუბელს შეეხო. გაიზმორა. მისი ფიქრები ვერ მსჭვალავდნენ დაფარულ საიდუმლოს. ნახევრად წამოიმართა და მიმოიხედა. შუაში უცნაური წაბლის ხე იდგა. ერთი ტოტი დაბლა დაშვებულიყო, წვერით ისევ მიწაში ჩაზრდილიყო და იქ მეორე ხისათვის მიეცა დასაბამი. ტოტი მკლივის სიმსხო ჰიპლარივით აკავშირებდა ორ ხეს. ქალი მიაშტერდა ხეს, ჯერ ერთს, მერე მეორეს. „ელოჰიმ\\|\\|\\|“, გაიფიქრა განცვიფრებულმა. მეორე ხე ხომ პირველი პირველის გაგრძელება იყო მხოლოდ - და მაინც სხვა. გადაჭრით ტოტი და სიცარიელე წარმოიშობა. ახლა ორივე თუმცა ერთია, მაინც გაყოფილია ურთიერთისგან. “აქ არის ელოჰიმ, ამ ტყუპ ხეში”, გაიფიქრა ქალმა. მაგრამ მთლად ჯერ ვერ ამოეხსნა საიდუმლო. იცოდა მხოლოდ: ეს მიწა, ეს ჭა, ეს კაკლის ხე, იგი თვითონ, გვერდით მქოლი თამაზი, ის მთა, ჰორიზონტზე მოფარფატე ფრინველი – ყველანი ერთნი არიან დასაბამიდან და ერთი ამოუცნობი შუაგულიდან შორდებიან ერთმანეთს.

ქალმა მოიხედა, ანკარა წყაროს ჩუხჩუხი ავსებდა სიჩუმეს. კვლავ თავის თავში ჩაიძირა ქალი: რაღაცას, შორიდან მომავალს, მიუგდო ყური. მისი სხეული ნიჟარასავით იყო ახლა, ათიათასობით წლის ტალღების ხმაურს რომ ინახავს. იგი ერთი წამი იყო, ასწლეულებით დატვირთული. მას აღარ ახსოვდა, რა მოხდა გუშინ, რა იყო შარშან. აღარ ახსოვდა საკუთარი განცდები. მაგრამ მისი არსების სიღრმეში ვიღაც რაღაცას იხსენებდა. ეს იყო ევას მოგონება, პირველი ქალის. მისი გრძნობები ბრმა პლაზმის ნათელხილვა იყო ამ წამს. მძიმედ გაიზმორა, თითქოს მისი სხეულის ნაწილებში ევას ვნებები ამოდრავდნენ. ის სხვა ხეს მიაცქერდა – ტანმაგარ მუხას, ძველი – ბიბლიური – ხის სურათი გაცოცხლდა:

...ხე ცნობადისა, რომლის ნაყოფის ჭამა აკრძალულია. ადამიანს თავისუფალი არჩევანი ეძლეოდა, სამყაროში რაღაც ღვთაებრივი იყო შთაბერილი: ქმნილებათა თავისუფლება, სიტკბოება. პირველი ადამიანები ხის ნაყოფს შეექცნენ. მაგრამ დახე: როცა აკრძალული იგემეს, იქყეს შობა, ანუ ღმერთით “სხვების” შექმნა. განა მაცდური მართალი არ იყო? გარკვეული სახით პირველ ადამიანებს წილი შეჰქონდათ ღვთაებრივში.

სულ უფრო მეტს ფიქრობდა. თავი რომ მოატრიალა, მზერა კვლავ იმ წაბლის ხეს მოხვდა, რომელსაც თავისი ტოტიდან მეორე ხე ეშვა. ღმერთი შობს და ხე შობს, ფიქრობდა ის. ადამიანიც შობს, დარცხვენით გრძნობდა ის, იქნებ მასაც აქვს წილი ხესთან, ღმერთთან. როცა ფიქრით მაცდურს ასე ეფერებოდა, სხეულში ჟრუანტელი უვლიდა, თითქოს რაღაც ტკბილი და მქველი მსჭვალავდა. ფერი დაკარგა. ის იყო, კვლავ ფიქრებს უნდა გაჰყოლოდა, უეცრად ეკლის ბუჩქიდან შრიალი მოისმა. გონს მოეგო, მოიხედა: თამაზი წამომხტარიყო, ხელში ქვა ეჭირა და რაღაცას უმიზნებდა.

“არ მოკლა!” იყვირა ქალმა.

“რა არ მოკლა?” ჰკითხა თამაზმა გაკვირვებით. ქვა უკვე ესროლა.

“გველი!” მიუგო ქალმა, ფერდაკარგულმა.

“საიდან იცი, რომ გველი იყო?”

“ასე მომეჩვენა...” ლოყები კვლავ აუწითლდა.

სხვა ვინმეს შემახილი “არ მოკლა!” გააოცებდა, მაგრამ თამაზი სვანი იყო. მის სახლში გველისთვის საბუდარი იყო მოწყობილი, მას რძეს აჭმევდნენ, უვლიდნენ და თაყვანს სცემდნენ. თამაზს არ გაჰკვირვებია, მას მხოლოდ დაავიწყდა, რომ ეს ქალი სვანთა ტომს არ ეკუთვნოდა, ისიც დაბანგული იყო მზისგან. თითქოს გველის ხსენებამ ფიქრები აღუძრაო, თავისთვის ჩაიჩურჩულა:

“ეს არ იყო გველი, ხვლიკი იყო...”

შემდეგ კვლავ წამოწვა და წიგნის კითხვა განაგრძო.

ქალს შერცხვა, თითქოს რაღაც საიდუმლო გასცა. კვლავ ბალიშზე დადო თავი და ხელმეორედ ჩაიძირა ზმანებათა ნისლში. სასა ჩაკბეჩილი ნაყოფის გემოს გრძნობდა, აკრძალულისას. სიტკბომ აუვსო მთელი სხეული. მისი ყველა უჯრედი, უცხო გრძნობით ანთებული, თვრებოდა: რაც უფრო ტკბილი იყო გრძნობა, მით უფრო თვრებოდა. ქვეშეცნულში ჩაეშვა, რაღაც აღელდა, აღეგზნო მასში – ბრმა და ყრუ ერთდროულად. ის ღრმად ჩაძირულიყო. საზღვრები აღარ არსებობდა, რადგან ყოველი საგანი მეორეში გადადიოდა. ის აღარაფერს ხედავდა. ყველგან წყვიდადი; მხოლოდღა ინსტიქტი; მხოლოდღა ბნელი ნდომი დაუბადებელი ნაყოფისა. იგი უფორმო ელემენტებად იშლებოდა. ერთიღა რჩებოდა: გველი – ცივისსხლიანი, მსოხავი, წებოვანი. მისი მოშტერებული, მკვლელის თვალები ხვრეტდნენ სიბნელეს. ქალს უცხო ალი ედებოდა: ეშინოდა ამ ალის, თან მოჯადოებული იყო მისგან. გველი სულ უფრო უახლოვდებოდა ოცნებებში ჩაძირულს. ქალის სხეული თრთოდა. ამ თრთოლაში ერთხანს უსასრულო სიტკბოება იგრძნობოდა – მისი დაშრეტა თვითონ სიკვდილი იქნებოდა.

თამაზმა წიგნი გადადო და ქალს შეხედა. ასეთ წუთებში გრძნობდა, რომ მათ შორის უცნაური ატმოსფერო იქმნებოდა. ასეთ დროს ქალის სისხლის ჩქეფას გრძნობდა, მის მაჯისცემას. სიტყვები ზედმეტი იყო,

უცთომელი იყო ალღო. კაცი თავისი სისხლით გრძნობდა, რომ ქალის ფიქრები გველით იყო დაკავებული. თვითონაც ახლა ამ აზრებს დაემორჩილა. ადამი და ევა არ მოუტყუებია გველს, გაიფიქრა კვლავ. ღმერთს სიცოცხლისთვის სხვა სჭირდებოდა – და შექმნა იგი. პირველმა ადამიანებმა იგემეს იდუმალი ნაყოფი, იწყეს შობა და ამით ღმერთთან შეიქმნენ წილნაყარი. ღვთიურია თესლი, იგი ცეცხლია. თესლი საშომ უნდა მიიღოს, ბნელმა. თესვის ცეცხლი შემქმნელია – მაგრამ ამ შექმნისას მცირდება ღმერთი, როგორც მცირდება მთვარე: ქმნილებას გაქრობა ემუქრება, მისი ხვედრი სიკვდილია. ეს გველმა პირველ ადამიანებს დაუძალა, რადგან თვითონ არის სიკვდილის მატარებელი. მისი ფოსფორისებური მზერა სიკვდილს აფრქვევს. ამ მზერაში სიბნელეა თვითონ. ეს მზერა ძრძწოლას იწვევს ადამიანში. იგი გაუსაძლისია, რადგან წარმავალის ხედვაა, არარას სუნთქვა.

ფიქრებში თამაზი იდუმალ ზღურბლს შეეხო და შეკრთა. ქალის წამომახილს „არ მოკლა“ ახლა უცნაური მნიშვნელობით აღიქვამდა. თვითონ ქალი ხომ არ იფარავდა გველის ელემენტს საკუთარ თავში? რაწამს ამ შეკითხვამ გაუელვა, იქვე მეორე შეკითხვა გაჩნდა: ვის უფრო უნდა შინებოდა გველისა – დედაკაცს თუ მამაკაცს? უთუოდ მამაკაცს, ფიქრობდა იგი. თუმცა აქ გაუწყდა ფიქრი. მზისგან გავარვარებულ ნახნავებს გადახედა, შემდეგ კრძალვით მიაპყრო მზერა ქალს. ის მზის სივრცეში ყვინთავდა.

თამაზს უყვარდა ეს ქალი, როგორც შეუძლია უყვარდეს კაცს, რომელიც მზიურია, ოღონდ მარსისგან მართული. ეს ქალი, მხოლოდ ვნება როდი იყო მისი კაცობის, ის იყო მისი ყოფნის გამართლება. ის ქალღმერთი იყო მისთვის-ეს არ იყო მეტაფორა – და ყოველი წამი მისი სიყვარულის საკულტო მსხვერპლი იყო. მსოფლიო ომისა და მომდევნო გარდაქმნის შემდეგ დაცემა იგრძნობა. ნუთუ სიყვარულიც ამოიძირკვება? არა. თამაზს სჯეროდა თავისი სიყვარულისა. ქალს უყვარდა იგი. მაგრამ მათი სიყვარულის უკან რაღაც გაურკვეველი იმალებოდა. მისი სხვაგვარად ყოფნა წარმოუდგენელი იყო თამაზისთვის. სიყვარული იზრდებოდა, თუმცა ბნელი დარდი აწვებოდა. იგი აწამებდა ქალს ათასგვარი შეკითხვებით, ყველაფრის ამომწურავად გაგება სურდა. მაგრამ ეს შეკითხვები მხოლოდ აბნევდა ქალს, რადგან საკუთარ ღირსებას არ იცნობდა. ერთხელ კაცის ახირებაზე გაეცინა: რაღაც დამცინავი იყო მის სიცილში. ეს სიცილი გახშირდა. განსაკუთრებით შეურაცხმყოფელი იყო ეს სიცილი მისთვის, როცა ერთხელ მამაკაცური სისუსტე გამოიჩინა. დედაკაცი პირდაპირ გააშიშვლა ამ სიცილმა. ჩუმად, თითქმის შეუმჩნევლად ჩამოხსნა საბურველი თავის სქესობრივ სულს, თითქოს ამასთან ერთად ჩურჩულებდა: მე მზად ვარ, მაგრამ შენ, მამაკაცი, ბოლომდე დამეუფლები? საყვარლის შემეყრე თამაზს ამ კითხვაზე უნდა ეპასუხა: არა, რადგან მისთვის ცნობილი გახდა, რომ ყოველი ქალი კოსმიურად უფრო ძლიერია, ვიდრე კაცი. თამაზს უცებ თვალწინ დაუდგა ჯოკონდა და მისი ეშმაკურ-იდუმალი ან სულაც დამცინავი დედაკაცური ღმილი. რაღაც სირცხვილის მსგავსი მსგავსი ამოდრავდა მასში. მაგრამ ქალს არაფრისა შერცხვენია. კაცი საშინელმა შიშმა შეიპყრო, სიღრმეებში უძლურების წინათგრძნობამ. ხმა არ ამოუღია, მაგრამ ქალმა მაინც განჭვრიტა იგი.

თამაზი ადგა და აუჩქარებლად მიუახლოვდა.

“გინდა, რამე ახალი წაგიკითხო?” ჰკითხა მან.

“ჰო, გთხოვ”, მიუგო ქალმა, თითქოს მწველი წყურვილის მოკვლა უნდოდა.

თამაზმა დაიწყო კითხვა.

წიგნი შვიდ ციკლად იყო დაყოფილი. ყოველი ციკლი შვიდ ლექსს შეიცავდა. თამაზს ალბათ შვიდიანის სემიტურ-ირანული საიდუმლო მნიშვნელობისა სჯეროდა. ყოველი ლექსი, ისევე როგორც ყოველი ციკლი, თავისთავად მთლიანობა იყო და ამავე დროს მთელის ნაწილი. ლექსებიდან განდევნილი იყო ცრუპენტელა რითმა, რადგან პოეტური სიმართლე რითმებში არ უნდა გამოპრანჭულიყო, სხვაგვარად უნდა გამოცხადებულიყო – ვითარცა შინაგანი სიტყვა. რიტმი არავითარ ზომამში არ იყო ჩაჭედილი, თავისუფლად მოედინებოდა. სიტყვა ელემენტარული იყო, პირველყოფილი, ჰქონდა ფერი, სურნელი, ხმა მეტალის.

ყველაფერში პირველქმნილის სუნთქვა. მეტაფორა არ იყო ლამაზი შედარება: ის საგნების სხივმოსილ ასარკვას ამცნობდა. ყოველი სურათი უძველესი ისტორიის სურნელით იყო გარემოსილი, თითქოს გილგამეშის დაკარგული ნაწილები ეპოვნათ. აქ იყო ქალის სიყვარული – ცოცხალი და თანაც მითიური ქალისა, როგორც იზიდას სიყვარული, ოღონდ უშუალო სინამდვილით. ერთი სახე ამოტივტივდა:

...ფრთა მოელვარე მერცხალი, რომელიც ბრუნდება....

„რა მშვენიერია იმის დანახვა, როგორ ბრუნდება მერცხალი თავის ძველ ბუდეში.

მე ვიცნობდი ერთ მოხუცს, რომელსაც ასეტი მერცხლის გამოცნობა შეეძლო. ის ელაპარაკებოდა ფრინველს“.

დუმილი, თამაზიმოჯადოებული შესცქეროდა ქალს. კითხვა განაგრძო. ახალი სახეები ამოტივტივდა:

შვიდასი ძროხა ნაპირთან. ცვარი ჯერ კიდევ ასველებს ბალახს. ნისლი მიცურევს მდინარეზე-შვიდასი ძროხის სუნთქვა. ძროხები თავს ხრიან

წყლისკენ: თეთრები, რუხები, შავები, ჭრელეები, ჭროხები, ყავისფერები. ხარბად ხვრეპენ წყალს. ერთი თავს მაჭლა სწევს და უკანასკნელ ყლუპს აკეთებს. თუ ზეცას უყურებს? შემდეგ მეორე სწევს თავს, მესამე, მეოთხე, ყველა, ძროხები-შვიდასი ძროხა-მტრედისფერ ზეცას უყურებენ, რო, ელიც ტანდატან ნათდება. ძროხები მზის მოახლოებას გრძნობენ.

“რა მშვენიერია!” თქვა ქალმა, “ზევრჯერ მინახავს ასეთი სურათი. არ ვიცი, რა უფრო თავბრუდამხვევია - ძროხების ცივი წყლით სავსე ფაშვები, ტუ ამომავალი მზის სხივებით სავსე მათი დიდი თვალები”.

სიჩუმე. თამაზი მოჯადოებული შესცქეროდა ქალს. კითხვა განაგრძო.

...ცხენი ისე მიაქროლებდა ქალს, როგორც ირემი გადაიწყობს რქებს სირბილისას,

რათა დაჯახებისაგან დაიცვას.

“ერთხელ ვნახე ასე მორბენალი ირემი”, თქვა ქალმა. “რა საოცარი რამ იყო”.

დუმილი. თამაზი მოჯადოებული შესცქეროდა ქალს. კითხვა განაგრძო. სხვა სახეები

წამოვიდა:

...მთის წვერზე ცის თაღი მოჩანს, ღამეული რუხი, სულ ახალი ნარიჟრაჟევი და მკრთალად განათებული. ფეხქვეშ გართხმული ნისლი ნელ-ნელა ქრება. შორეული ნარინჯისფერი ელვარება მოწისფერში გადადის. უეცრად იპობა გაბრწყინებული შორეტი და ჩნდება მრგვალი სისხლიანი გული. გული ირწევა. დედამიწა მასთან ერთად ტორტმანებს. ისეთი გრძნობაა, თითქოს ყველაფერი ილუპება. ჟრჟოლა და ანაზდად: გულში, შენს გულში, სხვა იბადება – ახალი ჯერ გამოუცდელი, უცნობი სიხარული. მზის გული აღარ ქანაობს და შენი გული მშვიდდება...

“ასეთი გული შენ გაქვს”, უთხრა ქალმა თამაზს. კაცი ბედნიერი იყო.

ლექსებში ქალი თავის თავს სჭვრეტდა, მაგრამ ის ქალი უცხო და შორეული არსებაც იყო მისთვის. ეს ის უცნაური სეგრძნება იყო, როცა საკუთარი თავი სხვად გეცხადება და მაინც როგორღაც ახლოობლად. ის თავის თავს გრძნობდა ამ ლექსებში, მაგრამ ისე, როგორც საკუთარ დას. წიგნი ქმნიდა ელემენტს, რომელიც თითქოს ჯადოსნურად ატრიალებდა მისი ბედის ბორბალს. ქალი გრძნობდა ამას.

თამაზი სიხარულით ავსებულებოდა. “ერთხელ კიდევ წაიკითხე ის ადგილი მზის შესახებ”, სთხოვა ქალმა ცოტა ხნის შემდეგ. თამაზმა წაიკითხა, რბილად, მოგუდული ხმით. როცა დაამთავრა, ქალმა იდუმალად და ჩუმად იკითხა: “ნაყოფი, რომელიც ვშვი, მზე იყო?”

“შენ ეგვიპტელი ქალღმერთის ნეთის სიტყვა გაგახსენდა?” გაოცებით ჰკითხა თამაზმა.

“უეცრად მომაგონდა, რა ეწერა მისი ქანდაკების კვარცხლბეკზე საისში?”

“მე ვარ ის, რაც არის, რაც იყო და რაც იქნება. არავის აუხდია ჩემი საბურველი. ნაყოფი, რომელიც მე ვშვი, მზე იყო.”

“რას უნდა ნიშნავდეს აქ საბურველის ახდა?”

“ადამის მიერ დედაკაცის შეცნობას. ნეითის საბურველი რომ არავის აუხდია, ეს იმას ნიშნავს, რომ ის ჯერ არავის კუთვნიდა- არც კაცს, არც ღმერთს”.

“მაგრამ ლეგენდის მიხედვით ნეითი ხომ ავხორცი იყო?” იკითხა გოცებულმა ქალმა.

“სწორედ ეგ არის საიდუმლო”, უპასუხა თამაზმა, “ნეითი ნებდებოდა და მაინც ხელშეუხებელი რჩებოდა”.

“ეს გამოუცნობია ჩემთვის”, წაილულლულა ქალმა.

“კაცი მხოლოდ ზედაპირს ეხება ქალისას, ამიტომ...”

“...ნეითი ხელუხლებელი დარჩა”, დაამატა ქალმა.

“სწორედაც”.

ხშირად ულაპარაკია თამაზა მასთან, მაგრამ ასე ნათლად ჯერ არასდროს. ქალს თითქოს არ ესმოდა მისი ნათქვამი. როცა ქვეშეცნულში იძირებოდა, მაშინ ბრმა მის არსებაში რაგაც სიზმარეულს ეხებოდა, რომელიც ნათელს ჰჩენდა ამ საიდუმლოს. ამ დგომარეობიდან ამოყვინთვისას იკარგებოდა ეს შეხება, თუმცა სავსებით არა: ბუნდოვანი შეგრძნება ახლა სადღაც მის შიგნით არსებობდა. უცხო ნაყოფივით, რომლის სურნელი აბრუებდა.

“მაგრამ რას ნიშნავს წინადადება:ნაყოფი, რომელიც მე ვშვი, მზე იყო”, ხმადაბლა იკითხა მან.

“არ ვიცი”, კიდევ უფრო ნაზად უპასუხა თამაზმა.

ღუმელი ჩამოწვა. ვერც ერთი ვერ ბედავდა სიტყვის თქმას. თამაზი ჩუმად გამოიპარა და ისევ თავის ხალიჩაზე წამოწვა.

მზის სხივები ფოთლებზე იდო. მათი სიმშვიდე უფრო გაღრმავდა. ჩქამი არ ისმოდა. არც ერთი ფოთოლი აღარ ვარდებოდა ძირს, წყაროს ჩუხჩუხიც თითქოს შეწყდა. მზე ბრიალებდა, თითქოს სურდა დაეფერვლა აღმოდებული გული ჰაერს საშიში წინათგრძნობა ავსებდა. “ნაყოფი, რომელიც მე ვშვი, მზე იყო”. ეს მზე იყო ნეითმა რომ შვა?მცხინვარე ნაყოფი? ეს ცეცხლოვანი ნაყოფი?- ეკითხებოდა თამაზი საკუთარ თავს, თითქოს მისი ბედი ამ კითხვაში მდგომარეობდა. ვერ იპოვა ახსნა. მზემ დაადამბლავა, გათანგა, და ახლა მზისგან დაკბენილივით იწვა. “ნაყოფი, რომელიც მე ვშვი მზე იყო”. ეს ნათქვამი ქალსაც ტანჯავდა. მაგრამ ის არ ეძებდა ახსნას: ის მზეშიგადადიოდა. მზე იწოვდა მას, სვამდა, ისრუტავდა. ის ნებდებოდა და ნეტარებით ეძლეოდამზის სისხლიან ბაგეებს.

რაც ათასობით წლების წინ მოხდა, ამ წუთებში მეორდებოდა. ღვთიური ელემენტი წუილს ეძებდა,ბნელს. ბნელი წიაღი განაბული ელოდა თესლს, ცეცხლოვანს. მონატრეველი თესლი და დამყოლი საშო:

მარადიული კაცი და მარადიული ქალი. ყვალგან: მცენარეში, ყვავილში,ცხოველში.სამტვერე პარკუჭები მტვერს გამოყოფდნენ, იგი უფრო შორს გადაჰქონდათ. ბუტკო იღებდა მტვერს და თავის შიგნით ინახავდა. სამტვერე პარკუჭი ასხივებდა, ბუტკო ისრუტავდა. ყვალგან: მამაკაცური და დედაკაცური ელემენტი. იგი გრძელდებოდა შექმნისათასწლეულების წინათ დაწყებულ სურნელში. თესლი-ღვთაებრივად მოუსვენარი, წიაღი-მიწიერად მშვიდი. თესლი-თავისთავად თუ თავისით მოძრავი, წიაღი-განაბული, უძრავი. ორივე ბრმა და მხედველი: თესლის თვალი-ნდომა, წიაღის თვალი-მოსინჯვა. თესლი-ცეცხლოვანი აღმაფრენა, წიაღი-ყველა გრძნობის მოკრებით გალურსვა. მამაკაცი-ჩქარი, აგზნებული; დედაკაცი-ზანტი, წამქეხებელი.ულაყი ბობოქრობდა, ფაშატი ჭიხვინებდა. მზე თესლს ასხივებდა, დედამიწა შიშვლდებოდა. ღვთაებრივი ხდებოდა.

ქალმა ჩაყვინთა მზის ცხელ წიაღში. სათითაო გრძნობა ჩამქრალი იყო, ყველა გრძნობა ერთად მოქმედებდა, ქალის არსება ერთადერთი გრძნობა იყო: ის იყო ფაქიზი მემბრანა უნატიფეს დინებათა. მემბრანა იყო: ხედვა უთვალოდ, შეხება უსხეულოდ. ეს ქალი აღარ იყო ერთი დედაკაცი, იგი ის დედაკაცი იყო. მისი ძუძუები უთავდაპირველესს გრძნობდნენ, რომლისთვისაც იგი იყო წიაღი-ბნელი, განაპული წიაღი. მთელი მისი სხეული სველი პლაზმა იყო, ღვთიური ნაყოფის მისაღებად გამზადებული. თვალები აეხვა, ტანი გაენაბა. თამაზი მზედაკრულივით დადამბლავებული იწვა. უეცრად ქალმა თვალი შეავლო. თამაზი შეკრთა. ეს ის

წამი იყო, როცა მიქელანჯელოს ადამი ენთება, როცა მას, გათანგულს, ღვთიური ხელი უახლოვდება. თამაზმა შეხედა ქალს და გაოცდა: ეს არ იყო მისი თვალები, ეს უცხოს თვალები იყო, ბნელი, ხარბი, სასტიკი. იგი შიშმა მოიცვა: ქალში მთელი სქესი ცოცხლობდა. ის იყო ნაწილი, ნატეხი კოსმიური წიაღისა; მაგრამ ამ ნაწილში მარად იგივე წიაღი მეორდებოდა. ქალი მეტი იყო, ვიდრე კერძო არსება და ამიტომ უფრო უკვდავი... თამაზს გააჟრჟოლა. ახლა მიხვდა, რატომ ახლდა მის სიყვარულს მუდამ უძირო სევდა. ის, კაცი, მხოლოდ თესლი იყო, მარცვალავით განმხოლოებული-მხოლოდ პიროვნება, როგორც ასეთი, წინასწარვე განწირული. დედაკაცი მიწიერში, მარადიულში იმყოფებოდა, იგი არ იცნობდა ამ სევდას, მისი არსება ლოდინი იყო, ცეცხლოვანი სურვილით სავსე...

ქალმა ერთხელ კიდევ შეხედა კაცს. კაცი დაბარბაცდა: ქალის მზერაში წამით ამორძალი შეამჩნია, რომელიც მზად არის თავის რჩეულს ვნებიანი გატაცებით მოკვეთეს თავი... ძრწოლამ შეიპყრო კაცი... უკანასკნელი საიდუმლო შეისუნთქა. თესლი ღვთიური ძალაა, მაგრამ შექმნისას ღმერთი მცირდება, როგორც მცხრალი მთვარე. თესლი ღვთიური სისავსისაკენ ილტვის,- მაგრამ ძალები დალატობენ: თესლი იღვრება და სიკვდილს ისუნთქავს. წიაღი იმღვრება და ბობოქრობს. კაცური ცეცხლი იფერფლება, ქალი იტანჯება და სიცარიელეს გრძნობს. ბრაზი იზრდება და ქალი- გაცოფებული, ბობოქარი, გახელებული მენადა-კლავს კაცს, რათა მეორე წუთს მის თავს ემთხვიოს.

კაცმა შეხედა ქალს. იგი წამომართულიყო. ველური ნესტოებით ისრუტავდა შორეულ სივრცეებს. ის იყო ძუ, მიწისა და მიწის სუნთქვის შეკრული ძალა. კაცი უძრავად იდგა. კვლავ სტანჯავდა ნეთის ნათქვამი: “ნაყოფი, რომელიც მე ვშვი, მზე იყო...” როგორ? ღვთიური სხივი მოხვდა მეორეს, ბნელს, გაურკვეველს, წიაღს, დედაკაცი. ამით დაიწყო ღმერთის ცხოვრება. მაგრამ ღვთიურს უნდა შეეწირა თავისი ძალის ნაწილი. სიბნელიდან სინათლე წარმოისვა. წიაღმა შვა მზე. გველს არ შეუცდენია პირველი ადამიანები. “თუ იმ ხის ნაყოფს იგემებთ იქნებით, როგორც ღმერთები.” ევამ იგემა, ადამმა იგემა- და იყო დაბადება და ღვთიური საქციელი. შექმნის საიდუმლომ აუციმციმა თვალი. და განა ეს თვალი მზე არ არის? თამაზი უცებ მიხვდა, რომ ქართული “მზე” “მზერიდან” არის ნაწარმოები. მზე ანათებდა როგორც მზერა, როგორც სამყაროს დედაკაცმა პირველმა დედაკაცმა შვა ეს ნაყოფი, სისხლით სავსე გული, შეუდარებელი მზე. ეს იყო ის, რასაც ეგვიპტელი ქალღმერთის გამოცხადებას ნიშნავდა. და ეს ცოდნა ახლა ამ ქალშიც იყო: მის არსებაში ღვიოდა მზე ვითარცა ნაყოფი.

თამაზმა ჩრდილიდან მზიურ ველებს გადახედა. სხივები მარცვლებივით ელვარებდნენ. ხიდან დიდი, ყვითელი ძალზე დაღარული ფოთოლი ჩამოვარდა მიწაზე: მზის სხივები ჩამოიტანა თან. სიჩუმეში იყო განაზბა. ახლომახლო კვლავ მოისმა ანკარა წყაროს ჩუხჩუხი: მისი რაკრაკი მიწის განაყოფიერების უთვალავ წამს აღრიცხავდა.

თამაზი ყველაფერს მოეშვა. ახლა მხოლოდდა კაცი იყო: მიქელანჯელოს ადამში უცნობმა ძალამ გაიღვიძა. შეხედა მზეს და იგრძნო თვითონაც ნაწილი იყო მზის. ამ გრძნობაში ჩაიძირა, მიხვდა რომ ეს ნაყოფი ხვთიური წარმოშობის უნდა ყოფილიყო ახლა მხოლოდდა კაცი იყო: თვითონაც ნაწილი იყო მზისა. ამ გრძნობაში ჩაიძირა: მიხვდა, რომ ეს ნაყოფი ღვთიური წარმოშობისა უნდა ყოფილიყო, ხორციელი ცხოვრების ნეტარებამ მოიცვა. შორეულ აღმაპრენას შეერთო.

ქალი ცამომდგარიყო და მუხას მიყდრნობოდა თითქოს მის ახალგაზრდა ტანს ხესთან შეზრდა სურდა. ახალი გრძნობით აღიქვამდა ხის ნელ ზრდას. ის იყო მოლოდინი გახსნილი ყვავილის ჯამისა, რომელიც მზად არის დილის მზის სხივების მისაღებად. მისი მაგარო ბარძაყების ქერქს ეხებოდა. ნელა სუნტქავდა: მკერდი სურვილიტ ევსებოდა. დაბურვილი თვალები ვეღარაფერს ხედავდა.

ტამაზი ჩაკარგა წარსულში, ტავისი სიყმაწვილე გაიხსენა... ზაფხულობით ან მდინარეზე იყო ან მინდორში

სხვა ბავშვებთან ერთად. იქ იყვნენ ხარები, ძროხები, ცხენები და სხვა პირუტყვი. ყველას თავისი სახელი ჰქონდა-ბავშვებსაც, პირუტყვსაც. ბავშვები ცურავდნენ და პირუტყვსაც აცურავდნენ ტამაშობდნენ და ხარობდნენ. ხარები ბობოქრობდნენ ძროხები ისევ ცოხნიდნენ, შორს ცხენების ჭიხვინი მოისმოდა. ბავშვები ტიტვლები იყვნენ ხშირად სველ ქვიშაში ეფლობოდნენ და ცხელ ღორღზე წვებოდნენ. ხანდახან დაწოლილებიც იყვნენ მშრალ ქვიშაზე ტამაში მათთან ერთად იწვა გაჭიმული. მზით გაბრუებულმა ერთხელ ჩათვლიდა. სხეული სცველი სილით ჰქონდა დაფარული, სილა გაშრა მცხუნვარე მზეში. მისი მამაკაცობაც სილით იყო დაფარული ბიჭს ჩაეძინა და ძილში ჩაიკარგა. თითკოს შორიდან მოესმოდა მდინარის ჩხრიალი, სავსებიტ მინებდა ტკბილ ხმოვანებას. ეს წამი ყველაფერს შეიცავდა, ტვალეები დაეხუჭა. უეცრად იქ სადაც მამაკაცობის ნიშანია ენიტ გამოუტყმელი ნეტარება იგრძნო. ტიკოს ბნელიდან მომავალი რაღაც ცოხლდებოდა. რაღაც იბადებოდა, იზრდებოდ ნელა, ჩუმად, ბიჩმა ტავი აწია და სილას შეხედა: სილა მიწის ბელტივით აიწია, თითკოს ტხუნელა მიიკვლევდა გზას. ეს იყო ფალოსის უმანკო გამოხედვა, ბედნიერი წამი. ბიჭმა ცოტა დაირცხვინა და გადატრიალდა, პირქვე. თავმა იგრძნო მიწა... თამაში ამ ადრეულ მოგონებას მიჰყვებოდა, თითქოს სავსე იყო თესლილს მარცვლებით, რომლებიც ყვაოდნენ. სხეული გასწორდა და შინაგანი წვა იგრძნო. სიყვარული-ერთადერთი სჩუქარი ამ მიწაზე გაიფიქრა. რა ტკბილია სიცოცხლე, როცა მომწიფებული ხარ სიყვარულისთვის. მზე კულავ აცხუნებდა, ამოუწურავად. დედაკაცი კვლავ კაკლის ჩრდილში იწვა. მისი სხეული იყო მოლოდინი, ღვთიურ დუმბილში ჩაძირული. სხეული ვეღარ არჩევდა: ის ავსებს დუმბილს, თუ დუმბილი მას. სადაც შორს, ხავსით დაფარულ, ბმელ სიღრმეებში ნელა ყვაოდა რაღაცა და უმანკოდ წყდებოდა – ბუნდოვნად, მტვლემარე თითქოს მეორეს ელოდა, ასევე ბუნდოვანს, მაგრამ თვლემიდან გამოღვიძებულს, რომლის ცეცხლოვან შეხებას შეეძლო მზის ტვალად გადაექცია იგი. თამაში მიუახლოვდა ქალს. დედაკაცის სხეულმა იგრძნო მამაკაცის ნაბიჯები, რადგან მიწა იყო-მშრალი და მწყურვალი. კაცი მიუახლოვდა, დაიხარა და მუხლზე დაეშვა. ქალის ბაგეები შეეგებნენ მხურვალე კოცნას. თითქოს ეს ლოცნა მზის ნაწილი ყოფილიყოს. მზე ხარობდა.

გატყავებული ცხენი

კოჯორში, თბილისიდან ათი კილომეტრის დაშორებით დიდი მუხის ძირას მონადიმეთა პატარა ჯგუფი შეკრებილიყო. მარად ახალგაზრდა მზე მხიარულად ჩახჩახებდა. აღმოსავლეთით გახუნებული მინდვრებია აზერბაიჯანის მზით გადამწვარ ტრამლებში გადიოდა; იქიდან ზოროასტრის სუნთქვა აღწევდა-ცეცხლის თაყვანის ცემა. სამხრეთ აღმოსავლეთით სომხეთის ველები მოჩანდა, მათ ჯერ კიდევ ბიბლიის სურნელი ასდიოდა. თვალს იტაცებდა გარემეშო გადაშილილი უკიდევანო ლანდშაფტი. ისე იყო, თითქოს ღმერთს ჯერ არ დაესრულებინა შექმნა. ძალიან შორს, ფართო ხეობის თავზე ქორივით გაწოლილიყო ვეება მუქიმოლურჯო ლანდი: თუ ცას გაჰხაედავდით, მოლივლივე ღრუბელს შეამჩნევდით; ჩრდილი თითქოს არ მოძრაობდა. გაღმა აზეულის ციხე აღმართულიყო-აბობოქრებულ და ანაზდად გაქვავებულ ოკეანეში გაჩხერილი ანძებდამსხვრეული გემი. სერზედ მდუმარედ იდგა უძო, მიტოვებული პატარა საყდარი – შემოქმედის მიმართ აღვლენილი ლოცვა. საყდრის სამხრეტ-დასავლეთით ფრიალო კლდეები აშვერილი, თითქოს მიწა ტელურულ ვაკხანალიას გადაეღალოს. შიშველი კლდეები აქა-იქ ისე იმზირებოდნენ, როგორც მზით შეტრუსული აქლემების მოსასვენებლად შეჩერებული ქარავანი. დიონისე ისევ ლალობდა: მისი დამათრობელი სურნელი დღესაც ასდის ქართულ მიწას, ხოლო მენადების კვილი ჰაერში მიმოქრის.

ქართველები სუფრას უსხდნენ.თვალი რომ ქვეყანას, მზეს, მთებს, ხეებს, ცხოველებს, ადამიანებს უცქერს, გულს სიხარული ეფინება და სურს შემოქმედა ქება-დიდება შეასხას. გულის თრობაა, რასაც ქართველი ლხინში განიცდის. სტუმრისათვის გაშლილი სუფრის მოცეკვავეს, მომღერალს, პოეტს, ორატორს. აქ ერთმანეთის გახარებაა მხოლოდ მთავარი-„განა ბედნიერება არ არის, რომ გხედავ? რომ ვცოცხლობთ? რომ გვხვდები და მხვდები?“ -აი, ეს არის საქართველოს გულითადობა. სუფრის მეთაური , თამადა, უზღვება ლხინს. ასე იყო ამჯერადაც კოჯორში, შუა ივლისში.

მძიმე დროება იყო, მაგრამ ქართულ მიწას არასოდეს ტოვებს წყალობა. საიდანღაც ყველაფერი ემოვნათ: კახური ღვინო, თუშური ყველი, ბლომად ბოსტნეული, სამფურზე წამოცმული მწვადი, ყვერულები, ხილი. სხვას რაღას ინატრებს კაცი? აღმოსავლური ორკესტრი, “საზანდარიც“, მოეწვიათ – დაირა, ჭიანჭური, თარი, დიპლიპიტო. აქ მოლხენის ხელოვანი იყო ყველა: პოეტი, მსახიობი, მოფარიკავე, ტურფა ქალები, აქ იყო თამაზიც, აქ იყო ნატაც. მოქიფენი იმ კაკლის მახლობლად მოკალათებულიყვნენ, თამაზმა და ნატამ გუშინ მზისგან რომ შეაფარეს თავი, რათა იმავე მზით დამთვრალიყვნენ. ნატას უბრალო ტილოს თეთრი ტილოს კაბა ემოსა, შიშველ ტერფებზე თეთრი ტილოს ფეხსაცმელები ჩაეცვა. ეს უბრალოება კიდევ უფრო ამკვეთრებდა მის სილამაზეს. ხალიჩაზე იჯდა: ხორბლისფერ-ოქროსფერი სხეული ჩამოსხმულ ბრინჯაოსავით ელვარებდა ქათქათა სითეთრიდან.

სტუმრები მხიარულად აღეგზნება ბახუსის ნატარების პირველ ტალღას, ნელა და ტკბილად რომ მსჭვალობს სხეულს. ერთს უკვე სიტყვის წარმოთქმა სურდა, როცა უეცრად მოსახვევში ავტო გამოჩნდა. „ნიკო,ნიკო!“ დაიყვირა ერთმა პოეტმა და მანქანისკენ გაექანა. მანქანა გაჩერდა. „მობრძანდით“, ერთხელ კიდევ შესძახა პოეტმა. სუფრაზე სიჩუმე ჩამოწვა. პოეტი ახალ სტუმრებს წამოუძღვა – ნიკო ბრეგამეს და ვიღაც უცნობს. ისინი ჩამოსხდნენ.

ნიკოს იცნობდნენ: ხელმძღვანელ თანამდებობაზე იყო საქართველოს ცენტრალურ კომიტეტში --- იქნებ ეს იყო უხერხულობის მიზეზი: მონადიმეთა შორის არც ერთი კომუნისტი არ იყო. პოეტმა რომ მოსულები სუფრაზე მიიპატიჟა, ამაში არაფერი იყო გასაკვირი. ქართული ადათის მიხედვით, ყოველი გამვლელი ღმერთის გამოგზავნილია, მამასადამე, სასურველი თანამეინახე. მაგრამ აქ სხვა რამ იყო კიდევ: ეს მზით გარუჯული პოეტი, ნიკო ბრეგამე და მისი თანამგზავრი --- ლატვიელი, გვარად ბერზინი, ამჟამად ამიერკავკასიის საოლქო კომიტეტის განყოფილების გამგე – სამივენი თავგადაკლული მონადირეები იყვნენ. შესაძლოა, ამან გადაწყვიტა მოპატიჟება. პოეტსა და კომუნისტს შორის უფსკრული იყო, მაგრამ ნადირობისას ამას ვერ ამჩნევდნენ. ფეხით ხშირად უვლიათ ერთად წვიმასა და ქარში, ხშირად გაუთევიათ ღამე რომელიმე მიტოვებულ ქოხში, ბევრი გაჭირვება გადაუტანიათ ერთად --- და საოცარია: ამ მეგობრობაში დავიწყებული იყო რევოლუცია, კლასობრივი ბრძოლა, ბოლშევიზმი, კომინტერნი, კოლმეურნეობები და ყოველივე ამნაირი. საბჭოური ცხოვრებიდან თუ რამ დარჩა მათ შორის, ეს იყო შეუდარებელი საბჭოთა ანეკდოტი. ნადირობისას მხოლოდ მონადირეებად გრძნობდნენ თავს. ქვეშეცნეულად პირველყოფილი სამყაროს სიღრმეში შედიოდნენ. აქ კაცი მარტოა სტიქიათა პირისპირ, ხოლო იარაღად ხის ან ქვის ნივთები აქვს მხოლოდ. ტყე ამ მონადირეთათვის უბრალო ტყე კი აღარ იყო, ფეხით რომ სერავენ მოხეტიალენი; არამედ პირველქმნილი ტყე, საცა ადამიანი სულ მარტოა ბედს მინდობილი. სიცოცხლე ამ ტყეში კვლავ, რადგან კვლა თავის დაცვას ნიშნავს აქ. ყოველდღიურ ცხოვრებაში იქნებ იმას დაეწყვიტა გული, უნებლიეთ ერთი ჭიანჭველისათვის რომ დაედგათ ფეხი; აქ კი კვლა პირველყოფილი ადამიანის სიხარულს ჰგვრიდათ. ძველმა ინსტიქტებმა გაიღვიძეს მათში, ცხოველური გრძნობა გაუმახვილდათ. ჩიტის აფრენის გუმანით გამოცნობა, ნადირის კვალზე განაზბა --- ეს ყველაფერი იდუმალ წყაროსავით ჩქეფდა მათში. ცალკეულის ბედი, უხსოვარი დროის ადამიანის გამბედაობაიყო

მთავარი. მონადირეობა --- თუნდა ხობის, თუნდა ჯიხვის, მწყრისა ან კურდღლის --- ცხოველურ აღტაცებას იწვევდა მათში. ნადირობის დროს პირველყოფილი ადამიანები იყვნენ ეს სამნი. აქ აღარ არსებობდა არავითარი კულტურის ფორმა --- მხოლოდ პრიმიტიული. აღარ არსებობდა სოციალური განსხვავებანი --- მხოლოდ ერთი საერთო წარმომავლობა. რევოლუცია აშიშვლებს ადამიანებს, ათასწლოვან ქერქს აძრობს; შიშველი ადამიანი ერთბაშად გრძნობს თავის თავდაპირველ ძირებს.

ნიკო ბრეგამეს უჩვეულო სახე ჰქონდა. მექსიკის სიმბოლო ფრთიანი გველია. ეს სიმბოლო დამოხატულიყო მის შესახედაუბაში: თითქოს არწივად ქცეულიყო გველი. აქ ორივე ელემენტი ძლიერი იყო, ზემოქმედებაც ორგვარი. გველის მზერა თრგუნავდა, არწივი ამაღლებდა. ეს სახე ნაცნობი იყო სტუმართათვის. ისინი უცნობს ათვალთვლებდნენ. გასაოცარი მასში იყო ზანტი სიმშვიდე: არც ლაპარაკში, არც სიარულში აჩქარება არ ეტყობოდა. რაც კაცს თვალში ეცემოდა კიდევ, ეს იყო მისი სიმყარე: მთელი მისი არსება ისეთ შთაბეჭდილებას ტოვებდა, თითქოს არასოდეს გამოეცადოს ეჭვი ან შიში. მისი ელემენტი ცივი იყო, სითბო უცხო იყო მისთვის. სახე უძრავი, ქვისა. ამ უძრავობას სუფთად გაპარსული, მზით გარუჯული თავი უფრო ამკვეთრებდა. სიტყვა ძუნწი იყო. თუ ვინმეს გაუღიმებდა, ეს ღიმილი გვერდზე გახედვისთანავე კვდებოდა და ლამის რისხვაში გადადიოდა. თვალები --- უმოძრაო, შუშის; მკვლელის ბასილისკური მზერით. მალულად აკვირდაბოდნენ ეს თვალები სტუმრებს.

ნადიმი გაგრძელდა. პოეტები ერთმანეთს ეჯიბრებოდნენ. ბუნების ყველა სიამაყე იყო მას ლექსებში. მცხუნვარე მზე, მიწის ბელტი, და მობალახე ხარის ძალა, მდინარეზე ასული ნისლი და ნაცრისფერი განთიადი, მოფარიკავის ხმლის პირი და გამირული ბრძოლა, ასტარტეს თემოები და სიყვარულის ავხორცობა. ეს ყველაფერი უკავშირდებოდა სახელს „საქართველო“. საქართველოს სისხლი და მიწა აღანთებდნენ პოეტთ. სხვაგვარად როგორ შეიძლებოდა: ქართული რასა მცირერიცხოვანია, მისი ისტორია -- ათასწლეულების ხნისა, მისი სტიქია აღმოსავლური. ბერზინს არ ესმოდა ქართული. დროდადრო ნიკო უთარგმნიდა ლექსების ადგილებსა და სახეებს. ბერზინი შუბლს იჭმუხნიდა, ჩერდებოდა: ლექსები მის გულს თითქოს არ ეკარებოდა. ყველაფერი იყო ამ ლექსებში. ოღონდ არც ერთი სიტყვა რევოლუციაზე. ეს არც ნიკოს მოეწონა: არწივი მის სახეზე ახლა გველს გადაეყლაპა. პოეტმა, ისინი რომ სუფრასთან მოიპატიჟა, ნათელმხილველივით იგრძნო ეს და შეცბუნდა. უცნაური იყო; პოეტებმა ლექსის წარმოთქმისას თავდაჯერება დაკარგეს; ერთს ენა დაება, მეორეს წინადადება დაავიწყდა, მესამის ცეცხლოვანი პათოსი უეცრად ჩაქრა. მზისგან გამავებული პოეტი შეეცადა უხერხულობის გაფანტვას, რიტმულად მწყობრად აგებული ლექსი წაიკითხა --- „ლენინ“. ნიკოს და ბერზინის სახეებზე კმაყოფილება გამოჩნდა. მაინც იდუმალი უნდობლობა ჩრდილავდა მას. ორივემ ზუსტად იცოდა: რევოლუციისაგან განზე გამდგარს ლენინზე უფრო ეადვილება წერა, ვიდრე მიწის კოლექტივიზაციაზე. მეორე პოეტმა დაიწყო ლექსის კითხვა „ოქტომბერი“. ძლივს წარმოთქვა ნახევარი, რომ დაიბნა და მოულოდნელად კითხვა შეწყვიტა. ეს იმ წამს მოხდა, როცა ბერზინმა თავისი შუშის თვალების ბასილისკური მზერა მასზე შეაჩერა. ერთმა სტუმარმა ღვინით სავსე ჭიქა გადმოაპირქვა და ნატას ტანსაცმელზე გადაასხა. მეორეს ბოთლი დაუფარდა ქვაზე. „უბედურების მომტანი უნდა იყოს ეს უცხო“, ჩაილაპარაკა ერთმა. „ავი ფეხი უნდა ქონდეს“, დაუმატა მეორემ. „გაუხმეს ის ფეხი“, დაიჩურჩულა პირველმა. ბერზინმა თვითონაც არ იცოდა, ავი ფეხი ჰქონდა თუ არა. სინამდვილეში ავადმყოფი ფეხი ჰქონდა: მუხლში არ ეხრებოდა.

საერთო მხიარულება დაირღვა; ნატა გაწითლდა და მოსვენება დაკარგა. რაღაც აფრთხობდა, როცა ბერზინის თვალი მის მზერას ხვდებოდა. თამაზი შინაგანად გრძნობდა გამოწვევას, უფრო ღიზიანდებოდა. ნერვიულად ეწეოდა სიგარეტებს, ეს კარგს არაფერს მოასწავებდა.

ქართული სუფრა ერთიანობას მოითხოვს, ის ვერ იტანს განზე დგომას, ნიკოც და ბერზინიც, ორივე სვამდა, მაინც განზე იდგნენ --- ფხიზლები რჩებოდნენ. ნიკომ ოგრძნო, რომ მასაც უნდა ეთქვა რამდენიმე სიტყვა. თავის სიტყვაში მიუთითა --- ოღონს სიცილით, --- რომ კარგია, როცა ამდენ პოეტურ სურათს პოულობენ რევოლუციისათვის, ბერზინმაც ილაპარაკა, მოკლედ, ცივად, აქ არ იყო გაღიმება, მხოლოდ სიმაგრე.

„ერთი რამ არის საკვირველი“, თქვა მან, „ასე მგონია, აქაურ მიწას რევოლუცია ჯარაც არ შეჰხებია“.

მძიმე პაუზა.
„რა თქმა უნდა, არ შეჰხებია“, გამოეხმაურა ერთი ახალგაზრდა, „ეს მიწა, რომელზეც აახლა ვქეიფობთ, სამი საუკუნის წინ ცეცხლოვანი რაშებით გადათქერა ქართველმა სარდალმა გიორგი სააკაძემ. მის ნაკვალევზე ფესვს ვერ გაიდგამს რევოლუცია“.

ახალგაზრდა კაცი გაგრძელებას აპირებდა. უეცრად თამაზის მზერას შეეჩეხა და გაჩერდა. ნასვამი იყო, მაგრამ მიხვდა, რომ შეტოპა. თავისი პასუხით სიტყვა გააწყვეტინა რუსილად მოლაპარაკე ბერზინს. ბერზინი დარჩა, როგორც იყო --- გილიოტონის დანასასავით ცივი. ბასრმა, ძლივს შესამჩნევმა რისხვამ იელვა დანის ფოლადზე; წამით გაიღიმა, ღიმილი იქვე გაქვავდა და დაიღრიცა.

დუმილი ჩამოწვა. ახალგაზრდა კაცს ლევანი ერქვა, ოცდა ხუთი წლისა ძლივს იქნებოდა. ქართულ რასას მასში ნამდვილი ვაჟკაცის სახე გამოეკვეთა. პროფესია არ ჰქონდა, არც სჭირდებოდა. სიცოცხლის სიხარული ტალღასავით მოაქვს მზის სხივს. ლევანი თვითონ იყო ცოცხალი ტალღა. რა საჭიროა მზის ხოტბა, თუკი მზის გულში ცხოვრობ? იგი არ წერდა ლექსებს. რა საჭიროა მაცნიერებით თავის დამძიმება, თუკი ციცაბო კლდეზე ჯიხვს უცქერ და ხელში ისარი გიჭირავს? ლევანი სწავლაზე არ გადარეულა. უბრალოდ ზარობდა იმით, რომ ცოცხლობდა. ის ადამიანთა ნარჩევი იყო, ლამაზი და ჯიშინი. ათასწლეულებს ემუშავათ მისი შექმნისათვის. ხანდახან ფილმებში თამაშობდა, როგორც ფეოდალური ტიპების შესანიშნავი შემსრულებელი. აქ გაეცნო და დაუმეგობრდა თამაზს. ახლა კი აგერ იჯდა გამომწვევად.

უხერხული დუმილი რომ დაერღვია, ერთმა ჯგუფმა სიმშერა წამოიწყო, მაგრამ უგუნებობა სიმშერაშიც შეიმჩნეოდა. უეცრად წამოდგა ერთი და თქვა:

„სააკაძის რაში შეუდარებელი სურათია ფეოდალური ეპოქისა. ვგონებ, ასე უნდა გავიგოთ ჩვენი მეგობრის სიტყვები. ქართული მიწა დღემდე ამ სულით არის გაჟღენთილი, და გასაგებია, რომ რევოლუციის გუთნის გატანა აქ უფრო ძნელი იქნება, ვიდრე საბჭოეთის სხვა რომელიმე მხარეში.“

მოსაუბრემ მარჯვედ შეატრიალა ლევანის სიტყვები, მაგრამ ყველა გრძნობდათ ეს თავის მართლება უფრო იყო, ვიდრე განმარტება. ბრეგაძე კვლავ მოღუშული იყურებოდა და ამას ზედ ესეც დაერთო: ლევანმა ვაშლი ააგდო ჰაერში, პისტოლეტი ესროლა და შიგ შუაგულში მახვედრა. ბრეგაძემ შუბლი მოჭმუნხა: მის ფიქრებში ვაშლი სხვა რამემ შეცვალა. ატმოსფერო დაიხუთა. მხოლოდ ლევანის განსაკუთრებული ხიბლი შველოდა ცოტათი. ისეთი თავდაჯერებული გაართყა აგდებულ ვაშლს, ისეთი ლაღი და მხიარული იყო, რომ სხვებიც აიყოლია. ბერზინი უნდობლად ეკიდებოდა მხიარულებას, თუმცა ამ კაცში რაღაც მოსწონდა; ეს აბრაზებდა კიდევ. უეცრად თამაზს შეხედა, რომლის თითები გამეტებით სრესდნენ სიგარეტის კოლოფს. ბერზინი გაახარა ამ მოუსვენრობამ: უცთომლად იგრძნო რჩეული მეტოქე თამაზში. თამაზმა აირიდა ბერზინის მზერა; ბერზინის სიტყვებმა გააღიზიანა და კიდევ: ხანდახან ბერზინი ნატამაც იგრძნო ბისილისკური მზერა. ამ კაცის თვალები აშინებდნენ მას, სახეზე ჩრდილმა გადაურბინა. თამაზის მიმინოსებრ თვალს ეს არ გამოეპარვია, ბოლმამ ლამის დაახრჩო. ყველამ იგრძნო დამძიმებული ატმოსფერო. მასპინძლები ცდილობდნენ, როგორმე გაეხალისებინათ განწყობა, უაზროდ დარბოდნენ აქეთ-იქით. ამაოდ ცდილობდა თავის შეკავებას თამაზი. ახლა ცეკვა წამოიწყეს, მაგრამ ერთი მოცეკვავე მორს წამოედო და დაეცა. სიცილი. ეს შემთხვევ მოცეკვავის ნასვამობით ახსნეს, თუმცა მთლად ასეც არ იყო, საქმე. კვლავ ქეიფი, მაგრამ ახლა

თვით ბახუსსაც დაჰკრავოდა ხალისი. მაშინ ისევ ლაპარაკი დაიწყო, ლაპარაკობდნენ ბევრს და ზერეულდ. სიტყვა “რევოლუცია” ხშირად გაისმოდა, უმეტესად ყურით მოათრევდნენ. ორივე კომუნისტი ზუსტად გრძნობდა სიყალბეს. ბრეგაძე და ბერზინიც ლაპარაკობდნენ. რევოლუცია იმდენჯერ ახსენეს, რომ ლევანმა ბოლოს მაინც ვედარ მოითმინა და შესძახა: “ღვთის გულისათვის, ამიხსენით, რას უნდა ნიშნავდეს ეს რევოლუცია?”

“თქვენ მაინც ვერ გაიგებთ”, უპასუხა ალელვებულმა ბრეგაძემ.

“რაო?” დაიყვირა ლევანმა რისხვით.

თამაზმა შეატყო, რაღაც ხდებოდა, მზერა ესროლა ლევანს. ლევანმა თავი დაიოკა, მაგრამ გამოწვევა თვითონ თამაზმა აიტაცა და ახლა თავის მხრივ იკითხა:

“რარაა ის რევოლუცია, რომელიც ასე ძნელი გასაგებია?”

თამაზის კილო დამცინავი იყო. ბერზინმა ეს მყისვე შეატყო. ახლა რუსულად საუბრობდნენ და ისიც იერიშზე გადავიდა.

“რევოლუცია ძნელი გასაგებია მისთვის, ვინც რევოლუციონერი არ არის.”

“კეთილი და პატიოსანი,” უპასუხა თამაზმა, “ოღონდ ერთი რამ ამიხსენით. ახლახან ბრძანეთ, რომ რუსეთში ბავრმა მწერალმა გაიგო რევოლუცია, მე გეტყობებით: რამდენია მათ შორის რევოლუციონერი?”

“ჰმ, ჰმ... რაოდენობის დასახელება ძნელია... მე ვფიქრობ, ბევრი”

“ჭეშმარიტი რევოლუციონერია?”

“ჰმ, ჰმ... ჭეშმარიტი რევოლუციონერი... შეიძლება ცოტა, მაგრამ...”

“კარგით, ამაზე ნუ ვიდარდებთ... მხოლოდ ერთი რამ მინდა ვიცოდე: ხომ არ გაგონდებათ რომელიმე მოსკოველი პოეტის ან მწერლის მხატვრული სახე, პლასტიკურად რომ გადმოსცემდეს რევოლუციურ კატალიზმას?”

“ასეთი სახეები იმდენად ბევრია, რომ ძნელია რომელიმე ერთი გაიხსენო.”

“ალექსანდრე ბლოკის “თორმეტნი”, ჩაურთო ერთ-ერთმა პოეტმა.

“მე არ მწამს ისეთი რევოლუცია, რომლის სათავეშიც ქრისტე მოაბიჯებს.” მკვეთრად მიუგო თამაზმა.

შემდეგკვლავ ბერზინს მიუბრუნდა. მე მსურს რევოლუციის ნაღდი, უტყუარი სახე დავინახო.

ბერზინი შეყოყმანდა, ის კარგად ერკვეოდა თანამედროვე ლიტერატურაში, იცნობდა მრავალ სურათს, რომლებსაც რევოლუციის არსი უნდა გამოეხატათ; მაგრამ ამ წუთს ვერც ერთს ვერ დაასახელებდა. გრძნობდა, რომ ამ გაღიზიანებულ კაცს მაინც ვერ დაარწმუნებდა, ამიტომ სხვა გამოსავალი არჩია. თავი ისე დაიჭირა თითქოს დამარცხებულიყოს და თავის დასაძვრენად თამაზს შეკითხვით მიმართა:

იქნებ თქვენ თვითონ გაიხსენოთ რომელიმე?

თამაზი გაეხა ხაფანგში, დაუფიქრებლად მიუგო: მე ვიცი ერთი მაგრამ არა ლიტერატურიდან.

თამაზს წამით დაავიწყდა, რომ ბერზინს სწორედ ლიტერატურიდან სთხოვდა მხატვრული სახის დასახელებას. მაგრამ სურატმა, რომელიც ახლა ამოუტივტივდა, ერთბაშად მოიცვა მისი სული;

მთვრალივით იყო ატაცებული. გრძნობდა, ეს სურათი, უთუოდ უნდა გამოემყვანებინა.

ბრძანეთ, სთხოვა ბერზინმა გამარჯვებულის კილოთი. სხვები ბერზინს შეუერთდნენ. თამაზმა დაიწყო: ეს ერთი ცხენის ისტორიაა.

ისევ ცხენი, თქვა ვიღაცამ სიცილით, თამაზმა შუბლი შეიჭმუნა.

ეტყობა სააკაძის ცხენის შთამომავალია, წაიჩურჩულა ბრეგაძემ ირონიულად.

გაჩუმდით, დაიძახა ყველამ.

თამაზმა დაიწყო თავისი მოთხრობა. პოლტავის თუ ვორონეჟის გუბერნიაში რევოლუცია

მძვინვარებდა. მთელი სოფელი, განურჩევლად ყველა, დიდი და პატარა, კაცი და ქალი, აღმდგარიყო და ჯოხებით, კომბლებით, ცულებიტ, ბარებით, იარაღით ერთი მემემულის სახლს ტავს დასხმოდა. ეს

უკანასკნელი თავისი ოჯახით უკვე გახიზნულიყო. გაბოროტებული გლეხები სასახლეში შეჭრენ და რბევა დაიწყეს. რაც ხელში ხვდებოდატყველავდნენ ანადგურებდნენ. ყოველი ნივთი მათს მრისხანებას აღვიძებდა. უცნაურია, მხოლოდ ცოტამ თუ აიღო ძვირფასი ნივთები თავისთვის; ცოფმორეულნი განადგურების ჟინს შეეპყრო უპირატესად. გლეხების ერთი ჯგუფი ტავლისკენ გაემართა. კარი ჩამოგლიჯეს და შიგ შეცვივდნენ; ცხენები დაფრთხნენ. ოცამდე ცხენი გავიყვანეს; მათგან ერთი განსკუთრებით გამოირცეოდა: მთლად თეთრი, ლაქების გარეშე, კოხტა, ნატიფმარღვიანი. მისი ყოველი ასო მიწის სიხარული იყო, ყოველი კუნთი-განხორციელებული მზის ტალღა, მისი თვალები ცეცხლს აფრქვევდნენ. გლეხებს თვალები აემღვრათ, ერთ ხანს გაშემდნენ მისი მშვენიერებით. ერთმა აღვირით თავისკენ მოქაცა ცხენი. ცხენი ყალყაზე შეხვდა ხეპრულ საქციელს. ბრბო ავისმომასწავებლად გაირინდა, უეცრად ვიღაცამ დაიყვირა გახელებით “ჯიშიანია!” . მესამემ, მეოთხემ, მეხუთემ გაიმეორეს ეს სიტყვა. ბოლოს მთელი მასა უთავებულად ღრიალებდა: “ჯიშიანია, ჯიშიანო!” შური და რისხვა გამოყმუოდა ამ შემახილში. აბოზოქრებული მასა წინ გაიჭრა, თუმცა არ იცოდა, რა სურდა. ხელები ამოდრავდნენ, ბაგეებს მიეყინა შემახილი, ტუჩების კუთხეში დუჟი აქაფდა, თითქო ბრბო რაღაცას ელისო, უეცრად ცხენმა გველცემულივით დაიჭიხინა უცნაურად,ყალყზე შედგა, ადგილიდან მოწყდა და გაჭენდა. გლეხები გაეკიდნენ, ცოფისაგან გონებადაბინდულნი. ცხენი გრძნობდა, რომ სიკვდილი მოსდევდა, გიჟივით მიქროდა. ღობესტან მიიმწყვდიეს და ალყა შემოერთყეს. ცხენი ნახტომისტვის მოემზადა, მაგრამ სწორედ ამ დროს ვირაცამ აღვირს ხელი ჩაავლო; ცხენი შემინდა, წინა ფეხებით ღობეზე ჩამოეკიდა. ცხოველს მთელი ტანი უთრთოდა. როყოდ დაიყვირა ერთმა: “ტყავი გავადროთ წყეულ პირუტყვს.” პირველს მეორე აპყვა. “ტყავი გავადროთ!” მრავალი ხმა ღრიალებდა, ერთმანეთში არეული. ბოლოს ყველამ ერთად დაიყვირა: “ტყავი გავადროთ!” ბრბო ყმუოდა; შიში და სიძულვილი მოისმოდა ამ გაშმაგებულ ღრიანცელიდან. ელვის სისწრაფით გააჩინეს დანები, ცელები, ნამგლები. ხელები თითქოს სიგიჟეშის იმყოფებოდნენ. “ჯიშიანი, ჯიშიანი!” თავიდან აყმუვლდა ბრბო, აყმუვლდა ისე ყურისწაღებამდე, თითქოს რაღაცისა ეშინია და ამ უცხო ყმუილში გამოგუდვას ლამობსო.

“ცხენი ცოცხლად გაატყავეს”, დაასრულა აღმოდებულმა თამაზმა.” ეს არის პროლეტარული რევოლუცია“... უეცრად თით ქოს რაღაც გაახსენდაო, ჰგაუბედავედ დაუმატა: “ამ ცხენში ხალხმა მათრობელი ნაყოფი იხილა, ჩავგრის სიმბოლო- და მთელი ბოღმა, ასწლეულობით დაგროვილი, უეცრად მასზე გადმონთხია. ეს არის რევოლუციური შურისძიების სისხლიანი სურათი.” თამაზი დაჯდა აგზნებული.

“სწორია, ასეა!, ბრავო, თამაზ!” დაიძახა ყველამ.

თამაზმა მოკლედ მოჭრა სათქმელი. მის სიტყვებში რისხვის ცეცხლი გიზგიზებდა. იმ ადგილას, საცა გლეხები ყვიროდნენ, “ჯიშიანია, ტყავი გავადროთო”, სიბრაზისაგან ენა დაება.

“ბრავო თამაზ!” უყვიროდა ყველა.

თამაზი თავდახრილი იჯდა. ნატამ თვალი გააპარა მისკენ და შეეშინდა: ამ წუთს თამაზს- შეეძლო გამოლადრული ყელიდან სისხლი დაეღია. ნატა შებრუნდა.

სუფრა კვლავ ახალისდა. თამაზის სიტყვებში რევოლუციის ნამდვილი სახე იყო მოცემული, ამან ყველა აღაფრთოვანა: სახე რევოლუციისა, რომელშიც წილი არ გიდევს.

სტუმრები წამოიშალნენ.

თამაზი, დაღვრემილი, მოშორებით მიაბიჯებდა. ახლა სტანჯავდა თავის სიტყვათა ცეცხლი. ხომ არ გასცა ამ ცეცხლმა? შორიახლოს ბრეგამე და ბერზინი მიდიოდნენ. მათი საუბარი პასუხს სცემდა ამ შეკითხვას.

“კარგად ლაპარაკობდა, არა?” ჰკითხა ბრეგამემ ბერზინს.

“ლაპარაკით კი...”

“ბატონო?”

“ვერ გამოიცნობდი, ხალხთან ერთად მივინვარებდა ცხენის გასატყავებლად თუ გამხეცებულს თვითონ

ხალხის მოხრჩობა სურდა”.

“ შენ უფრო მეორე გგონია”, გაიცინა ბრეგაძემ.

“ ეს უფრო ჰგავს სიმართლეს”, მიუგო ბერზინმა.

სტუმრები დაიშალნენ, გაღმა სამყურების მინდორი ჩანდა.

“ აბა, ვინ იპოვის ოთხფოთლიანს?” დაიძახა ერთმა.

ყველამ დაიწყო ძებნა; თამაზმაც, ვერავინ იპოვნა. მოულოდნელად გამოჩნდა ბერზინი, ხელში ოთხფოთლა ეჭირა, ნატას მიუახლოვდა, თავაზიანი თავის დაკვრით გადასცა. ნატას გაუკვირდა, თუმცა გამო

ართვა: მკერდზე დაიბნია. თამაზმა დაინახა ეს, ტუჩზე იკბინა.

როცა ნატასტან მარტო დარჩა, სიტყვის უთქმელად მოაშორა ოთხფოთოლა მის მკერდს. ნატა ხედავდა, როგორ სათითაოდ აძრობდა ფოთლებს და ნელა ფანტავდა. ქალი შეშინდა, მაგრამ ისიც მასავით დადუმდა.

აქ დაზღვეული არავინაა

ბერზინს ამიერკავკასიის კულტურის განყოფილების ხელმძღვანელობა ჰქონდა დავალებული. ძირითადად ლიტერატურას, კინოს და თეატრს განაგებდა. მარქსისტული ხაზი ლენინური გაგებით ყველგან უნდა გატარებულიყო. ამ თავისთავად არცთუ იოლ ამოცანას ამიერკავკასიის თავისებურებას აძნელებდა:

მოსკოვური მიდგომა აქ არ გამოდგებოდა. ტვით ამიერკავკასიისაც ვერ მოეკიდებოდა, ვერ განიხილავდა როგორც ერთგვაროვან რასმე, რადგან საქართველო სხვაგვარად არის მოწყობილი, ვიდრე სომხეთი, ეს კიდევ სხვანაირად, ვიდრე აზერბაიჯანი, ამ სამიდან თითოეული განსხვავებულ მოპყრობას მოითხოვდა. ეს იცოდა ბერზინმა. ფრთხილი მოსინჯვით უახლოვდებოდა ყოველივე ახალს. გულმოდგინედ ცდილობდა ყველა თავისებურებას ჩასწვდომოდა. მისთვის ცოცხალი ადამიანი სქემაზე მეტს ნიშნავდა. მასთან ყოველ შეხებას გულისყურით ეკიდებოდა. ამით ძირფესვიანად განსხვავდებოდა სხვა კომუნისტთაგან. არც კოჯრის ლხინს ჩაუვლია უკვალოდ: ბევრი რამ შეიტყო ქართველთა ზნე-ჩვეულებასა და ხასიათზე. კიდევ იყო რაღაც, ამას რომ უკავშირდებოდა: ნატას გაცნობა, რომელმაც, ჩანს, თავგზა აუბნია.

ბერზინს მატერიალისტურ მრწამსში დედაკაცს ფიზიოლოგიურად შემოსაზღვრული ადგილი ეკავა; მეტი არაფერი. ეს ქალი კი _ ბერზინმა ეს გულისტკივილითაც კი შენიშნა _ მეტი იყო. ნუთუ ისიც მოდუნდა და რომანტიულ ქსელში გაება? არა, ასეტი უბედურება შეემთხვა რეალისტ ბერზინს? მის გამშრალ ტუჩებს რაღაცამ გადაურბინა, ღიმილი უნდა ყოფილიყო. მაგრამ ღიმილი გაქრა, როცა თბილისში ნატა მეორედ ნახა. ეს დედაკაცი უცხო ნისლში იყო გახვეული, რომელსაც ბერზინი დაფეთებული ნადირივით ისრუტავდა. ახლა წამდაუწუმ მასთან შეხვედრას ნატრობდა, მაგრამ ცნობილი კომუნისტის ურთიერთობა უბრალო სტენოგრაფისტთან ხალხს ააფორიაქებდა _ ეს კი არ უნდა დაეშვა. ამრიგად, მხოლოდ შემთხვევას მიენდო _ გაფაციცებით, ბრმად. თეატრში, მთავრობას ლოჟიდან ფოიეში გამოსული, რამდენჯერმე შეეფეთა ნატას. ერთხელ თავი დაუკრა მხოლოდ, მეორედ საუბარი გაუბა. ქალი შეშინებულ ჩიტს ჰგავდა: რაღაც დამრთგუნველი ჰქონდა ამ კაცის მხერას. არც პირველად, არც მეორედ ნატას ბერზინისათვის ოდნავი უხერხულობაც კი არ შეუტყვია. მესამე შეხვედრა თითქმის თხუთმეტ წუთს გაგრძელდა; ამან შეაკრთო ქალი. თავისი ნების წინააღმდეგ ბერზინის ახალ წიგნზე ალაპარაკდა.

“წაიკითხეთ? ჰკითხა ბერზინმა.”

“ჯერ არა”

“ იქნებ არ გაქვთ?”

“არა, არა მაქვს”

“შეიძლება გაჩუქოთ?”

“დიდად მადლობელი ვიქნებოდი.”

“როდის მოგართვათ?”

ქალი შეცბა ამას არ მოელოდა.

“ძალიან გთხოვთ ნუ შეწუხდებით!” დაბნეულმა მიუგო.

“ოდნავადაც არ შევწუხდები!”

ქალს შერცხვა. უარის თქმა გვიანდა იყო.

“თუ თქვენთვის მოსახერხებელი, ზეგ სარამოს,” უნდომლად უთხრა.

“სიამოვნებით!” მიუგო ბერზინმა და მისამართი ჩაიწერა. მთელი ორი დღე ნატა უგუნებოდ იყო, რატომ ვერ უთხრა უარი? ნუთუ ამდენი ძალა ჰქონდა ამ ქვის კაცს? ქალი არც ისე ნორჩი იყო, ოცდაშვიდი წლისა, ქვრივი, ბევრი რამ გამოეცადა, მაგრამ ასეთ ძალას ჯერ არსად წასწყდომოდა. თამაზის ძალას სითბო არბილებდა, ეს კი ბოლომდე ცივი იყო. ქალი დაღონდა. კიდეც კარგი, თამაზი არ იყო თბილისში – მოსკოვს მიევიდნათ სცენარებისათვის. სიშორე გამბედაობას ჰმატებდა. კიდეც იყო რაღაც, რაც ნატას გულმა საშველად იხმო _ სამყურას ფოთლის ამბავი. რატომ ააძრო მაშინ თამაზმა ოთხფოთოლა, რატომ დაფლითა და დაფანტა? ეს როგორ დაემართა თამაზს, ძლიერს თავდაჯერებულს? ნუთუ იეჭვიანა? ნატას მაშინ ეწყინა. ახლა უნებურად იმ წყენას აღვივებდა.

დათქმულ საღამოს მოვიდა ბერზინი, ნატას თავისი წიგნი გადასცა. ქალს გაეწყო სტუმრისთვის სუფრა-ჩაი, ცოტაოდენი ხილი. ბერზინი უზრუნველად ჩამოჯდა ტახტზე, თითქოს აქაურობის ხშირი სტუმარი ყოფილიყო; თუმცა ფამილარობას მაინც ვერავინ დააბრალებდა. საუბარი არ აეწყო- ნატამ ჯერ დაძლია შიში. ბერზინი სიგარეტს სიგარეტზე ეწეოდა და საუბარი შეუმჩნეველად სამოქალაქო ომის ეპიზოდზე გადაჰქონდა. ნაწყვეტ-ნაწყვეტ ლაპარაკობდა. ნატა ყურადღებით უსმენდა. რამდენიმე მოთხრობის შემდეგ ერთი მატარებლის ამბავი წამოიწყო მარჯვენდ. ნამდვილი ეპოსის ნაწყვეტით ჟღერდა ნაამბობი.

ეს მატარებელი იმ დალუქული ვაგონის ღვიძლი შვილი უნდა ყოფილიყო, რომელმაც თავის დროზე გერმანიის მიწა გადასერა, რათა რუსეთში რევოლუციის ცეცხლი დაენთო. დალუქული ვაგონი რევოლუციონური ტვინით იყო გატენილი-ლენინითა და მისი ერთგული ხალხით. ეს მატარებელი კი რევოლუციურ ენერგიას აევსო. იმ ხანად ომის ფრონტი რვა ათას კილომეტრზე იყო გადაჭიმული. ჯარი მოწყდა მოსკოვს, რევოლუციის გულს, რომლის ფეთქვას ფრონტებამდე უნდა მიეღწია. ეს გულისცემა მატერიალურ ძალასავით უნდა გადასცემოდა ჯარს-აი, რა ტვირთს დაატარებდა ის ფანტასტიკური ეშელონი. გამარჯვების ნებით გაცოცხლებულს მოჰქონდა ცეცხლი, რევოლუციის ვნება და სუნთქვა. იმედისა და აღმაფრენის გასაღვიძებლად მისი გამოჩენაც კმაროდა. მატარებელში იყო სამდივნო, ტელეგრაფი, სტამბა, რადიო, ელექტროცენტრი, ბიბლიოთეკა, აბანო; ასევე გარიჟრაჟი ბენზინით, მანქანებით, ტანკებით, სადაც მატარებელი ვერ გაივლიდა, იქ მანქანებით და ტანკებით გადიოდნენ ას კილომეტრამდე მანძილს. მოსკოვთან კავშირი წუთით არ წყდებოდა; პირდაპირი ხაზი მუშაობდა დღისით და ღამით. მოსკოვის ღამე – მტრის შურის ძიება – ამ მატარებელში დაგროვდა. გაზეთი გზაში გამოდიოდა ანტენა დააყენეს და უნაპირო რუსულ სტეპებში – თოვლის ნამქერის, მარტოობის და დარდის სამეფოში – ნაუენიდან, ეიფელიდან იღებდნენ ცნობებს. მატარებელი ჯარს ამხნევებდა. მის სიმამაცეს აორკეცებდა. თუ რომელიმე ქვედანაყოფი გასაჭირში ჩავარდებოდა. ტროცკი – ის ახლდა მატარებელს - თათბირს იწვევდა. მასში კომისრები, წითელგვარდიელები ადგილობრივი პარტიული ჯგუფი და პროფკავშირების წევრები მონაწილეობდნენ. დამაბულ შრომაში ერთის ინტუიცია მეორეს ედებოდა. ერთობლივი გარჯა შობდა გამოსავალს – გასაჭირში ჩავარდნილთა მოულოდნელ ხსნას. ჩექმები, ტყავის ქურთუკები, იარაღი, თამბაქო, ასანთი, თეთრეული – ყველაფერს ამას მატარებელი აწვდიდა არმიას. ოღონდ კი ცეცხლი არ ჩამქრალიყო:

ხშირად ერთ მბჟუტავ ნაპერწკალს ძალუმს ცეცხლი ჩაქრობას გადაარჩინოს. თუ პოლკის გამლიერება იყო საჭირო, სანდო მუშებს და თავგამეტებულ კომუნისტებს გზავნიდნენ- დასუსტებული პოლკიც კვლავ პოულობდა იერიშისთვის საჭირო ძალას. მატარებელშიც იყო ორასი – სამასი ნაცადი მეომარი. ამ რეზერვს ბევრჯერ გადაუწყვეტია უმძიმესი ბრძოლის ბედი. ხანდახან მატარებელი ჯარს ადგილობრივი გლეხებით, პარტიზანებით და პატიმრებით შევსებაში ეხმარებოდა. სამარა, ჩელიაბინსკი, როსტოვი, ნოვოჩერკასკი, კიევი, ჟიტომირი – საჭირო დროს ყველგან ჩნდებოდა ეს კოლექტიური გმირი. მატარებელმა ოცდატექვსმეტი გზობა გააკეთა, ათეულ ათასობით კილომეტრი მოტოვა უკან. კიევიდან თუ ვიატიკიდან, ციმბირიდან თუ ყირიმიდან – ყოველი მხრიდან შველას ითხოვდნენ. მატარებელიც მუდამ მზად იყო.

ნატა დამაბული უგდებდა ყურს ბერზინის ნაამბობს. დედით რუსი იყო და დაუვიწყარი რუსული; სტეპები აგონდებოდა. იმ სტეპებს სერავდა ლეგენდარული მატარებელი, რომლის ამბავსაც ჰყვებოდა ბერზინი. იგი არ იყო მჭერმეტყველი, მაგრამ მის სიტყვებს არ აკლდა დამაჯერებლობა. თხრობისას ხშირად ჩერდებოდა. ნატას თვალწინ დაუტრიალდა უმაგალითო უმი, რომელშიც ძმები ერთმანეთს ხოცავდნენ. მატარებლის პათოსმა გაიტაცა - ეს ომი გარდაუვლად მიაჩნდა. მეტიც: ზოგჯერ ეჩვენებოდა, რომ სამართალი მატარებლის მხარეს იყო – ისე ემოქმედა ბერზინის მოხერხებულ სიტყვებს, სიმტკიცე, სიმშვიდე, შეურყევლობა, შეუპოვრობა – ეს ყველაფერი გამოსჭვიოდა მის ნაამბობში. ბენზინი მატარებლის ცხოვრების მრავალ ეპიზოდს გადმოსცემდა, - ყველგან ტროცკის დემონური აჩრდილი მოჩანდა, თუმცა კი იმ მხარეს მხოლოდ გაკვრით ეხებოდა. გასაოცარი რწმენა და საშინელი ნებისყოფა ერთდროულად დაინახა ნატამ ბერზინში. იმ მატარებლის ნაწილი ხომ არ იყო იგივე? გაიფიქრა ნატამ. ქალის ექვი გამართლდა: ამბის დასასრულს სასხვათაშორისოდ ბერზინმა ხმადაბლა თქვა, რომ თვითონ ამ მატარებლის მგზავრი და მებრძოლი იყო. ნატა შეკრთა, ეს რომ გაიგო ეს რომ გაიგონა თვალეში ჩახედა ხელშესახებად ცხადად დაუდგა თვალწინ ის მატარებელი და მისი ხალხი - ცივი, პირქუში, მტკიცე. ქალი შიშმა შეიპყრო. აკვირდებოდა ამ კაცს და მასში ორად ორ ელემენტს აწყდებოდა: ჟინს და ნებას, პირველს – ცხოველისებრს, მეორეს რკინის. სულის კვალიც არ იყო. ქალი გაფითრდა: რაღაც ეზიდებოდა მისკენ, რაც სძულდა. ბერზინი მიხვდა, რომ შთაბეჭდილებები მოახდინა. ერთბაშად წამოხტა და დაემშვიდობა ქალს. ნატა დაიბნა თამაზისგან თითქმის ყოველი დღე იღებდა წერილს. ყოველ წერილში იყო მონატრება, ტკივილიც, რადგან ნატასგან იშვიატად ისმოდა რამე, ისიც არაფრისმთქმელი. და ეს ნაშინ, როცა წერილების წერა სწორედ ნატას შეეძლო. თამაზი იტანჯებოდა, მაგრამ არც ერთ წერილში ეჭვის ნატამალიც არ გამკრთალა. ეს ახარებდა ნატას. ხსირად უთქვამს თამაზისთვის: უკანასკნელ ატომამდე წრფელი უნდა იყო, რომ საცვებით გამოხატო შენი გრძნობა წერილში. განა ნატა ახლა წრფელი არ იყო: იყო მაგრამ ბერზინთან შეხვედრა აამღვრია მისი არსება. ანკარა წყაროსაც შეიძლება იგივე შეემთხვეს – ფიქრობდა ის. აქ არ ყოფილა აალება – გრძნობითსურვილის უტყუარი ნიშანი. პირიქით, ბერზინი უსქესო არსებად ეჩვენებოდა. აქ სხვა რამ მოქმედებდა – უცხო ძალა. ხანდახან ისიც კი ეჩვენებოდა, რომ ეს ძალა ბერზინს სულაც არ ეკუთვნოდა, მით უფრო სახიფათო ჩანდა ეს კაცი. მან დაატყვევა ნატა თავისი უცხო გვარობით. ქალი ბუნდოვნად გრძნობდა, რომ ძალის უკან ბერზინში რაღაც სხვა იმალებოდა. ის არ ცდებოდა: ბერზინი ერთ დროს ხარკოვის გპუ-ში მოღვაწეობდა, მაშინ ბევრი სისხლი დაღვარა. ამ სისხლს ხომ არ გრძნობდა ქალი?

დაგლეჯილი ღმერთის ხორცად ქცეული ნაწილი

თამაზი დარდს შეეპყრო. დარადს ავადმყოფობასავით გაედაგ ფესვი მის სულში. ბაქოსთან მომხდარ სამგზავრო შემთხვევას ახალი ტკივილი დაემატა: ნატას მაგიდაზე ბერზინის წიგნი დახვდა - "თეატრი საბჭოეთში". გველის ნაკბენივით დაუარა ტანში, როცა ავტორის გავრი წაიკითხა. ნელა აიღო წიგნი,

გადაფურცლა, მიძღვნის წარწერას შეეფეთა. გაფითრდა. მდუმარედ იდგა, გაუნძრევლად, მაგიდას მიყრდნობილი. ნატამ შეამჩნია, როგორ იკბინა თამაზმა ტუჩზე; მიხვდა რაოდენ ალელვებას იოკებდა. ქალი მოელოდა შეკითხვას, თუ საიდან გაჩნდა ეს წიგნი – კაცი დუმდა. სულ სხვა რამეზე იწყეს ლაპარაკი. თამაზს აღარ შეუხედავს წიგნისთვის. ქალი გრძნობდა კაცის გულს, მის ანთებულ სიხარულს განშორების შემდეგ. იმასაც ხედავდა, რომ შხამი ჩაეწვეთა სიხარულს. ახლა წუხდა, რომ არ დაუძვრა ბერზინათან შეხვედრას. მაშინ არც ეს წიგნი იქნებოდა მაგიდაზე და არც წუხილი ვაჟკაცის შუბლზე. მიუახლოვდა თამაზს და, თითქოს სურს, დარდი გაუქარვოს, მარჯვენა ხელი ალერსიანად გადაუსვა შუბლზე. თამაზმა ხელის გულზე აკოცა. ქალმა გაბრუებული მხერა მიაპყრო. კაცს ბედნიერების ბანგმა წამით დაავიწყა ტკივილი, მაგარმ წიგნი არც ახლა უხსენებია არც ერთი სიტყვით. უეცრად მოაგონდა, რასაც ბუნდოვნად გრძნობდა მგაზავრობის დროს. ნატას წერილების კილო სხვაგავარი იყო, ვიდრე საერთოდ. გრძნობა არ შესცვლია – ეს დანამდვილებით იცოდა; მაინც რაღაც უცხო უნდა შეხებოდა ქალს.

თამაზი იტანჯებოდა. ისეთ სულიერ მდგომარეობაში ქალაქის ვიწრობებს გაურბოდ ხოლმე. ცდილობდა ბუნების წიაღში ცოტა ხნით მაინც გათავისუფლებულიყო ქალაქის ტვირთისგან, სადაც მხოლოდ ნიღბებს ხვდებოდა. სეთი ცდა სხვა დროს მუდამ გამარჯვებით თავდებოდა. დღეს კი ისე იყო, თითქოს მოძრაობის უნარიც დაეკარგა; ტახტზე იწვა და წამოდგომა არ უნდოდა. ჭერა არ შეეძლო. ღაღაც წიგნი აიღო; მხოლოდ მეოცე გვერდზე შეამჩნია, რომ გონებით სხვაგან იყო. წიგნი გვერდზე გადადო. ჩხოვრება მწარე იყო, უხალისო. თანდათან გაუფერულება, დაჭკნობა თუ დაჟანგება – ეს იყო სიცოცხლის ხვედრი.

უეცრად დაკაკუნება მოესმა. ადგა, კარი გააღო. პეტროვი შემოვიდა. ეს პეტროვი პარიზში ნახა ომისწინა წლებში. შოციალისტ რევოლუციონერების მემარცხენე ფრთას ეკუთვნოდა. გულკეთილი ფუნჩულა რუსული სახიდან ცბიერი მონგოლური თვალები იმზირებიდნენ. რბილი ნაბიჯები, ნაზი არსება, მოკრძალებული სიტყვები, მუდმივ თანდათან გაუფერულება, დაჭკნობა თუ დაჟანგება – ეს იყო სიცი ღიმილი და უხმო მოალერსე ხელები – ეს იყო მთელი პეტროვი. ოღონდ ხანდახან, ძალზე იშვიათად, მის სახეს რაღაც რისხვისა თუ სუსხის მაგვარი გადაურბენდა. ორი დღის წინ შეხვდა ქუჩაში თამაზს. თამაზმა ვერ გაიხსენა, მთლად გამოცვლილიყო. პეტროვმა კი მყისვე იცნო. მოსკოვში მუშაობდა საგარეო ვაჭრობის კომისარიატში და თბილისში, როგორც თვითონ თქვა, გასაკუთრებული მისიით იყო მოვლინებული. თამაზი გაახარა ამ შეხვედრამ, თუმცა შეუმცდარი ალღო სიფრთხილისკენ მოუწოდებდა. მისი გონება სხვანაირად სჯიდა. ადამიანები რომ თვრამეტ წელს არ ნახავენ ერთმანეთს, მათ ურთიერთობებიც იცვლება. თითოეული ადრიანულ გულითადობას ელის და ხედავს, რომ ის აღარსადაა. ეს ორივემ შეამჩნია; მაგარ პეტროვი მიჩვეული იყო ასეთებს და დიდად არ შეწუხებულა. პარიზში პეტროვს თავისუფლად მოაზროვნებს მიაკუთვნებდნენ. თამაზთან საუბარში გამოჩნდა, რომ ახლაც არაფერსში ჩამორჩებოდა ევროპულ კულტურას. მთელი დღე ერთად გაატარეს. მასთან საუბარი თამაზისთვის ინტელექტუალური სიხარული იყო. თუცა რაღაც ანტიპათიას ვერფრით ძლევდა თავის თავში. პეტროვი მრავალ პრობლემას ეხებოდა, მუდამ რევოლუციასთან კავშირში. თამაზს ბაქოსთან მომხდარი ეპიზოდი ახსოვდა და უფრო გულღია იყო პეტროვთან. რევოლუციას არ უარყოფდა, პირიქით, თანამედროვე სამყაროს გარდაქმნისათვის აუცილებლადაც კი მიაჩნდა. მაგარმ რომ არ უარყოფდა, ეს არ ნიშნავდა, რომ ეთანხმებოდა; ყოველ შემთხვევაში, მის დასაცავად არ გამოდიოდა. თამაზი შეეცადა თავი აერიდებინა საბოლოო განაჩენისათვის და ძალზე მარჯვედ შეატრიალ საუბარი. ეს თავშეკავებულობა პეტროვისთვის საცნაური არ უნდა გამხდარიყო; მის დასაფარავად თამაზმა ხერხს მიმართა: გულუბრყვილოდ აჩვენა თავი, თითქოს არ ესმოდა ადრული საკითხები. პეტროვი მიხვდა. ფარული ორთაბრძოლა გაჩაღდა. დღეს ბრძოლა გრძელდებოდა. რა აღარ ახსენა პეტროვმა? რუდოლფ შტაინერი და მისი სკოლა, ფროიდი და მთელი ფსიქოანალიზი, იუნგი, ლეოპოლდ ციგლერი, ჰერმან კაიზერლინგი, მარტინ ბუბერის და ოსკარ გოლდბერგის შეხედულებები ებრაელობაზე, ბახოფენის გაცოცხლება ლუდვიგ კლაგესის მიერ, ლეო ფრობენიუსი და ატლანტის

კულტურის აღმოჩენა აფრიკის ვალერი, ორტეგა ი გასეტი, უნამუნო _ ყოველივე ამაში და კიდევ უფრო მეტში პეტროვი კარგად ერკვეოდა. თამაზი ყურადღებით უსმენდა. მსოფლიო ომისა და რევოლუციის შემდეგ იშვიათადლა სმენია ფილოსოფიური და ლიტერატურული სიახლეები თავის ევროპელ მეგობართაგან.

„თუ გნებავთ, შემძლია სხვადასხვა წიგნები გათხოვოთ“, უთხრა პეტროვმა.

თამაზს სახეზე უეცარი გაკვირვება გამოეხატა. პეტროვი, მყისვე მიხვდა: რაში სჭირდება ეს წიგნები მას, ვინც მხოლოდ შემთხვევით და მცირე ხნით მოავლენ თბილისში?

პეტროვმა, რომელმაც შეამჩნია მისი გაკვირვება, აუხსნა: „თქვენ იცით, მოსკოვიდან თბილისამდე თითქმის სამი დღე-ღამეა საჭირო, ამდენივე აქედან მოსკოვამდე. ღოგორმე ხომ უნდა გაიყვანო დრო. ამიტომ წიგნები დამაქვს ხოლმე თან. უცხოურ წიგნებს საგარეო ვაჭრობის კომისარიატიდან ვიღებ. ოთხ-ხუთ წიგნს მაინც ვნთქავ მოგზაურობაში. იცით, მოგზაურობისას წიგნს სხვანაირი ხიბლი და განსაკუთრებული გემო აქვს“. ბევრს ლაპარაკობდნენ. უეცრად პეტროვს ფრობენიუსის ბოლო წიგნი გაახსენდა: „ბედმცოდნეობა კულტურის ჩამოყალიბების თვალსაზრით.“

წიგნი არ არის მარქსისტული“, გაიცინა პეტროვმა, „მაგრამ ნამდვილად საინტერესოა, განსაკუთრებით თქვენთვის. ტქვენ ხო გიყვართ ძველი ბაბილონი თავისი დიდი ეპოსებითურთ. თუ არ ვცდები, ქართველები თქვენს უძველეს სამშობლოდ თვლით მას. ახლა კი მოისმინეთ“-პეტროვმა ამოიღო წიგნი ტყავის ჩანთიდან, გადაფურცლა და წაიკითხა: „ტამუზისა და იშტარის სიკვდილი ბუნების სიკვდილია. მაგრამ რამდენადაც აქ უძველესი გადმოცემა უნდა იყოს მოცემული, მის ასპარეზად უნდა ვიგულოვოთ ქვეყანა, რომელშიც ბუნების სიკვდილი და გაცოცხლება საერთოდ მკაფიოდ ვლინდება. ტორპიკულ ან სუბტროპიკულ ქვეყნებში ეს არ დასტურდება. მათი (არქეოლოგიური მანაცემების მიხედვით, კასპიის ზღვის ნაპირზე) უნდა განვითარებულიყო“.

პეტროვმა ღიმილით შეხედა თამაზს:

„ჰმ, რას იტყვით ამაზე?“

თამაზი აენტო როცა გაიგო რომ ეს კასპიის ზღასტან იყო წარმოშობილი. ბაბილონური ეპოსები თამაზისათვის პოეზიის უმაღლესი გამოცხადება; როგორ გაუხარდა, თუ მათი სამშობლო კასპიის ზღვის სანაპირო აღმოჩნდებოდა. პეტროვმა შეამჩნია თამაზის სიხარული და თვითონაც გამხიარულდა. მეტოქე უკვე მის ბადეში იყო გახვეული. თამაზიც გამოცოცხლდა.

„ვინ იცის, იქნებ გამართლდეს ფრობენიუსის ვარაუდი. ტამუზიშტარის მითის სამშობლოდ აზერბაიჯანს უნდა მიიჩნევდეს, სადაც ზოროასტრი წარმოიშვა. ეს მითი უთუოდ უკავშირდება ზოროასტრის მითს-ვნებით და აალებული ცეცხლით. შესაძლოა, საქართველოსთანაც ჰქონდეს მიმართება: ჰერეთში, საქართველოს ძველ კუთხეში, მთვარის კულტი ბატონობდა: მისი კვალი დღესაც სახილველია. რიტუალურად იგი თამუზ-იშტარის მიტს უნდა ენათესავებოდეს“.

„ნუთუ ეს შესაძლებელია?“ სიხარულით წამოიძახა პეტროვმა.

ის მხოლოდ თამაზის სიტყვებს კი არ უგდებდა ყურს, არამედ კიდევ რაღაცას ამ სიტყვების უკან. ეს „რაღაც“ ზალიან ფრთხილად უნდა მოსინჯულიყო-ამიტომ გადამეტებული მხიარულებით ფარავდა თავის განზრახვას.

უკვე წინასწარ ტკბებოტა გამარჯვებით.

საუბარი გრძელდებოდა. პეტროვი ახლა კაიზერლინგის ახალ წიგნზე ლაპარაკობდა-„სამხრეთამერიკულ მედიტაციებზე“, -განსაკუთრებით იმ თავზე, რომელშიც სამხრეთ ამერიკული ყოფა „განას“ იდეით არის ახსნილი. ბევრი რამ, რაც მიწას ეხება, უცხო არ იყო თამაზისთვის: კავკასიასა და საქართველოსი მიწის ელემენტი არსებით როლს ასრულებს. საუბარს არაფერი აფერხებდა.

უეცრად, ეტყობოდა სხვათა შორის, პეტროვმა მექსიკაზე წამოიწყო საუბარი: „ადამიანის მსხვერპლი!“

დაიწყო ხმადაბლა. „არსებობს რამე უფრო იდუმალი ქნეყანაზე? ადამიანი საკუთარი სისხლით კვებავს ღმერთს. ხომ გახსოვთ აბრაამი? ასევეა ნექსიკაში, სადაც რჩეული ტამარსჰი მიჰყავთ“.

პეტროვმა მცირე პაუზა გააკეთა. თამაზმა იგრძნო, რომ პეტროვი საშინელების თქმას აპირებდა და გაინაბა, თითქოს საფრთხისათვის მოემზადა. პეტროვმა განაგრძო:

ფართო ქვაზე რჩეულ ყმაწვილს გააწვევენ, გახდიან. შემდეგ მოდის დიდი ქურუმი, ხელში დიდი ქვის დანა უჭირავს. ყმაწვილს აკავებენ. ქურუმი ნელ-ნელა, დინჯად იხრება. შემდეგ ელვის სისწრაფით სერავს ნორჩ მკერდს და გასისხლიანებული გული ამოაქვს. ირგვლივ სიჩუმეა, ხალხი სასწაულს ელის. ქურუმი ჯერ კიდევ მფეთქავ გულს მაღლა იშვერს მზისკენ, თითქოს სურს მას დაანახოს: ეს შენი წილია. გული არის მზე და მზე არის გული. სისხლის წვეთები და მზის სხივები ერთმანეთს ერთვის.

გასისხლიანებულ გულში იღვრება მზე. სისხლისგან გაცლილი გული მზიბ ივსება. შემდეგ ქურუმი ხალხისკენ ტრიალდება, აცვენებს გულს. ხალხს ექსტაზი იტაცებს, ღვთაებრივი სიგიჟე იპყრობს“.

პეტროვი გააბრუნა საკუთარმა სიტყვებმა. თმაზი იცნობდა ამ რიტუალს, ნაამბობმა მაინც შეძრა. ახლა ისე იყო შეპყრობილი, რომ პეტროვის პათეტიურ სიტყვებში მსახიობობის კვალსაც ვერ ამჩნევდა. პეტროვი შეჩერდა.

“რას ფიქრობთ?” აღელვებით ჰკითხა თამაზს.

“რადც იდუმალი უნდა იყოს სისხლში”, მიუგო თამაზმა; “ის ერთდროულად სხეულებრივია და უხილავი. გაგონდებათ ბიბლიური “ნეფემი”? ეს არის სიცოცხლის ზალა, ღმერთის პლასტიკური ელემენტი. მე ვფიქრობ, მექსიკელები უკან უბრუნებენ სისხლს მას, ვინც მათ სისხლი, ესე იგი სიცოცხლე აჩუქა“.

“რათა მუდმივად შეინარჩუნონ მისტიური კავშირი ღმერთსა და ხალხს შორის...”, ორაზროვნად დაუმატა პეტროვმა.

“სწორად ეგ!” მიუგო თამაზმა. “ღმერთის შექმნილი ღმერთად უნდა იქცეს, ის ღმერთის წიარში უნდა დაბრუნდეს. ღმერთს სისხლი სჭირდება, უსისხლოდ ღვთიური კვდება“.

“მესმის...”, თქვა პეტროვმა: “ეს გადმოცემა იმავე სახისა უნდა იყოს. კოკიტოს ნაპირას სამსხვერპლო ცხოველებს კლავდნენ. მკვდრების აჩრდილები ჯარდებოდნენ, რათა დაღვრილი სამსხვერპლო სისხლი შეეხვრიპათ და რამდენიმე წამით ხორცის გრძნობით სიუხვით დამტჯზბარიყვნენ“.

“ასეა”, დაუდასრურა თამაზმა.

“მაშასადამე, ღმერთებს სისხლი სწყურიათ?” მაცდურად იკითხა პეტროვმა.

“იმავე ზომით, როგორც ადამიანებს სწყურიათ ღმერთი”, უბრალოდ მიუგო თამაზმა.

ჰაა...”, ამოიოხრა პეტროვმა ისეთი გამომეტყველებით, თითქოს უცხო რამ გაეგონოს.

“მხოლოდ სისხლი კრავს ადამიანს ღმერთთან”, აღტაცებით აგრძელებდა თამაზი. “ძლიერია მექსიკის ხალხი: საკუთარი სისხლით კვებავს ღმერთს და მსხვერპლად მიტანილი სისხლით კვლავ იღებს ღვთიურ ძალეებს“.

“ნამდვილად...მაგრამ რა ძლიერი უნდა იყოს ის ქურუმი, რომელიც ნორჩ მკერდს აპობს და გასისხლიანებული გული ამოაქვს?” იდუმალად დაიხურჩულა პეტროვმა.

თამაზი გაოცდა. უცნაურმა დუმილმა დაისადგურა მათ შორის.

შემდეგ პეტროვმა კიდევ უფრო მრავალმნიშვნელოვნად თქვა

“ დიდი ოკულტური ძალა უნდა ჰქონდეს იმ ქურუმს.”

თამაზი შეცბა; თავის თავს დაუბრუნდა.

დუმილი დამძიმდა.

“ გპუ-ელსაც ასეთი ძალა უნდა ჰქონდეს...” თქვა მოულოდნელად პეტროვმა.

თამაზი უკვე გველის სისისნს გრძნობდა.

“როგორ?” მკვეთრად ჰკითხა.

“გპუ-ელიც ღვრის სისხლს – მერედა როგორ?” გაიცინა პეტროვმა.

“მას არ სჭირდება ღმერთი”

“ხოლო ღმერთს არ სჭირდება იგი არა?”

“სწორედაც”

“არა; რაღაც სხვაა”.

“გაუგებარია... სისხლი მხოლოდ ღმერთს ეკუთვნის”

“და მხოლოდ მას სჭირდება სისხლი, ხომ მართალია?”

“სწორედაც”.

“არა: მეორესაც სჭირდება”.

“ვის?”

“ემმაკს... ჰა, ჰა, ჰა...,” მაცდურად გაიცინა პეტროვმა.

თამაზი დადარდიანდა. პეტროვი მბჟუტავი აჩრდილივით ეჯდა წინ. მის მოუსვენარ თვალებში ბოროტი ნაპერწკალი ბრწყინავდა. ლაპარაკი გაგრძელდა, თუმცა ცოტათი თავსეკავებულად. პეტროვი აღტაცებული კილოთი ლაპარაკობდა, მაგრამ გამოცდილი თვალი გამოიცილობდა ნაძალადევ აღტაცებას. და მინცთამაზის მხერა ნისლიანნი იყო. ახლა საშინელ ისტორიებს უამბობდა პეტროვი, ამტკიცებდა, რომ ზოგიერთი გპუ-ელი ხელებს სისხლში იბანს. ასეთ სცენას მოჰყვამ: ერთი გპუ-ელი მძიმეჩქმებიან ერთ ლამაზ ქალს აიძულებს სისხლით სავსე აბაზანაში ჩაწვეს – ქალს თვალი ეხილება და წინასწარმეტყველებას იწყებს. რაღას აღარ იგონებდა?

თამაზი დაბნეული უსმენდა. არ იცოდა, მართალს ამბობდა პეტროვი თუ რამე იმალებოდა მისი სიტყვების უკან.

“მერწმუნეთ: ვინც სისხლს ღვრის, ოკულტურ ძალას იღებს”, გაიმეორა პეტროვმა თავდაჯერებული კილოთი.

“მხოლოდ მაშინ, თუ სისხლი ღმერთს ეწირება მსხვერპლად”, მკვეთრად მოჭრა თამაზმა.

“არა მხოლოდ მაგ შემთხვევაში... შავი მაგია გაიხსენეთ.”

პეტროვს ტუჩებზე გამომწვევმა ღიმილმა გადაურბინა. მისი მოუსვენარი თვალებიდან კოლოსავით გამოფრინდა რაღაც და თამაზს უჩხვლიტა. ეს უკანასკნელი გამოფხიზლდა, დადუმდა. ამ დუმბილში პეტროვს თავისი აზრის ვერც უარყოფა აღმოეჩინა, ვერ დადსტურება. ისე ჩანდა თითქოს, თითქოს თამაზი მდუმარედ ფიქრობდა მის სიტყვებზე. სინამდვილეში ერთი სული ჰქონდა, როდის დატოვებდა სტუმარი. პეტროვმა ერთხელ კიდევ სცადა რამე ეთქმევიინებინა თამაზისათვის – ამოდ: თამაზი საკუთარ თავში ჩადირულივით დუმდა. მაშინ პეტროვი მკვეთრად წამოდგა, დაემშვიდობა და წავიდა.

თამაზი ჯერ კიდევ ფიქრებში ჩაფლული იჯდა. უეცრად კარი ჩუმად გაიღო და პეტროვის გოგრასავით თავი ერთხელ კიდევ გამოჩნდა.

“მაპატიეთ, გეთაყვა!” დაიწყო მან: “კინალამ დამავიწყდა _ მინდოდა გამეგო, რას ნიშნავს ქართულად “ჯულა?”

ის კართან შეჩერდა და იღიმებოდა. თამაზი აიღეწა: რა იმალება ამ უცნაური შეკითხვის უკან? გაიფიქრა მან. პეტროვმა მყისვე შეამჩნია მისი გაოცება და მლიქვნელური ღიმილით დაუმატა:

“გიკვირთ?... სტალინის ნამდვილი გვარი ხომ ჯულაშვილია?” შვილი” უშუალო, მთამომავალს უნდა ნიშნავდეს: ხოლო “ჯულა” რა არის, ეს ვერც ერთმა ქართველმა ვერ ამიხსნა...”

“ძველი ქართული სიტყვა უნდა იყოს. რკინის წიდას ნიშნავს, რასაც სხვა ხალხები შლაკებს უწოდებენ”, ძალის-ძალად უპასუხა თამაზმა.

“რკინის წიდა...”, გაიცინა პეტროვმა; “უკეთესი იქნებოდა, ფოლადს რომ რქმეოდა

“ჯულა” ... თუმცაღა რკინის წიდასაც შეიძლება მიეღო, ჰა?”

პეტროვმა კვლავ გაიცინა.

თამაზმა უეცრად ნათელმხილველივით განჭკრიტა ეს კაცი. მის ღიმილში დაინახა გამოწვევა, დაცინვა, მუქარა. ერთ წამს მოეჩვენა, რომ უნდა სწვდომოდა ამ მაცდურს და გარეტ გაეგდო, თუმცა თავი დაიურვა. პეტროვი ცეკვაცეკვით ერთლ კიდევ დაემშვიდობა და ოთახიდან გარონინდა.

თამაზი დიდ ხანს იდგა გაშტერებული. რას ნიშნავდა ეს შეკითხვა “ჯუღას” შესახებ?, უეცრად რაღაცამ გაუნათა ტვინი, ნუთუ შესაძლებელია, რომ ამ მაცდურმა იცოდეს “ის”? თამაზი ძრწოლამ აიტანა. მაგრამ საიდან უნდა იცოდეს? აფორიაქებული ეკითხებოდა საკუთარ თავს. თითქოს ერთბაშად გაახსენდაო, წამოხტა და საჩქაროდ რაღაც გაახსენდაო, წამოხტა და საჩქაროდ ლევანისკენ გაეშურა.

როცა სისხლს ღვრიან

თამაზი დარდს შეეპყრო. დარადს ავადმყოფობასავით გაედაგ ფესვი მის სულში. ბაქოსთან მომხდარ სამგზავრო შემთხვევას ახალი ტკივილი დაემატა: ნატას მაგიდაზე ბერზინის წიგნი დახვდა - “თეატრი საბჭოეთში”. გველის ნაკბენივით დაუარა ტანში, როცა ავტორის გავრი წაიკითხა. ნელა აიღო წიგნი, გადაფურცლა, მიძღვნის წარწერას შეეფეთა. გაფითრდა. მდუმარედ იდგა, გაუნძრევლად, მაგიდას მიყრდნობილი. ნატამ შეამჩნია, როგორ იკბინა თამაზმა ტუჩზე; მიხვდა რაოდენ აღელვებას იოკებდა. ქალი მოელოდა შეკითხვას, თუ საიდან გაჩნდა ეს წიგნი – კაცი დუმდა. სულ სხვა რამეზე იწყეს ლაპარაკი. თამაზს აღარ შეუხედავს წიგნისთვის. ქალი გრძნობდა კაცის გულს, მის ანთებულ სიხარულს განშორების შემდეგ. იმასაც ხედავდა, რომ შხამი ჩაეწვეთა სიხარულს. ახლა წუხდა, რომ არ დაუძვრა ბერზინთან შეხვედრას. მაშინ არც ეს წიგნი იქნებოდა მაგიდაზე და არც წუხილი ვაჟკაცის შუბლზე. მიუახლოვდა თამაზს და, თითქოს სურს, დარდი გაუქარვოს, მარჯვენა ხელი ალერსიანად გადაუსვა შუბლზე. თამაზმა ხელის გულზე აკოცა. ქალმა გაბრუებული მზერა მიაპყრო. კაცს ბედნიერების ბანგმა წამით დაავიწყა ტკივილი, მაგრამ წიგნი არც ახლა უხსენებია არც ერთი სიტყვით. უეცრად მოაგონდა, რასაც ბუნდოვნად გრძნობდა მგზავრობის დროს. ნატას წერილების კილო სხვაგვარი იყო, ვიდრე საერთოდ. გრძნობა არ შესცვლია – ეს დანამდვილებით იცოდა; მაინც რაღაც უცხო უნდა შეხებოდა ქალს.

თამაზი იტანჯებოდა. ისეთ სულიერ მდგომარეობაში ქალაქის ვიწრობებს გაურბოდ ხოლმე. ცდილობდა ბუნების წიაღში ცოტა ხნით მაინც გათავისუფლებულიყო ქალაქის ტვირთისგან, სადაც მხოლოდ ნიღბებს ხვდებოდა. სეთი ცდა სხვა დროს მუდამ გამარჯვებით თავდებოდა. რეს კი ისე იყო, თითქოს მოძრაობის უნარიც დაეკარგა; ტახტზე იწვა და წამოდგომა არ უნდოდა. ჭერა არ შეეძლო. ღაღაც წიგნი აიღო; მხოლოდ მეოცე გვერდზე შეამჩნია, რომ გონებით სხვაგან იყო. წიგნი გვერდზე გადადო. ჩხოვრება მწარე იყო, უხალისო. თანდათან გაუფერულება, დაჭკნობა თუ დაჟანგება – ეს იყო სიცოცხლის ხვედრი.

უეცრად დაკაკუნება მოესმა. ადგა, კარი გააღო. პეტროვი შემოვიდა. ეს პეტროვი პარიზში ნახა ომისწინა წლებში. შოციალისტ-რევოლუციონერების მემარცხენე ფრთას ეკუთვნოდა. გულკეთილი ფუნჩულა რუსული სახიდან ცბიერი მონგოლური თვალები იმზირებიდნენ. რბილი ნაბიჯები, ნაზი არსება, მოკრძალებული სიტყვები, მუდმივ თანდათან გაუფერულება, დაჭკნობა თუ დაჟანგება – ეს იყო სიცი ღიმილი და უხმო მოალერსე ხელები – ეს იყო მთელი პეტროვი. ოღონდ ხანდახან, ძალზე იშვიათად, მის სახეს რაღაც რისხვისა თუ სუსხის მაგვარი გადაურბენდა. ორი დღის წინ შეხვდა ქუჩაში თამაზს. თამაზმა ვერ გაიხსენა, მთლად გამოცვლილიყო. პეტროვმა კი მყისვე იცნო. მოსკოვში მუშაობდა საგარეო ვაჭრობის კომისარიატში და თბილისში, როგორც თვითონ თქვა, გასაკუთრებული მისიით იყო მოვლინებული. თამაზი გაახარა ამ შეხვედრამ, თუმცა შეუმცდარი ალლო სიფრთხილისკენ მოუწოდებდა. მისი გონება სხვანაირად სჯიდა. ადამიანები რომ თვრამეტ წელს არ ნახავენ ერთმანეთს, მათ ურთიერთობებიც იცვლება.

თითოეული ადრიანულ გულითადობას ელის და ხედავს, რომ ის აღარსადაა. ეს ორივემ შეამჩნია; მაგარ პეტროვი მიჩვეული იყო ასეთებს და დიდად არ შეწუხებულა. არიზში პეტროვს თავისუფლად მოაზროვნებს მიაკუთვნებდნენ. თამაზთან საუბარში გამოჩნდა, რომ ახლაც არაფერსში ჩამორჩებოდა ევროპულ კულტურას. მთელი დღე ერთად გაატარეს.მასთან საუბარი თამაზისთვის ინტელექტუალური სიხარული იყო. თუცა რაღაც ანტიპათიას ვერფრით ძლევდა თავის თავში. პეტროვი მრავალ პრობლემას ეხებოდა, მუდამ რევოლუციასთან კავშირში. თამაზს ბაქოსთან მომხდარი ეპიზოდი ახსოვდა და უფრო გულლია იყო პეტროვთან. რევოლუციას არ უარყოფდა, პირიქით, თანამედროვე სამყაროს გარდაქმნისათვის აუცილებლად კი მიაჩნდა. მაგრამ რომ არ უარყოფდა, ეს არ ნიშნავდა, რომ ეთანხმებოდა; ყოველ შემთხვევაში, მის დასაცავად არ გამოდიოდა. თამაზი შეეცადა თავი აერიდებინა საბოლოო განაჩენისათვის და ძალზე მარჯვედ შეატრიალ საუბარი. ეს თავშეკავებულობა პეტროვისთვის საცნაური არ უნდა გამხდარიყო; მის დასაფარავად თამაზმა ხერხს მიმართა: გულუბრყვილოდ აჩვენა თავი, თითქოს არ ესმოდა აღმრული საკითხები. პეტროვი მიხვდა. ფარული ორთაბრძოლა გაჩაღდა. დღეს ბრძოლა გრძელდებოდა. რა აღარ ახსენა პეტროვმა?რუდოლფ შტაინერი და მისი სკოლა, ფროიდი და მთელი ფსიქოანალიზი, იუნგი, ლეოპოლდ ციგლერი, ჰერმან კაიზერლინგი, მარტინ ბუბერის და ოსკარ გოლდბერგის შეხედულებები ებრაელობაზე, ბახოფენის გაცოცხლება ლუდვიგ კლაგესის მიერ, ლეო ფრობენიუსი და ატლანტის კულტურის აღმოჩენა აფრიკის ვალერი, ორტეგა ი გასეტი, უნამუნო _ ყოველივე ამაში და კიდევ უფრო მეტში პეტროვი კარგად ერკვეოდა. თამაზი ყურადღებით უსმენდა.მსოფლიო ომისა და რევოლუციის შემდეგ იშვიათადლა სმენია ფილოსოფიური და ლიტერატურული სიახლეები თავის ევროპელ მეგობართაგან.

„თუ გნებავთ, შემძლია სხვადასხვა წიგნები გათხოვოთ“, უთხრა პეტროვმა.

თამაზს სახეზე უეცარი გაკვირვება გამოეხატა. Pპეტროვი, მყისვე მიხვდა: რაში სჭირდება ეს წიგნები მას, ვინც მხოლოდ შემთხვევით და მცირე ხნით მოავლენ თბილისში?

პეტროვმა, რომელმაც შეამჩნია მისი გაკვირვება, აუხსნა: „თქვენ იცით, მოსკოვიდან თბილისამდე თითქმის სამი დღე-ღამეა საჭირო, ამდენივე აქედან მოსკოვამდე. ღოგორმე ხომ უნდა გაიყვანო დრო. მიტომ წიგნები დამაქვს ხოლმე თან. უცხოურ წიგნებს საგარეო ვაჭრობის კომისარიატიდან ვიღებ. ოთხ-ხუთ წიგნს მაინც ვნთქავ მოგზაურობაში. იცით, მოგზაურობისას წიგნს სხვანაირი ხიბლი და განსაკუთრებული გემო აქვს“. ბევრს ლაპარაკობდნენ.უეცრად პეტროვს ფრობენიუსის ბოლო წიგნი გაახსენდა :„ბედმცოდნეობა კულტურის ჩამოყალიბების თვალსაზრით.“

წიგნი არ არის მარქსისტული“,გაიცინა პეტროვმა , „ მაგრამ ნამდვილად საინტერესოა,განსაკუთრებით თქვენთვის.ტქვენ ხო გიყვართ ძველი ბაბილონი თავისი დიდი ეპოსებითურთ.თუ არ ვცდები,ქართველები თქვენს უძველეს სამშობლოდ თვლით მას.ახლა კი მოისმინეთ“-პეტროვმა ამოიღო წიგნი ტყავის ჩანთიდან,გადაფურცლა და წაიკითხა:„ტამუზისა და იშტარი სიკვდილი ბუნების სიკვდილია.მაგრამ რამდენადაც აქ უძველესი გადმოცემა უნდა იყოს მოცემული,მის ასპარეზად უნდა ვიგუღვოთ ქვეყანა,რომელშიც ბუნების სიკვდილი და გაცოცხლება საერთოდ მკაფიოდ ვლინდება.ტორპიკულ ან სუბტროპიკულ ქვეყნებში ეს არ დასტურდება.მათი (არქეოლოგიური მანაცემების მიხედვით,კასპიის ზღვის ნაპირზე)უნდა განვითარებულიყო“.

პეტროვმა ღიმილით შეხედა თამაზს:

„ჰმ,რას იტყვით ამაზე?“

თამაზი აენტო როცა გაიგო რომ ეს კასპიის ზღასტან იყო წარმომობილი. ბაბილონური ეპოსები თამაზისათვის პოეზიის უმაღლესი გამოცხადება; როგორ გაუხარდა, თუ მათი სამშობლო კასპიის ზღვის სანაპირო აღმოჩნდებოდა. პეტროვმა შეამჩნია თამაზისსიხარული და თვითონაც გამხიარულდა. მეტოქე უკვე მის ბადეში იყო გახვეული. თამაზიც გამოცოცხლდა.

„ვინ იცის, იქნებ გამართლდეს ფრობენიუსის ვარაუდი. ტამუზიშტარის მითის სამშობლოდ აზერბაიჯანს უნდა მიიჩნევდეს, სადაც ზოროასტრი წარმოიშვა. ეს მითი უთუოდ უკავშირდება ზოროასტრის მითს-ვნებით და აალებული ცეცხლით. შესაძლოა, საქართველოსთანაც ჰქონდეს მიმართება: ჰერეთში, საქართველოს ძველ კუთხეში, მთვარის კულტი ბატონობდა: მისი კვალი დღესაც სახილველია. რიტუალურად იგი თამუზ-იშტარის მიტს უნდა ენათესავებოდეს“.

„ნუთუ ეს შესაძლებელია?“ სიხარულით წამოიძახა პეტროვმა.

ის მხოლოდ თამაზის სიტყვებს კი არ უგდებდა ყურს, არამედ კიდევ რაღაცას ამ სიტყვების უკან. ეს „რაღაც“ ზალიან ფრთხილად უნდა მოსინჯულიყო-ამიტომ გადამეტებული მხიარულებით ფარავდა თავის განზრახვას.

უკვე წინასწარ ტკბებოდა გამარჯვებით.

საყბარი გრძელდებოდა. პეტროვი ახლა კაიზერლინგის ახალ წიგნზე ლაპარაკობდა-„სამხრეთამერიკულ მედიტაციებზე“, -განსაკუთრებით იმ თავზე, რომელშიც სამხრეთ ამერიკული ყოფა „განას“ იდეით არის ახსნილი. ბევრი რამ, რაც მიწას ეხება, უცხო არ იყო თამაზისთვის: კავკასიასა და საქართველოსი მიწის ელემენტი არსებობდა როგორც ასრულებს. საუბარს არაფერი აფერხებდა.

უეცრად, ეტყობოდა სხვათა შორის, პეტროვმა მექსიკაზე წამოიწყო საუბარი: „ადამიანის მსხვერპლი!“ დაიწყო ხმადაბლა. „არსებობს რამე უფრო იდუმალი ქნეყანაზე? ადამიანი საკუთარი სისხლით კვებავს ღმერთს. ხომ გახსოვთ აბრაამი? ასევეა მექსიკაში, სადაც რჩეული ტამარსჰი მიჰყავთ“.

პეტროვმა მცირე პაუზა გააკეთა. თამაზმა იგრძნო, რომ პეტროვი საშინელების თქმას აპირებდა და გაინაბა, თითქოს საფრთხისათვის მოემზადა. პეტროვმა განაგრძო:

ფართო ქვაზე რჩეულ ყმაწვილს გააწვევენ, გახდიან. შემდეგ მოდის დიდი ქურუმი,

ხელში დიდი ქვის დანა უჭირავს. ყმაწვილს აკავებენ. ქურუმი ნელ-ნელა, დინჯად იხრება. შემდეგ ელვის სისწრაფით სერავს ნორჩ მკერდს და გასისხლიანებული გული ამოაქვს. ირგვლივ სიჩუმეა, ხალხი სასწაულს ელის. ქურუმი ჯერ კიდევ მფეთქავ გულს მაღლა იშვერს მზისკენ, თითქოს სურს მას დაანახოს: ეს შენი წილია. გული არის მზე და მზე არის გული. სისხლის წვეთები და მზის სხივები ერთმანეთს ერთვის.

გასისხლიანებულ გულში იღვრება მზე. სისხლისგან გაცლილი გული მზით ივსება. შემდეგ ქურუმი ხალხისკენ ტრიალდება, აცვენებს გულს. ხალხს ექსტაზი იტაცებს, ღვთაებრივი სიგიჟე იპყრობს“.

პეტროვი გააბრუნა საკუთარმა სიტყვებმა. თამაზი იცნობდა ამ რიტუალს, ნამზობმა მაინც შეძრა. ახლა ისე იყო შეპყრობილი, რომ პეტროვის პათეტიურ სიტყვებში მსახიობობის კვალსაც ვერ ამჩნევდა. პეტროვი შეჩერდა.

“რას ფიქრობთ?” აღელვებით ჰკითხა თამაზს.

“რაც იდუმალი უნდა იყოს სისხლში”, მიუგო თამაზმა; “ის ერთდროულად სხეულებრივია და უხილავი. გაგონდებათ ბიბლიური “ნეფემი”? ეს არის სიცოცხლის ზალა, ღმერთის პლასტიკური ელემენტი. მე ვფიქრობ, მექსიკელები უკან უბრუნებენ სისხლს მას, ვინც მათ სისხლი, ესე იგი სიცოცხლე აჩუქა“.

“რათა მუდმივად შეინარჩუნონ მისტიური კავშირი ღმერთსა და ხალხს შორის...”, ორზროვნად დაუმატა პეტროვმა.

“სწორად ეგ!” მიუგო თამაზმა. “ღმერთის შექმნილი ღმერთად უნდა იქცეს, ის ღმერთის წიარში უნდა დაბრუნდეს. ღმერთს სისხლი სჭირდება, უსისხლოდ ღვთიური კვდება“.

“მესმის...”, თქვა პეტროვმა: “ეს გადმოცემა იმავე სახისა უნდა იყოს. კოკიტოს ნაპირას სამსხვერპლო ცხოველებს კლავდნენ. მკვდრების აჩრდილები ჯარდებოდნენ, რათა დაღვრილი სამსხვერპლო სისხლი შეეხვრიპათ და რამდენიმე წამით ხორცის გრძნობით სიუხვით დამტჯბარიყვნენ“.

“ასეა”, დაუდასრულა თამაზმა.

“მამასადამე, ღმერთებს სისხლი სწყურიათ?” მაცდურად იკითხა პეტროვმა.

“იმავე ზომით, როგორც ადამიანებს სწყურიათ ღმერთი”, უბრალოდ მიუგო თამაზმა.

ჰაა...”, ამოიხრა პეტროვმა ისეთი გამომეტყველებით, თითქოს უცხო რამ გაეგონოს.

“მხოლოდ სისხლი კრავს ადამიანს ღმერთთან”, აღტაცებით აგრძელებდა თამაზი. “ძლიერია მექსიკის ხალხი: საკუთარი სისხლით კვებავს ღმერთს და მსხვერპლად მიტანილი სისხლით კვლავ იღებს ღვთიურ ძალებს”.

“ნამდვილად... მაგრამ რა ძლიერი უნდა იყოს ის ქურუმი, რომელიც ნორჩ მკერდს აპობს და გასისხლიანებული გული ამოაქვს?” იდუმალად დაიჩურჩულა პეტროვმა.

თამაზი გაოცდა. უცნაურმა დუმილმა დაისადგურა მათ შორის.

შემდეგ პეტროვმა კიდევ უფრო მრავალმნიშვნელოვნად თქვა

“ დიდი ოკულტური ძალა უნდა ჰქონდეს იმ ქურუმს.”

თამაზი შეცბა; თავის თავს დაუბრუნდა.

დუმილი დამძიმდა.

“ გპუ-ელსაც ასეთი ძალა უნდა ჰქონდეს...” თქვა მოულოდნელად პეტროვმა.

თამაზი უკვე გველის სისისნს გრძნობდა.

“ როგორ?” მკვეთრად ჰკითხა.

“ გპუ-ელიც ღვრის სისხლს – მერედა როგორ?” გაიცინა პეტროვმა.

“ მას არ სჭირდება ღმერთი”

“ხოლო ღმერთს არ სჭირდება იგი არა?”

“სწორედაც”

“ არა; რაღაც სხვაა”.

“ გაუგებარია... სისხლი მხოლოდ ღმერთს ეკუთვნის”

“ და მხოლოდ მას სჭირდება სისხლი, ხომ მართალია?”

“ სწორედაც”.

“ არა: მეორესაც სჭირდება”.

“ ვის?”

“ ეშმაკს... ჰა, ჰა, ჰა...” მაცდურად გაიცინა პეტროვმა.

თამაზი დადარდიანდა. პეტროვი მბჟუტავი აჩრდილივით ეჯდა წინ. მის მოუსვენარ თვალებში ბოროტი ნაპერწკალი ბრწყინავდა. ლაპარაკი გაგრძელდა, თუმცა ცოტათი თავსეკავებულად. პეტროვი აღტაცებული კილოთი ლაპარაკობდა, მაგრამ გამოცდილი თვალი გამოიცნობდა ნაძალადევ აღტაცებას. და მაინც თამაზის მხერა ნისლიანნი იყო. ახლა საშინელ ისტორიებს უამბობდა პეტროვი, ამტკიცებდა, რომ ზოგიერთი გპუ-ელი ხელებს სისხლში იბანს. ასეთ სცენას მოჰყვა: ერთი გპუ-ელი მძიმეჩქმებიან ერთ ლამაზ ქალს აიძულეებს სისხლით სავსე აბაზანაში ჩაწვეს – ქალს თვალი ეხილება და წინასწარმეტყველებას იწყებს. რაღას აღარ იგონებდა?

თამაზი დაბნეული უსმენდა. არ იცოდა, მართალს ამბობდა პეტროვი თუ რამე იმალებოდა მისი სიტყვების უკან.

“მერწმუნეთ: ვინც სისხლს ღვრის, ოკულტურ ძალას იღებს”, გაიმეორა პეტროვმა თავდაჯერებული კილოთი.

“მხოლოდ მაშინ, თუ სისხლი ღმერთს ეწირება მსხვერპლად”, მკვეთრად მოჭრა თამაზმა.

“ არა მხოლოდ მაგ შემთხვევაში... შავი მაგია გაიხსენეთ.”

პეტროვს ტუჩებზე გამომწვევმა ღიმილმა გადაურბინა. მისი მოუსვენარი თვალებიდან კოლოსავით გამოფრინდა რაღაც და თამაზს უჩხვლიტა. ეს უკანასკნელი გამოფხიზლდა, დადუმდა. ამ დუმილში

პეტროვს თავისი აზრის ვერც უარყოფა აღმოეჩინა, ვერ დადსტურება. ისე ჩანდა თითქოს, თითქოს თამაზი

მდუმარედ ფიქრობდა მის სიტყვებზე. სინამდვილეში ერთი სული ჰქონდა, როდის დატოვებდა სტუმარი. პეტროვმა ერთხელ კიდევ სცადა რამე ეთქმევინებინა თამაზისათვის – ამაოდ: თამაზი საკუთარ თავში ჩადირულივით დუმდა. მაშინ პეტროვი მკვეთრად წამოდგა, დაემშვიდობა და წავიდა. თამაზი ჯერ კიდევ ფიქრებში ჩაფლული იჯდა. უეცრად კარი ჩუმად გაიღო და პეტროვის გოგრაასავით თავი ერთხელ კიდევ გამოჩნდა.

“მაპატიეთ, გეთაყვა!” დაიწყო მან: “კინალამ დამავიწყდა _ მინდოდა გამეგო, რას ნიშნავს ქართულად “ჯულა?”

ის კართან შეჩერდა და ილიმებოდა. თამაზი აიღეწა: რა იმალება ამ უცნაური შეკითხვის უკან? გაიფიქრა მან. პეტროვმა მისვე შეამჩნია მისი გაოცება და მლიქვნელური ღიმილით დაუმატა:

“გიკვირთ?... სტალინის ნამდვილი გვარი ხომ ჯულაშვილია?” შვილი უშუალო, მთამომავალს უნდა ნიშნავდეს: ხოლო “ჯულა” რა არის, ეს ვერც ერთმა ქართველმა ვერ ამიხსნა...”

“ძველი ქართული სიტყვა უნდა იყოს. რკინის წიდას ნიშნავს, რასაც სხვა ხალხები შლაკებს უწოდებენ”, ძალის-ძალად უპასუხა თამაზმა.

“რკინის წიდა...”, გაიცინა პეტროვმა; “უკეთესი იქნებოდა, ფოლადს რომ რქმეოდა “ჯულა” ... თუმცა რკინის წიდასაც შეიძლება მიეძღო, ჰა?”

პეტროვმა კვლავ გაიცინა.

თამაზმა უეცრად ნათელმხილველივით განჭვრიტა ეს კაცი. მის ღიმილში დაინახა გამოწვევა, დაცინვა, მუქარა. ერთ წამს მოეჩვენა, რომ უნდა სწვდომოდა ამ მაცდურს და გარეტ გაეგდო, თუმცა თავი დაიურვა. პეტროვი ცეკვა-ცეკვით ერთლ კიდევ დაემშვიდობა და ოთახიდან გარონინდა.

თამაზი დიდ ხანს იდგა გაშტერებული. რას ნიშნავდა ეს შეკითხვა “ჯულას” შესახებ?, უეცრად რაღაცამ გაუნათა ტვინი, ნუთუ შესაძლებელია, რომ ამ მაცდურმა იცოდეს “ის”? თამაზი ძრწოლამ აიტანა. მაგრამ საიდან უნდა იცოდეს? აფორიაქებული ეკითხებოდა საკუთარ თავს. თითქოს ერთბაშად გაახსენდაო, წამოხტა და საჩქარიდ რაღაც გაახსენდაო, წამოხტა და საჩქაროდ ლევანისკენ გაეშურა.

როგორ გაიხურა კარი ტროცკიმ

ბერნიზი ამიერკავკასიის კომიტეტის სხდომაზე მიიჩქაროდა. მთელი არსებით სმაგდა სხდომები. საკითხების გადაწყვეტა სხდომების გარეშე შეიძლება, ფიქრობდა ის, თანაც უფრო ნათლად და სწრაფად. სხდომები მხოლოდ სისხლს აშრობენ. მრავალრიცხოვან თათბირებში საბჭოთა ქვეყნის დიდ უბედურებას ხედავდა. დღეს მისი მისვლა არც იყო სავალდებულო – განსახილველი საკითხი მის განყოფილებას არ ეხებოდა – მაგრამ გპუ-ს ერთ თანამშრომელს დაუტკვა შეხვედრა. სხდომა ოთხი საათისათვის დაენისნათ, ოცი წუთის დაგვიანებით შევიდა დარბაზში.

კომიტეტის რამდენიმე წევრი უკვე მოსულიყო, ქართველები, რუსები, სომხები, აზერბაიჯანელები, ებრაელები. ჩაის სმა არ წყდებოდა, საფერფლეები ნამწვავებით ივსებოდა, ბოლო სქელი ღრუბლებივით ჩამოსწოლოდაკრებას. იყო ერთი ხორხოცი და მხიარულება. ამ ადნიანების ეროვნული დანაწილება უაზრობა იყო. მხოლოდ თითოთროლასღა თუ შერჩენოდა შინაგანი კავშირი საკუთარ ხალხთან. ისინი ადამიანის სრულიად ახალ ტიპს წარმოადგენდნენ. ერთს თვალები ისე შორიშორ ჰქონდა განლაგებული, მეზობლის დანახვა ქათამივით გვერდიდან შეეძლო. მეორეს დიდი დასიებული სახიდან მარტორქის პატარა გამჭოლი თვალები იმზირებოდნენ. მესამის მზერა მძორივით ფოსფორისებურად ანათებდა. ერთ ჯგუფში

მსხვერპლის მოლოდინში ჩასაფრებული, გამმაგებული მგლის დამშეული ხახა მოჩანდა; კაცი ყურებსაც კი ამოძრავებდა. მეორე მის გვერდით ტახის ეშვებს აჩენდა. კუთხეში ერთი აყლაყულა საბალახოდ გაშვებული ცხენივით ჭიხვინებდა. ერთ მაგიდასთან კუპრივით შავი კაცი იჯდა ჭიანი კბილებით- ციებიან მაიმუნს ჰგავდა; გრძელი, წაწვეტებული თითებით თავგამოდებით ქექავდა ქარალდებს – როგორც მაიმუნი ტილებს. თითოეულმა იცოდა მეორის სუსტი მხარეები და იდუმალი აზრები, მაგრამ არავინ არაფერს იმჩნევდა და ყველა ორაზროვნად იღიმებოდა. ჩანთები საჭირო ან უფრო მეტად არასაჭირო ქალაღებით გაეტენათ, მხიარულად მასლაათობდნენ, ბევრს იცინოდნენ, ცხარედ კამათობდნენ. სტალინი აქ მხოლოდ პორტრეტით როდი იყო წარმოდგენილი, ის ამ ხალხის უხილავი დვრიტა იყო. შეკრებილნი დანარჩენ წევრებს ელოდებოდნენ და დრო ანეკდოტებით გაჰყავდათ, რომელტა მოყოლით ლგპუ-ს ერთ თანამშრომელს განსაკუთრები გაეთქვა სახელი. ძერჟინსკი ეპიკურ ჟანრს მისდევდა, მენჟინსკიმ – მისმა მემკვიდრემ-ლირიკა არჩია, ამას კი პოეზია ანეკდოტებზე გაეცვალა. “ის როგორ იყო, საბჭოეთში ყველაზე კარგად ვინ არისო?” ჰკითხა ერთ-ერთმა. “გორკი სორენტოში”, უპასუხა მან. საყოველთაო სიცილი. ამ ანეკდოტს სხვები მიჰყვა, უფრო მარილიანი. დაგვიანებულნი კვლავ არ ჩანდნენ. ხუმრობა და სიცილი გრძელდებოდა.

ბერზინი ძლივს ერეოდა თავს. გუნებასი კვლავ სხდომებს წყევლიდა. ასეა მთელს საბჭოეთში, ფიქრობდა ის, ყოველი პასუხისმგებელი კომუნისტი მრავალი ორგანიზაციის წევრია, ხშირად სხდომები ერთდროულად მიმდინარეობს და ყველგან დაგვიანებულთ უცდიან, ნუთუ მართლა შეუძლებელია ყველაფრის წინასწარ გათვალისწინება? ამას რომ ეკითხებოდა თავს, იქვე დაუძლეველ დაბრკოლებას აწყდებოდათთ: როგორც პარტიული, ისე სახელმწიფო ორგანიზაციები უმთავრესად ყოველგვარი მომზადების გარეშე მუშაობდნენ – ამას მოითხოვდა ახალი ცხოვრების გამაღებული ფუსფუსი. ბერზინი მდუმარედ იჯდა. ანეკდოტებმა წრე შეკრა. ყოველ ათ წუთში მოჰქონდათ ჩაი, საფერფლებში ფერფლი და ნახევრადმოწეული სიგარეტები აღარ ეტეოდა, თავს ზემოთ კვამლი კიდევ უფრო შესქელდა. ნიკო ბრეგამეც აქ იყო. შიგადაშიგ ქურდულად ათვალაიერებდა ბერზინს: დიდად არ ეხატებოდა გულზე ეს ყოფილი ტროცკისტი. იქნებ ფარულად ახლაც ტროცკისტია? ფიქრობდა ხოლმე თავისთვის. წევრების ნახევარი ისევ აკლდა. უეცრად ბრეგამემ ტრუმინს გადასძახა: “ის როგორ იყო, ტროცკიმ რომ კარი გაიხურა?”

ყველამ ყურები ცქვიტა. ტრუმინს ანეკდოტების ოსტატის სახელი არ ჰქონდა, მაგრამ სასაცილო ამბები კი უყვარდა. კომუნისტად მხოლოდ 1920 წლის ბოლოს მოექცა, მანამდე სოციალურ – რევოლუციონერებს ეკუთვნოდა. პარტიაში საკუთარ კაცად არ თვლიდნენ, მაგრამ აფასებდნენ მის განათლებულობას, გამოცდილებას, ენერგიას. კომუნიზმი, ჩანს, მხოლოდ იმიტომ მიეღო, რომ მის ქვეყანას, სომხეთს, იმ დროს თურქეთი ემუქრებოდა და ხსნა მარტო საბჭოებს შეეძლოთ. მომდევნო წლებს შინაგანად არ შეუცვლიად, ლიბერალად დარჩა და საქმის კაცს უფრო ჰგავდა, ვიდრეპარტიისას. ყველას ახსოვდა მისი მონათხრობების შეუდარებელი იუმორი და, როცა ტროცკის გვარი გაიგონეს, ერთხმად ყიჟინით სთხოვეს ეამბნა. ბევრმა არც იცოდა ეს ისტორია. ბეზინი, მოქუფული, მდუმარედ იჯდა. ტრუმინმა დიდი წყლიანი თვალეებით გაიცინა და დაიყო:

„1923 წელი იყო. ძალაუფლება ტრიუმვირატს ეპყრა: სტალინს, კამნევის, ზინოვიევის. ლენინი, ავადმყოფი, იწვა; ტროცკი განზე იდგა – სამხედრო რევოლუციურ საბჭოს ხელმძღვანელობდა. ბონაპარდის აჩრდილი არ აძინებდა, მაგრამ ლენინის ავადმყოფობა მის მდგომარეობას ძალზე ამძიმებდა. ტრიუმვირატმა გადაწყვიტა ცენტრალური კომიტეტის რამდენიმე წევრი შეეყვანა სამხედრო საბჭოში, მათ შორის, რა თქმა უნდა, სტალინიც. (“რა თქმა უნდა” ისე წარმოითქვა, ეჭვი არ იყო: პროექტის ავტორი თვითონ სტალინი უნდა ყოფილიყო). შემოდგომაზე პლენუმის სხდომა გაიმართა. ხსენებული საკითხი ფრთხილად დააყენეს. სტალინი ჩუმად იჯდა. (ყველას ღიმილმა გადაურბინა სახეზე). ტროცკიმ მყისვე იგრძნო: საქმე მისი

კომპეტენციის შეზღუდვას ეხებოდა. წამოენთო, განრისხდა, სიდინჯე დაკარგა და თავი ველარ შეიკავა. შემოთავაზებული წინადადება უნდობლობის ნიშნად მიიმჩნია, ჩვეული პათოსით მიმართა კრებას: „გამათავისუფლეთ თანამდებობიდან და გამიშვით გერმანიაში რევოლუციის რიგით ჯარისკაცად!“ (პაუზა. „ნაღდად ძველ წინასწარმეტყველთა პათოსს ჰბამავდა!“ შენიშნა მარტორქისტვალეზამ. „ყალბ აღტინებას ამოფარებული სიმულაცია!“ დაიყვირა მეორემ. საყოველთაო სიცილი). მისმა ფიცხმა ჟესტმა მიზანს ვერ მიაღწია. ეს მით უფრო საოცარი ჩანდა, რომ მისი სიტყვა, როდორც ყოველთვის, მძლავრი იყო, ცეცხლს აფრქვევდა. პლენუმის უმრავლესობა დაიბნა. უეცრად ზინოევი წამოდგა და --- არ ვიცი, წაბამდა იყო თუ მზაკვრობა („ორივე ერთად“, დაიძახა ტახისეშვებიანმა) --- ტროცკის რომ მისი ნამდვილი განზრახვა არ შეემჩნია, დაიყვირა: „მეც გამიშვით გერმანიაში, როგორც შეთქმული!“ ტროცკის სიტყვები თუ ცეცხლს აფრქვევდა, ქალაჩუნა ზინოევისა ქლიავივით რბილი იყო. (საყოველთაო სიცილი). პათოსი ფარსად გადაიქცა. ამაზე სტალინი წამოდგა და მოჩვენებითი მწუხარებით განაცხადა: „როგორ შეუძლია ცენტრალურ კომიტეტს სასწორზე შეაგდოს ორი ძვირფასი ამხანაგის სიცოცხლე?“ (ქურდული ჩაქირქილება). მაგრამ ტროცკი არ ცხრებოდა და მაინც თავისაზე იდგა. მაშინ წამოდგა ერთი ლენინგრადელი დალეგარი, კომაროვი, და როყოფ წამოისროლა: „რატომ ქმნის ამხანაგი ტროცკი ამდენ აურზაურს ამ ამბისაგან? თქვენც, პატივცემულო ხელმძღვანელებო, არასწორად იქცევით, რომ ამნაირი წვრილმანის გამო ღელავთ!“ ამას კი აღარ ელოდა ტროცკი; უკვე იქამდე მისულა საქმე, რომ მის მიერ წამოჭრილი საკითხი ვიღაც კომაროვისთვის წვრილმანია? გაცოფებული წამოხტა, ამომშალეთ ამ სპექტაკლის მონაწილეთა სიიდანო, იყვირა და გადარეული კარს ეცა. (პაუზა). თქვენ იცით, ტროცკის უყვარს კარი. (გაურკვეველი გაოცება). თქვენ ალბათ გახსოვთ, 1919 წელს, როცა საბჭოეთი უკიდურეს საფრთხეში იმყოფებოდა, რაგარ თეატრალურად მიაძახა კაპიტალისტურ სამყაროს („დიახ“, დაიძახა მაიმუნისმაგვარმა): „ჩვენ მივდივართ, მაგრამ კარს ისე გავიჯახუნებთ, მსოფლიო შეზანზარდება!“ იქნებ იმ ფრაზაზე ფიქრობდა, როცა კარისკენ გაემართა. (სიცილი) ტროცკი ტოვებდა პლენუმს, რომელიც აშკარად დაბნეული ჩანდა: იმ დროს ტროცკი ჯერ კიდევ დიდი კაცი იყო. უხერხული სიჩუმე ჩამოწვა. ისტორიული წამი. ყველა რაღაცას ელოდა, ეტყობა, კარის გაჯახუნებას. ტროცკი ეძგერა კარს, რათა 1919 წლის მუქარა მცირე მასშტაბით მაინც განეხორციელებინა. (სიცილი). მაგრამ დაავიწყდა, რომ პლენუმი კრემლის სატახტო დარბაზში იყო შეკრებილი. ამ დარბაზის კარი ისევე მასიურია, როგორც რომანოვების ყოფილი დინასტია. ტროცკი სახელურს დააცხრა --- მაგრამ ჰოი, საოცრებაჰ! კარი არც შერხეულა. ტროცკი კარს ჩამოეკიდა, ჩამოგლეჯა დაუპირა --- კარი მედიდური სიდინჯით ამოდრავდა. პლენუმი ხედავდა ჩია კაცს, გამხდარს, გალეულს, რომელიც ძალ-ღონის დაუზოგავად ცდილობდა, როგორმე ადგილიდან დაემრა უმოწყალო კარი. ყველამ შეიკავა სიცილი, მხოლოდ ერთმა ჩაიციინა უღვაშებში. (აქ გამოჩნდა სტალინის სილუეტი). ტროცკიმ დარცხვენილმა დატოვა დარბაზი. მის უკან კარის გაჯახუნებას ელოდნენ, მაგრამ... ისტორიისათვის განკუთვნილი ჟესტი ჯიუტ კართან აღესრულა“. (საყოველთაო სიცილი და გამოცოცხლება. ზოგიერთები სიცილისაგან მუცელზე იკიდებდნენ ხელებს).

მთელი ამ მოთხრობის მანძილზე ბრეგამე ჩუმ-ჩუმად აკვირდებოდა ბერზინს, სურდა დაედგინა, რა შთაბეჭდილებას მოახდენდა მასზე. ბერზინს ბრეგამის გამომცდელი მზერა არ შეუმჩნევია, მაგრამ იცოდა: სხვა თვალი, ის უხილავი, აქაც ჩასაფრებული იყო. ამიტომ ფრთხილად იქცეოდა. ყოველი სიტყვა ამ მონათხრობისა შხამი იყო მისთვის. ამას ვერც აიტანდა, რომ არ შეემჩნია: მოთხრობელი არც სტალინს მიაგებდა განსაკუთრებულ პატივს. ბერზინმა თავი შეიკავა და რისხვა არაფრისმთქმელ ღიმილში ჩამალა. ვერ ეპატიებინა ტროცკისთვის, რომ ამ უკანასკნელმა, როცა სამხედრო კომისარი იყო, ვერ გაბედა სტალინის გაგდება ცენტრალური კომიტეტიდან და ლენინის სიკვდილისთანავე საბჭოეთის საჭის ხელში აღება. ამის მიუხედავად სწამდა ტროცკისა, როგორც დიდი ფორმატის ნამდვილი რევოლუციონერისა, და ყველა ასეთი

დაცინვა აღშფოთებით ავსებდა. ამჯერად რკინისებური მოთმინებით აიტანა ყოველივე და გარეგნული სიმშვიდე შეინარჩუნა. როცა თავისი არაფრისმთქმელი ღიმილი ღალატობდა, დაზიანებულ ფეხს ადგილს უნაცვლებდა, თითქოს დაუბრუნებდა: ამით იგრილებდა სისხლს. ბრეგამე აღაფრთოვანა ასეთმა თავშეკავებამ. როცა დაგვიანებული წევრები მოვიდნენ და სხდომისთვის გაემზადნენ, მაცდური ღიმილით ჰკითხა ბერზინს:

„რას იტყვი, როგორ მოგეწონა?“

„კარგი ანეგდოტი იქნებოდა, ცოტა გრძელი რომ არ იყოს“, — უპასუხა ბერზინმა ცივად.

ბერზინის სახეზე ბრეგამემ წამით რისხვა შეამჩნია; ბერზინმა უმაღვე შენიშნა: ბრეგამე ხარობდა.

სხდომა სწრაფი ტემპით წარიმართა. ყველა საკითხი წინასწარ იყო განსჯილი და შესაბამის ორგანიზაციებთან შეთანხმებული. აქ მხოლოდ ბეჭედის დასმა სჭირდებოდა. რვის ნახევრისთვის რაღაც წრიალი შეიქნა: ყველა გამუდმებით საათზე იყურებოდა. ბოლო საკითხებს თითქმის აღარავინ უსმენდა. იმ დღეს ოპერაში „სამსონ და დალილას“ ასრულებდნენ: ყველას სურდა ეხილა მუხთაროვა დალილას როლში. ეს მუხთაროვა ყაზანელი თათარი იყო, ახალგაზრდობაში კაფემანტანის სუბრეტი. ვიდაცას აღმოეჩინა და ნამდვილ ხელოვნად აღეზარდა. საოცრად მშვენიერი ხმა და კიდევ უფრო მშვენიერი სხეული ჰქონდა. მისი თვალები ჰომეროსის ჰერასავით იყურებოდნენ. მომაჯადოებელი იყო მისი კარმენი: ამაში თანდაყოლილი ბოშური ტემპერამენტი და ხასიათი შველოდა. დალილას როლში თითქმის სრულიად შიშველი გამოდიოდა. მისი სრულყოფილი მშვენიერი ტანი --- პლასტიური და თხელი --- ძუს სუნთქვას აფრქვევდა. თვით ხმაში ეროტიული გრძნობიერება ჟღერდა. იმხანად თბილისში ჰქონდა გასტროლები და თეატრი მუდამ სავსე იყო. პრესა აღფრთოვანებით ასხამდა ხოტბას მის თვითნაბად ტალანტს, თუმცა ბოშური ქცევის, უფრო მეტად კი სიშიშვლის, გამო კიცხავდა. მაგრამ საოცარია: მუდამ გავსებული იყო კომუნისტთა ლოჟები, საიდანაც ხარბად უგდებდნენ ყურს ამ მამაც ქალს.

სხდომის შემდეგ ყველამ თეატრს მიაშურა. გპუ-ს ერთი თანამშრომელი ბერზინს მიუახლოვდა, გვერდზე გაიყვანა და წიგნი გადასცა.

„მე არა ვარ დოსტოევსკის თაყვანისმცემელი და ცუდად მესმის მისი“, უთხრა მან ბერზინს, „ამ წიგნს შენიშვნები აქვს დართული, გთხოვთ შეამოწმოთ“.

ეს იყო დოსტოევსკის რომანი „ემმაკნი“. ბერზინი თეატრში არ წასულა, საჩქაროდ შინისაკენ გაემართა.

ჯულა ანუ დოსტოევსკის კვალდაკვალ

ბერზინი მთელი ღამე კითხულობდა წიგნს და აშიებზე გაკეთებულ შენიშვნებს. ადგილები, რომლებიც მიწას შეეხებოდა, ხაზგასმული იყო. ხეივანი ლეზიადკინა --- მარია ტიმოფეევანა --- ცოტა შეშლილი და ამავე დროს მისტიურად მგრძნობიარე, უყვება შატოვს:

„იმ ხანობას ერთმა ჩვენმა მოხუცმა დედაკაცმა, რომელიც გულთმისანი ვინმე იყო და ჩვენს მონასტერში ცხოვრობდა ცოდვების მოსანანიებლად, საყდრიდან გამოსვლისას ჩამჩურჩულა: „ღვთისმშობელი ვინ არის თუ იციო?“ --- „დიდი დედაა, ადამიანთა ნუგეში-მეთქი“, --- ვუთხარი. ეგრეაო, მითხრა, ღვთისმშობელი დიდი დედაა ამ წუთისოფლისა, ადამიანის დიდი სიხარული და ნუგეშიო. ყოველი ამქვეყნიური ვარამი და ყოველი ამქვეყნიური ცრემლი ჩვენთვის ღვთისა არისო. გაატყვე ცრემლით მიწა ნახევარ არშინის სიღრმეზე და მწუხარება ღვთისად შეგეცვლებაო, ამიერიდანო, მითხრა, დარდი აღარ შემოგაწვება, ასეა ნაწინასწარმეტყველები“. გულში ჩამჩრა მაშინ ეს სიტყვები. მას აქეთ, ლოცვად რომ დავდგებოდი, მუდამ მიწას ვკოცნიდი, ვკოცნიდი და ვტიროდი. ჰოდა, იცი რას გეტყვი, შატუნი, ამ ცრემლის არ უნდა შეგრცხვეს. კიდევ რომ არაფერი გაწუხებდეს, სიხარული მაინც აგატირებს, შენდა უნებურადა აგატირებს. მართალს გეუბნები. წავიდოდი ხანდახან ხოლმე ტბის პირას: აქეთ ჩვენი მონასტერი იდგა, იქით --- მთა მაღალი, ასეც ერქვა, მთა მაღალიო. ავალ იმ მთაზე, პირს აღმოსავლეთისაკენ ვიზამ, დავემხობი და ვტირი, ვტირი. არ მახსოვს, რამდენ ხანს ვტირი, არ მახსოვს არაფერი და არ ვიცი არაფერი. ავდგები მერე, უკან მოვიხედავ, მზე ჩადის, დიდი, მცხუნვარე, ლამაზი --- გიყვარს მზის ცქერა, შატუნი? კარგია, ოღონდაც გალონებს. მოვტრიალდები ისევ აღმოსავლეთისაკენ, მთის ჩრდილი ისარივით მისრიალებს ტბაზე, ვიწრო, გრძელზე გრძელი. ტბაში ერთი ვერესის სიშორეზე კუნძული იდგა და ის კლდიანი კუნძული შუაზე გაკვეთდა ამ ჩრდილს. ჰოდა რა წამს გაკვეთდა, მზეც ჩავიდოდა და უცბად დაბნელდებოდა. მაშინ კი ამიტანდა ნალველი, მაშინ კი მახსოვრობა დამიბრუნდებოდა. სიბნელისა მეშინია, შატუნი. უფრო კი ჩემი შვილიკოს დარდი მატირებდა...“

ამ ადგილას წვრილი ასოებით მიეწერათ:

„დედამიწის შექმნის დღიდან მსგავსი არაფერი თქმულა დედამიწის შესახებ. მხოლოდ ეს ადგილი გამოისყიდა ამ რომანის ყველა ნაკლოვანებას. დოსტოვესკი განგებ ირჩევს ნახევრადშემოღობილ ლებიადკინას ამ სიტყვების წარმოსათქმელად: აქ ტვინი არაფერ შუაშია, სხვა ორგანოა საჭირო --- უმანკო გული. სწორედ ასეთი გული აქვს საბრალო კოჭლ ქალს --- ბავშვური გული, რომელშიც ტანჯული ღმერთი ფეთქავს. ის გრძნობს მიწას, ამ დიდ დედას, გრძნობს მისი მკერდის ბარაქას, მის ნაყოფს. ლანდშაფტისეული აქ სულიერში იჭრება. ამაშია სიხარული და სევდაც, თუმცა ნათლით გარემოსილი. ასეთი გულით უნდა მიწასთან შეხება, რათა იგრძნო მისი სიუხვე. ბავშვის ექსტაზია საჭირო ღვთიურის შესაგრძნობად... ახლა კი? ჯერ კიდევ ფაუსტით დაიწყო მიწიდან ღვთიურის ამოძირკვა. მიწის კოლექტივიზაცია ამ პროცესს ბოლომდე მიიყვანს“.

ხაზგასმული იყო რომანის ყველა ადგილი, რომელიც ღმერთისა და ხალხის კავშირს შეეხებოდა. შატობი ეუბნება სტეპან ტროფიმოვიჩს:

„ვისაც ხალხი არა ჰყავს, იმას არც ღმერთი გააჩნია! ისიც იცოდეთ, ვისაც თავისი ხალხისა არა ესმის რა და ვინც მას მოსწყდება, მისვე მამულის რწმენასაც დაკარგავს და ათეისტი ან ყველაფერზე გულაყრილი კაცი გახდება“.

ამ წინადადების ქვეშ დიდი ასოებით ეწერა:

“ეს უკვე მოხდა, მერედა როგორ?!”

ანდა სხვა ადგილი. შატოვი ეუბნება სტავროგინს:

“მიზანი კაცობრიობისა, მიზანი ყოველი ერისა, მისი არსებობის მანძილზე არის მარტოოდენ ღმერთის ძიება, დიახ, უთუოდ ღმერთის ძიება და რწმენა მისი, ვითარცა ერთარსებისა, ჭეშმარიტისა. ღმერთი არის სინთეტიკური პიროვნება მთელი ხალხისა, ამ ხალხის არსებობის დასაბამიდან დასასრულამდე“.

ორმაგად იყო ხაზგასმული ისა, რომ ღმერთი ხალხის სინთეტიკური პიროვნებაა. შენიშვნა სავსეა იყო

ირონიითა და ნაღველით:

“ახლა კი ხალხი არათუ თავის ღმერთს არ ეძებს, არამედ საერთოდ ღმერთს კლავს, და არ ესმის, რომ ამ მკვლელობით საკუთარ ყელს იღადრავს”.

სამგზის გაესვათ ხაზი შატოვის სიტყვებისათვის:

“ხალხი ღმერთის სხეულია”.

აშიაზე მინაწერი;

“აქ დოსტოევსკიმ დასავლეთ ევროპის მოაზროვნეებს გაუსწრო”.

წითელი ფანქრით გამოეყოთ ლებიადკინას სიტყვები:

“რუსეთი ბუნების თამაშია, მაგრამ არა გონებისა”.

აშიაზე მინაწერი:

“მე ვიტყვოდი, ქაოსის სუნთქვას მიახლოვებული ქვეყანა”.

სტეპან ტროფიმოვიჩი ეუბნება თავის ვაჟს:

“მე წინასწარ ვარ დარწმუნებული ამ იდეალ პროპაგანდის წარმატებაში, რადგან მთელ მსოფლიოში რუსეთია ის ადგილი, სადაც ყველაფერი შეიძლება მოხდეს, ისე რომ ოდნავი წინააღმდეგობაც არ შეგხვდება”.

აშიაზე მინაწერი:

“წინასწარ მეტყველება უკვე ახდა”.

სტეპან ტროფიმოვიჩი აგრძელებს:

სტეპან ტროფიმოვიჩი აგრძელებს:

“ფორმას თუ არ მივაქცევთ ყურადღებას, ყველაზე მეტად იმით იგებენ, რომ გაუგონარი სიმამაცით სახეში უყურებენ სიმართლეს. ეს უნარი – პირდაპირ შეხედო თვალეში სიმართლეს – მხოლოდ და მხოლოდ რუს ხალხს აქვს. არა, ევროპაში ასე ჯერ არ გამამაცებულან: იქ ჯერ კიდევ არსებობს რაღაც, რასაც ნამდვილად შეიძლება დაეყრდნო. რასაც ვხედავ და რამდენადაც შემძლია ვიმსჯელო, რუსული რევოლუციური იდეის საფუძველი ღირსების უარყოფაა. მე მომწონს, რომ ამას ასე უშიშრად და გულადად გამოხატავენ. არა, ევროპაში ეს ჯერ არ ესმით, ჩვენში კი სწორედ იმ იდეას აიტაცებენ. რუსი ადამიანისათვის ღირსება ზედმეტი ტვირთია. ის მუდამ ტვირთი იყო მთელი მისი ისტორიის მანძილზე. მისი აყოლება ყველაზე ადვილად “უღირსობის უფლების” საჯაროდ გადაცემით შეიძლება”.

როცა ატომი იშლება

თამაზი იტანჯებოდა. ისეთ სულიერ მდგომარეობაში ქალაქის ვიწრობებს გაურბოდ ხოლმე. ცდილობდა ბუნების წიაღში ცოტა ხნით მაინც გათავისუფლებულიყო ქალაქის ტვირთისგან, სადაც მხოლოდ ნიღბებს ხვდებოდა. ასეთი ცდა სხვა დროს მუდამ გამარჯვებით თავდებოდა. დღეს კი ისე იყო, თითქოს მოძრაობის უნარიც დაეკარგა; ტახტზე იწვა და წამოდგომა არ უნდოდა. ჭერა არ შეეძლო. ღაღაც წიგნი აიღო; მხოლოდ მეოცე გვერდზე შეამჩნია, რომ გონებით სხვაგან იყო. წიგნი გვერდზე გადადო. ჩხოვრება მწარე იყო, უხალისო. თანდათან გაუფერულება, დაჭკნობა თუ დაჟანგება – ეს იყო სიცოცხლის ხვედრი. უეცრად დაკაკუნება მოესმა. ადგა, კარი გააღო. პეტროვი შემოვიდა. ეს პეტროვი პარიზში ნახა ომისწინა წლებში. მოციალისტ-რევოლუციონერების მემარცხენე ფრთას ეკუთვნოდა. გულკეთილი ფუნჩულა

რუსული სახიდან ცბიერი მონგოლური თვალები იმზირებიდნენ. რბილი ნაბიჯები, ნაზი არსება, მოკრძალებული სიტყვები, მუდმივ თანდათან გაუფერულება, დაჭკნობა თუ დაჭანგება _ ეს იყო სიცილიმილი და უხმო მოალერსე ხელები _ ეს იყო მთელი პეტროვი. ოლონდ ხანდახან, ძალზე იშვიათად, მის სახეს რაღაც რისხვისა თუ სუსხის მაგვარი გადაურბენდა. ორი დღის წინ შეხვდა ქუჩაში თამაზს. თამაზმა ვერ გაიხსენა, მთლად გამოცვლილიყო. პეტროვმა კი მყისვე იცნო. მოსკოვში მუშაობდა საგარეო ვაჭრობის კომისარიატში და თბილისში, როგორც თვითონ თქვა, გასაკუთრებული მისიით იყო მოვლინებული. თამაზი გაახარა ამ შეხვედრამ, თუმცა შეუმცდარი ალლო სიფრთხილისკენ მოუწოდებდა. მისი გონება სხვანაირად სჯიდა. ადამიანები რომ თვრამეტ წელს არ ნახავენ ერთმანეთს, მათ ურთიერთობებიც იცვლება. თითოეული ადრიანულ გულითადობას ელის და ხედავს, რომ ის აღარსადაა. ეს ორივემ შეამჩნია; მაგარ პეტროვი მიჩვეული იყო ასეთებს და დიდად არ შეწუხებულა. პარიზში პეტროვს თავისუფლად მოაზროვნებს მიაკუთვნებდნენ. თამაზთან საუბარში გამოჩნდა, რომ ახლაც არაფერსში ჩამორჩებოდა ევროპულ კულტურას. მთელი დღე ერთად გაატარეს. მასთან საუბარი თამაზისთვის ინტელექტუალური სიხარული იყო. თუცა რაღაც ანტიპათიას ვერფრით ძლევდა თავის თავში. პეტროვი მრავალ პრობლემას ეხებოდა, მუდამ რევოლუციასთან კავშირში. თამაზს ბაქოსთან მომხდარი ეპიზოდი ახსოვდა და უფრო გულლია იყო პეტროვთან. რევოლუციას არ უარყოფდა, პირიქით, თანამედროვე სამყაროს გარდაქმნისათვის აუცილებლადაც კი მიაჩნდა. მაგრამ რომ არ უარყოფდა, ეს არ ნიშნავდა, რომ ეთანხმებოდა; ყოველ შემთხვევაში, მის დასაცავად არ გამოდიოდა. თამაზი შეეცადა თავი აერიდებინა საბოლოო განაჩენისათვის და ძალზე მარჯვედ შეატრიალ საუბარი. ეს თავშეკავებულობა პეტროვისთვის საცნაური არ უნდა გამხდარიყო; მის დასაფარავად თამაზმა ხერხს მიმართა: გულუბრყვილოდ აჩვენა თავი, თითქოს არ ესმოდა აღმრული საკითხები. პეტროვი მიხვდა. ფარული ორთაბრძოლა გაჩაღდა. დღეს ბრძოლა გრძელდებოდა.

რა აღარ ახსენა პეტროვმა? რუდოლფ შტაინერი და მისი სკოლა, ფროიდი და მთელი ფსიქოანალიზი, იუნგი, ლეოპოლდ ციგლერი, ჰერმან კაიზერლინგი, მარტინ ბუბერის და ოსკარ გოლდბერგის შეხედულებები ებრაელობაზე, ბახოფენის გაცოცხლება ლუდვიგ კლაგესის მიერ, ლეო ფრობენიუსი და ატლანტის კულტურის აღმოჩენა აფრიკის ვალერი, ორტეგა ი გასეტი, უნამუნო _ ყოველივე ამამი და კიდევ უფრო მეტში პეტროვი კარგად ერკვეოდა. თამაზი ყურადღებით უსმენდა. მსოფლიო ომისა და რევოლუციის შემდეგ იშვიათადლა სმენია ფილოსოფიური და ლიტერატურული სიახლეები თავის ევროპელ მეგობართაგან.

„თუ გნებავთ, შემძლია სხვადასხვა წიგნები გათხოვოთ“, უთხრა პეტროვმა.

თამაზს სახეზე უეცარი გაკვირვება გამოეხატა. პეტროვი, მყისვე მიხვდა: რაში სჭირდება ეს წიგნები მას, ვინც მხოლოდ შემთხვევით და მცირე ხნით მოავლენ თბილისში?

პეტროვმა, რომლემაც შეამჩნია მისი გაკვირვება, აუხსნა: „თქვენ იცით, მოსკოვიდან თბილისამდე თითქმის სამი დღე-ღამეა საჭირო, ამდენივე აქედან მოსკოვამდე. ლოგორმე ხომ უნდა გაიყვანო დრო. ამიტომ წიგნები დამაქვს ხოლმე თან. უცხოურ წიგნებს საგარეო ვაჭრობის კომისარიატიდან ვიღებ. ოთხ-ხუთ წიგნს მაინც ვნთქავ მოგზაურობაში. იცით, მოგზაურობისას წიგნს სხვანაირი ხიბლი და განსაკუთრებული გემო აქვს“.

სიკვდილის ხახა

გპს –ს ზედა სართულზედ საოპერაციო დარბაზის სიჩუმე და სისუფთავე. აქ ჩურჩული ცვლიდა სიტყვას,

მომრავლას – პაუზა. თვალი სხვა თვალს გაურბოდა, განზე ან დაბლა იყურებოდა. ჰაერში და ნის ს და სისხლის სუნი ტრიალებდა უეცრად დაკაკუნება მოესმა. ადგა, კარი გააღო. პეტროვი შემოვიდა. ეს პეტროვი პარიზში ნახა ომისწინა წლებში. შოციალისტ_რევოლუციონერების მემარცხენე ფრთას ეკუთვნოდა. გულკეთილი ფუნჩულა რუსული სახიდან ცბიერი მონგოლური თვალები იშხირებიდნენ. რბილი ნაბიჯები, ნაზი არსება, მოკრძალებული სიტყვები, მუდმივ თანდათან გაუფერულება, დაჭკნობა თუ დაჟანგება _ ეს იყო სიცი ღიმილი და უხმო მოალერსე ხელები _ ეს იყო მთელი პეტროვი. ოღონდ ხანდახან, ძალზე იშვიათად, მის სახეს რაღაც რისხვისა თუ სუსხის მაგვარი გადაურბენდა. ორი დღის წინ შეხვდა ქუჩაში თამაზს. თამაზმა ვერ გაიხსენა, მთლად გამოცვლილიყო. პეტროვმა კი მყისვე იცნო. მოსკოვში მუშაობდა საგარეო ვაჭრობის კომისარიატში და თბილისში, როგორც თვითონ თქვა, გასაკუთრებული მისიით იყო მოვლინებული. თამაზი გაახარა ამ შეხვედრამ, თუმცა შეუმცდარი ალღო სიფრთხილისკენ მოუწოდებდა. მისი გონება სხვანაირად სჯიდა. ადამიანები რომ თვრამეტ წელს არ ნახავენ ერთმანეთს, მათ ურთიერთობებიც იცვლება. თითოეული ადრიანულ გულითადობას ელის და ხედავს, რომ ის აღარსადაა. ეს ორივემ შეამჩნია; მაგარ პეტროვი მიჩვეული იყო ასეთებს და დიდად არ შეწუხებულა. პარიზში პეტროვს თავისუფლად მოაზროვნეებს მიაკუთვნებდნენ. თამაზთან საუბარში გამოჩნდა, რომ ახლაც არაფერსში ჩამორჩებოდა ევროპულ კულტურას. მთელი დღე ერთად გაატარეს. მასთან საუბარი თამაზისთვის ინტელექტუალური სიხარული იყო. თუცა რაღაც ანტიპათიას ვერფრით ძლევდა თავის თავში. პეტროვი მრავალ პრობლემას ეხებოდა, მუდამ რევოლუციასთან კავშირში. თამაზს ბაქოსთან მომხდარი ეპიზოდი ახსოვდა და უფრო გულღია იყო პეტროვთან. რევოლუციას არ უარყოფდა, პირიქით, თანამედროვე სამყაროს გარდაქმნისათვის აუცილებლადაც კი მიაჩნდა. მაგარმ რომ არ უარყოფდა, ეს არ ნიშნავდა, რომ ეთანხმებოდა; ყოველ შემთხვევაში, მის დასაცავად არ გამოდიოდა. თამაზი შეეცადა თავი აერიდებინა საბოლოო განაჩენისათვის და ძალზე მარჯვედ შეატრიალ საუბარი. ეს თავშეკავებულობა პეტროვისთვის საცნაური არ უნდა გამხდარიყო; მის დასაფარავად თამაზმა ხერხს მიმართა: გულუბრყვილოდ აჩვენა თავი, თითქოს არ ესმოდა ადრული საკითხები. პეტროვი მიხვდა. ფარული ორთაბრძოლა გაჩაღდა. დღეს ბრძოლა გრძელდებოდა.

რა აღარ ახსენა პეტროვმა? რუდოლფ შტაინერი და მისი სკოლა, ფროიდი და მთელი ფსიქოანალიზი, იუნგი, ლეოპოლდ ციგლერი, ჰერმან კაიზერლინგი, მარტინ ბუბერის და ოსკარ გოლდბერგის შეხედულებები ებრაელობაზე, ბახოფენის გაცოცხლება ლუდვიგ კლაგესის მიერ, ლეო ფრობენიუსი და ატლანტის კულტურის აღმოჩენა აფრიკის ვალერი, ორტეგა ი გასეტი, უნამუნო _ ყოველივე ამაში და კიდევ უფრო მეტში პეტროვი კარგად ერკვეოდა. თამაზი ყურადღებით უსმენდა. მსოფლიო ომისა და რევოლუციის შემდეგ იშვიათადლა სმენია ფილოსოფიური და ლიტერატურული სიახლეები თავის ევროპელ მეგობართაგან.

„თუ გნებავთ, შემძლია სხვადასხვა წიგნები გათხოვოთ“, უთხრა პეტროვმა.

თამაზს სახეზე უეცარი გაკვირვება გამოეხატა. პეტროვი, მყისვე მიხვდა: რაში სჭირდება ეს წიგნები მას, ვინც მხოლოდ შემთხვევით და მცირე ხნით მოავლენ თბილისში? პეტროვმა, რომლემაც შეამჩნია მისი გაკვირვება, აუხსნა: „თქვენ იცით, მოსკოვიდან თბილისამდე თითქმის სამი დღე-ღამეა საჭირო, ამდენივე აქედან მოსკოვამდე. ღოგორმე ხომ უნდა გაიყვანო დრო. ამიტომ წიგნები დამაქვს ხოლმე თან. უცხოურ წიგნებს საგარეო ვაჭრობის კომისარიატიდან ვიღებ. ოთხ-ხუთ წიგნს მაინც ვნთქავ მოგზაურობაში. იცით, მოგზაურობისას წიგნს სხვანაირი ხიბლი და განსაკუთრებული გემო აქვს“.

იშთარის ვნებანი

ნატა ქობულეთში ისვენებდა

მთვრალი ზღვა ღელავდა. ქალის ყურთასმენას ტალღების ხმაური კვეთდა-მშვიდი და მძლავრი. უტკბესი ვნებისგან განთავისუფლებული, მძიმედ და დუნედ გაშხლართულიყო უსხეულო ბრმა საფრთხობელა. ქალი დაიხარა. ფრტხილად აიღო თეთრი ნიჟარა, ნაზად მიიღო მარცხენა ყურზე: ნიჟარაში ტალღების ათასწლოვანი ხმაური ჩარჩენილიყო. მოჯადოებული ჩუმად იდგა ქალი, ნადირივიტ განაბული. თვალები ლურჯად ჩამუქებოდა. ჯერ გამოუცდელი კრძალვით მიუახლოვდა ზღვას, მიბნედილი მზერა რბილად მოავლო წყლის ზურმუხტისფერ შრეებს. უკვე რამდენჯერ გაუსინჯავთ მის ტიტველ ტანს ლურჯი ჩქერები, ყოველ ჯერზე წყლის ათასობით მზრწყინავი თვალი ასხდებოდა კანზე ყოველ თვალშიბნელი უძირო წიაღი ირეკლებოდა. ქალმა ბუნდოვნად იგრძნო სულიერი ნათესაობა ზღვასთან, თითქოს მარადიული ტალღის ნაწილი ყოფილიყო, ოდესღაც მის წიაღში მოწყვეტილი. ქალს საკუთარი ნება დაჰკარგვოდა; ყველა სურვილი, მასში ჩასახული, სხვისი ეგონა, მაგრამ უსასრულოდ ტკბილი ეს სხვა. ნახევრად დახუჭულ თვალებზე მუხის მძიმე ფოთოლივით გამაბრუებულად ევინა სიმშვიდე, ტერფები ცხელ კენჭებს ეხებოდა, მოგორებული ტალღების ხარბი ბაგეები მის ნატიფ შიშველ წვივებს კოცნიდა. ქალმა თავი დახარა მზე ვნებით იწვოდა. ქალი დარეტიანდა უცნაურად: თითქოს მარადიული ტალღის ღვთიური რიტმის გარდა სხვა არაფერი სცნობოდა ამ ქვეყნად.

მკრთალი ნაკვალევი

თამაზი კიდევ რამოდენიმეჯერ დაკითხეს. ამასობაში გამომძიებელი შეუცვალეს, უფრო მტკიცე და გამოცდილი დაუნიშნეს, ვერც ამან იპოვა რაიმე კავშირი თავმანუსა და მოსკოველ ავტორს შორის

კომიტეტის რამდენიმე წევრი უკვე მოსულიყო, ქართველები, რუსები, სომხები, აზერბაიჯანელები, ებრაელები. ჩაის სმა არ წყდებოდა, საფერფლეები ნამწვავებით ივსებოდა, ბოლო სქელი ღრუბლებით ჩამოსწოლოდაკრებას. იყო ერთი ხორხოცი და მხიარულება. ამ ადნიანების ეროვნული დანაწილება უაზრობა იყო. მხოლოდ თითოოროლასდა თუ შერჩენოდა შინაგანი კავშირი საკუთარ ხალხთან. ისინი ადამიანის სრულიად ახალ ტიპს წარმოადგენდნენ. ერთს თვალები ისე შორიშორ ჰქონდა განლაგებული, მეზობლის დანახვა ქათამივით გვერდიდან შეეძლო. მეორეს დიდი დასიებული სახიდან მარტორქის პატარა გამჭოლი თვალები იმზირებოდნენ. მესამის მზერა მძორივით ფოსფორისებურად ანათებდა. ერთ ჯგუფში მსხვერპლის მოლოდინში ჩასაფრებული, გამმაგებული მგლის დამშეული ხახა მოჩანდა; კაცი ყურებსაც კი ამოდრავებდა. მეორე მის გვერდით ტახის ეშვებს აჩენდა. კუთხეში ერთი აყლაყუდა საბალახოდ გაშვებული ცხენივით ჭიხვინებდა. ერთ მაგიდასთან კუპრივით შავი კაცი იჯდა ჭიანი კბილებით- ციებიან მაიმუნს ჰგავდა; გრძელი, წაწვეტებული თითებით თავგამოდებით ქექავდა ქარალდებს – როგორც მაიმუნი ტილებს. თითოეულმა იცოდა მეორის სუსტი მხარეები და იდუმალი აზრები, მაგრამ არავინ არაფერს იმჩნევდა და ყველა ორაზროვნად იღიმებოდა. ჩანთები საჭირო ან უფრო მეტად არასაჭირო ქაღალდებით გაეტენათ, მხიარულად მასლაათობდნენ, ბევრს იცინოდნენ, ცხარედ კამათობდნენ. სტალინი აქ მხოლოდ პორტრეტით როდი იყო წარმოდგენილი, ის ამ ხალხის უხილავი დვრიტა იყო. შეკრებილნი დანარჩენ წევრებს ელოდებოდნენ და დრო ანეკდოტებით გაჰყავდათ, რომელტა მოყოლით ლგპუ-ს ერთ თანამშრომელს განსაკუთრები გაეთქვა სახელი. მერჟინსკი ეპიკურ ჟანრს მისდევდა, მენჟინსკიმ – მისმა მემკვიდრემ-ლირიკა არჩია, ამას კი პოეზია ანეკდოტებზე გაეცვალა. “ის როგორ იყო, საბჭოეთში ყველაზე კარგად ვინ არისო?” ჰკითხა ერთ-ერთმა. “გორკი სორენტოში”, უპასუხა მან. საყოველთაო სიცილი. ამ ანეკდოტს სხვები მიჰყვა, უფრო მარილიანი. დაგვიანებულნი კვლავ არ ჩანდნენ. ხუმრობა და სიცილი გრძელდებოდა.

ბერზინი ძლივს ერეოდა თავს. გუნებასი კვლავ სხდომებს წყევლიდა. ასეა მთელს საბჭოეთში, ფიქრობდა ის, ყოველი პასუხისმგებელი კომუნისტი მრავალი ორგანიზაციის წევრია, ხშირად სხდომები ერთდროულად მიმდინარეობს და ყველგან დაგვიანებულთ უცდიან, ნუთუ მართლა შეუძლებელია ყველაფრის წინასწარ გათვალისწინება? ამას რომ ეკითხებოდა თავს, იქვე დაუძლეველ დაბრკოლებას აწყდებოდათ: როგორც პარტიული, ისე სახელმწიფო ორგანიზაციები უმთავრესად ყოველგვარი მომზადების გარეშე მუშაობდნენ – ამას მოითხოვდა ახალი ცხოვრების გამალებული ფუსფუსი. ბერზინი მდუმარედ იჯდა. ანეკდოტებმა წრე შეკრა. ყოველ ათ წუთში მოჰქონდათ ჩაი, საფერფლებში ფერფლი და ნახევრადმოწეული სიგარეტები აღარ ეტეოდა, თავს ზემოთ კვამლი კიდევ უფრო შესქელდა. ნიკო ბრეგამეც აქ იყო. შიგადაშიგ ქურდულად ათვალისწინებდა ბერზინს: დიდად არ ეხატებოდა გულზე ეს ყოფილი ტროცკისტი. იქნებ ფარულად ახლაც ტროცკისტია? ფიქრობდა ხოლმე თავისთვის. წევრების ნახევარი ისევ აკლდა. უეცრად ბრეგამემ ტრუმინს გადასძახა: „ის როგორ იყო, ტროცკიმ რომ კარი გაიხურა?“

ყველამ ყურები ცქვიტა. ტრუმინს ანეკდოტების ოსტატის სახელი არ ჰქონდა, მაგრამ სასაცილო ამბები კი უყვარდა. კომუნისტად მხოლოდ 1920 წლის ბოლოს მოექცა, მანამდე სოციალურ – რევოლუციონერებს ეკუთვნოდა. პარტიაში საკუთარ კაცად არ თვლიდნენ, მაგრამ აფასებდნენ მის განათლებულობას, გამოცდილებას, ენერგიას. კომუნიზმი, ჩანს, მხოლოდ იმიტომ მიეღო, რომ მის ქვეყანას, სომხეთს, იმ დროს თურქეთი ემუქრებოდა და ხსნა მარტო საბჭოებს შეეძლოთ. მომდევნო წლებს შინაგანად არ შეუცვლიად, ლიბერალად დარჩა და საქმის კაცს უფრო ჰგავდა, ვიდრეპარტიისას. ყველას ახსოვდა მისი მონათხრობების შეუდარებელი იუმორი და, როცა ტროცკის გვარი გაიგონეს, ერთხმად ყიჟინით სთხოვეს ეამბნა. ბევრმა არც იცოდა ეს ისტორია. ბერზინი, მოქუფული, მდუმარედ იჯდა. ტრუმინმა დიდი წყლიანი თვალეზით გაიცინა და დაიყო:

„1923 წელი იყო. ძალაუფლება ტრიუმვირატს ეპყრა: სტალინს, კამნევის, ზინოვიევის. ლენინი, ავადმყოფი, იწვა; ტროცკი განზე იდგა – სამხედრო რევოლუციურ საბჭოს ხელმძღვანელობდა. ბონაპარდის აჩრდილი არ ამინებდა, მაგრამ ლენინის ავადმყოფობა მის მდგომარეობას ძალზე ამძიმებდა. ტრიუმვირატმა გადაწყვიტა ცენტრალური კომიტეტის რამდენიმე წევრი შეეყვანა სამხედრო საბჭოში, მათ შორის, რა თქმა უნდა, სტალინიც. („რა თქმა უნდა“ ისე წარმოითქვა, ეჭვი არ იყო: პროექტის ავტორი თვითონ სტალინი უნდა ყოფილიყო). შემოდგომაზე პლენუმის სხდომა გაიმართა. ხსენებული საკითხი ფრთხილად დააყენეს. სტალინი ჩუმად იჯდა. (ყველას ღიმილმა გადაურბინა სახეზე). ტროცკიმ მყისვე იგრძნო: საქმე მისი კომპეტენციის შეზღუდვას ეხებოდა. წამოენთო, განრისხდა, სიდინჯე დაკარგა და თავი ვედარ შეიკავა. შემოთავაზებული წინადადება უნდობლობის ნიშნად მიიმჩნია, ჩვეული პათოსით მიმართა კრებას: „გამათავისუფლეთ თანამდებობიდან და გამიშვით გერმანიაში რევოლუციის რიგით ჯარისკაცად!“ (პაუზა. „ნაღდად ძველ წინასწარმეტყველთა პათოსს ჰბამავდა!“ შენიშნა მარტორქისთვალეზამ. „ყალბ ალტინებას ამოფარებული სიმულაცია!“ დაიყვირა მეორემ. საყოველთაო სიცილი). მისმა ფიცხმა შესტმა მიზანს ვერ მიაღწია. ეს მით უფრო საოცარი ჩანდა, რომ მისი სიტყვა, როდორც ყოველთვის, მძლავრი იყო, ცეცხლს აფრქვევდა. პლენუმის უმრავლესობა დაიბნა. უეცრად ზინოვიევი წამოდგა და --- არ ვიცი, წაბამვა იყო თუ მზაკვრობა („ორივე ერთად“, დაიძახა ტახისეშვებთანმა) --- ტროცკის რომ მისი ნამდვილი განზრახვა არ შეემჩნია, დაიყვირა: „მეც გამიშვით გერმანიაში, როგორც შეთქმული!“ ტროცკის სიტყვები თუ ცეცხლს აფრქვევდა, ქალაჩუნა ზინოვიევისა ქლიავივით რბილი იყო. (საყოველთაო სიცილი). პათოსი ფარსად გადაიქცა. ამაზე სტალინი წამოდგა და მოჩვენებითი მწუხარებით განაცხადა: „როგორ შეუძლია ცენტრალურ კომიტეტს სასწორზე შეაგდოს ორი ძვირფასი ამხანაგის სიცოცხლე?“ (ქურდული ჩაქირქილება). მაგრამ ტროცკი არ ცხრებოდა და მაინც თავისაზე იდგა. მაშინ წამოდგა ერთი

ლენინგრადელი დალეგარი, კომაროვი, და როყოოდ წამოისროლა: „რატომ ქმნის ამხანაგი ტროცკი ამდენ აურზაურს ამ ამბისაგან? თქვენც, პატივცემულო ხელმძღვანელებო, არასწორად იქცევით, რომ ამნაირი წვრილმანის გამო ღელავთ!“ ამას კი აღარ ელოდა ტროცკი; უკვე იქამდე მისულა საქმე, რომ მის მიერ წამოჭრილი საკითხი ვიღაც კომაროვისთვის წვრილმანია? გაცოფებული წამოხტა, ამომშალეთ ამ სპექტაკლის მონაწილეთა სიიდანო, იყვირა და გადარეული კარს ეცა. (პაუზა). თქვენ იცით, ტროცკის უყვარს კარი. (გაურკვეველი გაცემა). თქვენ ალბათ გახსოვთ, 1919 წელს, როცა საბჭოეთი უკიდურეს საფრთხეში იმყოფებოდა, რაგარ თეატრალურად მიაძახა კაპიტალისტურ სამყაროს („დიახ“, დაიძახა მაიმუნისმაგვარმა): „ჩვენ მივდივართ, მაგრამ კარს ისე გავიჯახუნებთ, მსოფლიო შეზანზარდება!“ იქნებ იმ ფრაზაზე ფიქრობდა, როცა კარისკენ გაემართა. (სიცილი) ტროცკი ტოვებდა პლენუმს, რომელიც აშკარად დაბნეული ჩანდა: იმ დროს ტროცკი ჯერ კიდევ დიდი კაცი იყო. უხერხული სიჩუმე ჩამოწვა. ისტორიული წამი. ყველა რაღაცას ელოდა, ეტყობა, კარის გაჯახუნებას. ტროცკი ეძგერა კარს, რათა 1919 წლის მუქარა მცირე მასშტაბით მაინც განეხორციელებინა. (სიცილი). მაგრამ დაავიწყდა, რომ პლენუმში კრემლის სატახტო დარბაზში იყო შეკრებილი. ამ დარბაზის კარი ისევე მასიურია, როგორც რომანოვების ყოფილი დინასტია. ტროცკი სახელურს დააცხრა --- მაგრამ ჰოი, საოცრებავ! კარი არც შერხეულა. ტროცკი კარს ჩამოეკიდა, ჩამოგლეჯა დაუპირა --- კარი მედიდური სიძინჯით ამოძრავდა. პლენუმში ხედავდა ჩია კაცს, გამხდარს, გალეულს, რომელიც ძალ-ღონის დაუზოგავად ცდილობდა, როგორმე ადგილიდან დაემრა უმოწყალო კარი. ყველამ შეიკავა სიცილი, მხოლოდ ერთმა ჩაიცინა უღვაშებში. (აქ გამოჩნდა სტალინის სილუეტი). ტროცკიმ დარცხვენილმა დატოვა დარბაზი. მის უკან კარის გაჯახუნებას ელოდნენ, მაგრამ... ისტორიისათვის განკუთვნილი ჟესტი ჯიუტ კართან აღესრულა“. (საყოველთაო სიცილი და გამოცოცხლება. ზოგიერთები სიცილისაგან მუცელზე იკიდებდნენ ხელებს).

მთელი ამ მოთხრობის მანძილზე ბრეგაძე ჩუმ-ჩუმად აკვირდებოდა ბერზინს, სურდა დაედგინა, რა შთაბეჭდილებას მოახდენდა მასზე. ბერზინს ბრეგაძის გამომცდელი მზერა არ შეუმჩნევია, მაგრამ იცოდა: სხვა თვალი, ის უხილავი, აქაც ჩასაფრებული იყო. ამიტომ ფრთხილად იქცეოდა. ყოველი სიტყვა ამ მონათხრობისა შხამი იყო მისთვის. ამას ვერც აიტანდა, რომ არ შეემჩნია: მოთხრობელი არც სტალინს მიაგებდა განსაკუთრებულ პატივს. ბერზინმა თავი შეიკავა და რისხვა არაფრისმთქმელ ღიმილში ჩამალა. ვერ ეპატიებინა ტროცკისთვის, რომ ამ უკანასკნელმა, როცა სამხედრო კომისარი იყო, ვერ გაბედა სტალინის გაგდება ცენტრალური კომიტეტიდან და ლენინის სიკვდილისთანავე საბჭოეთის საჭის ხელში აღება. ამის მიუხედავად სწამდა ტროცკისა, როგორც დიდი ფორმატის ნამდვილი რევოლუციონერისა, და ყველა ასეთი დაცინვა აღშფოთებით ავსებდა. ამჯერად რკინისებური მოთმინებით აიტანა ყოველივე და გარეგნული სიმშვიდე შეინარჩუნა. როცა თავისი არაფრისმთქმელი ღიმილი ღალატობდა, დაზიანებულ ფეხს ადგილს უნაცვლებდა, თითქოს დაუბრუნებოდა: ამით იგრილებდა სისხლს. ბრეგაძე აღაფრთოვანა ასეთმა თავშეკავებამ. როცა დაგვიანებული წევრები მოვიდნენ და სხდომისთვის გაემზადნენ, მაცდური ღიმილით ჰკითხა ბერზინს:

„რას იტყვი, როგორ მოგეწონა?“

„კარგი ანეგდოტი იქნებოდა, ცოტა გრძელი რომ არ იყოს“, ___უპასუხა ბერზინმა ცივად.

ბერზინის სახეზე ბრეგაძემ წამით რისხვა შეამჩნია; ბერზინმა უმაღვე შენიშნა: ბრეგაძე ხარობდა.

სხდომა სწრაფი ტემპით წარიმართა. ყველა საკითხი წინასწარ იყო განსჯილი და შესაბამის ორგანიზაციებთან შეთანხმებული. აქ მხოლოდ ბეჭედის დასმა სჭირდებოდა. რვის ნახევრისთვის რაღაც

წრიალი შეიქნა: ყველა გამუდმებით საათზე იყურებოდა. ბოლო საკითხებს თითქმის აღარავინ უსმენდა. იმ დღეს ოპერაში „სამსონ და დალილას“ ასრულებდნენ: ყველას სურდა ეხილა მუხთაროვა დალილას როლში. ეს მუხთაროვა ყაზანელი თათარი იყო, ახალგაზრდობაში კაფემანტანის სუბრეტი. ვიდაცას აღმოეჩინა და ნამდვილ ხელოვნად აღეზარდა. საოცრად მშვენიერი ხმა და კიდეც უფრო მშვენიერი სხეული ჰქონდა. მისი თვალები ჰომეროსის ჰერასავით იყურებოდნენ. მომაჯადოებელი იყო მისი კარმენი: ამაში თანდაყოლილი ბოშური ტემპერამენტი და ხასიათი შველოდა. დალილას როლში თითქმის სრულიად შიშველი გამოდიოდა. მისი სრულყოფილი მშვენიერი ტანი --- პლასტიური და თხელი --- ძუს სუნთქვას აფრქვევდა. თვით ხმაში ეროტიული გრძნობიერება ჟღერდა. იმხანად თბილისში ჰქონდა გასტროლები და თეატრი მუდამ სავსე იყო. პრესა აღფრთოვანებით ასხამდა ხოტბას მის თვითნაბად ტალანტს, თუმცა ბოშური ქცევის, უფრო მეტად კი სიშიშვლის, გამო კიცხავდა. მაგრამ საოცარია: მუდამ გავსებული იყო კომუნისტთა ლოჟები, საიდანაც ხარბად უგდებდნენ ყურს ამ მამაც ქალს.

სხდომის შემდეგ ყველამ თეატრს მიაშურა. გპუ-ს ერთი თანამშრომელი ბერზინს მიუახლოვდა, გვერდზე გაიყვანა და წიგნი გადასცა.

„მე არა ვარ დოსტოევსკის თაყვანისმცემელი და ცუდად მესმის მისი“, უთხრა მან ბერზინს, „ამ წიგნს შენიშვნები აქვს დართული, გთხოვთ შეამოწმოთ“.

ეს იყო დოსტოევსკის რომანი „ემმაკნი“. ბერზინი თეატრში არ წასულა, საჩქაროდ შინისაკენ გაემართა.

ემმაკეული

საბჭოეთის მდგომარეობა დრითი დღე უარესდებოდა. გლეხი ყურს აღარ უგდებდა კომუნისტურ პროგრამას. პარტიის დადგენილებები ვერ იმორჩილებდნენ მიწას. რევოლუცია საფრთხეში იყო. ათასობით გეგმას ადგენდნენ, არც ერთი არ ამართლებდა მოლოდინს, რადგან ირაციონალურს არ ითვალისწინებდა. ბერზინის მახვილ ანალიზს არ გამოჰპარვია: სასწორზე მხოლოდ სოფლის მეურნეობის კოლექტივიზაცია კი არა, მტელი რევოლუციის ბედ-იღბალი იყო შეგდებული. არსებობდა ერთი კაცი, სტალინი რომელსაც შეეძლო საჭე სემოეტრიალებინა, ზუსტად ისევე, როგორც ტავის დროზე მოიქცა ლენინი, როცა ახალი ეკონომიკური პოლიტიკა სემოირო; მაგრამ სტალინი ისვიატი დაჟინებით მისდევდა ერთხელ დაწასებულ ხაზს. თითქოს უკან დახვევის ან გადახვევის ემინიაო. ბერზინს არასოდეს ჰყვარებია ეს ჯიუტი ქართველი; სიშობდა, რომ ის რევოლუციის ბედიცწერად ქცევას სემლებდა. სტალინიდ გადაყენება, თუნდაც ძალით, უკანასკნელ აუცილებლობასავით დემონურად ცაებეჭდა ტვინში. ძალით გადაყენება? მაგრამ თუ ამ გადაყენებით დაილუპებოდა პარტია? ბერზინს ეს არ აშინებდა. პარტია ზლიერი ორგანიზმია, ფიქრობდა იგი; თუ თავს მოჰკვეთენ ახალ ბელადს შობს. იქნებ სტალინის პირობნებბასი რევოლუციამ ერთედერთი განხორციელება ჰპოვა? არა ეს, მისი ზრით, საერთოდ რევოლუციის შეჩვენების ტოლფასი იქნებოდა. ამას კი ვერ დაეთანხმებოდა ბერზინი, რომელიც მხოლოდ რევოლუციით სუნთქავდა. სტალინის მოშორება, თუნდაც ძალით, ერთადერთი გამოსავალი იყო მისთვის. მაგრამ ვინ იყო ამის შემძლებელი? რომელიმე ჯგუფი ვერაფერს გახდებოდა. რამდენჯერ უცდიათ უკვე ეს გზა? ყოველი გზა მარცხით მთავრდებოდა. ბერზინმა, როგორც გადამდგარმა გპუ-ელმა, კარგად იცოდა: შეთქმულება- ორ კაცსაც რომ მოემზადებინა მხოლოდ,- წინასწარ იყო განწირული; გპუ-ს თვალს ძილშიც ვერ დაადწევდა თავს. ეს განზრახვა რომელიმე დაწინაურებულ კომუნისტს მარტო უნდა განეხორციელებინა. ხელშემწყობი გადამწყვეტ წუთში გამოჩნდებოდა ასეთი იყო ბერზინის ანგარიში. სტალინის მომხრე პარტიიში მეათედიც არ იყო. მაშასადამე, ამ მხრივ დიდი შანსები ექნებოდა გულადს. მაგრამ პარტიის აპარატი? ის, მართალია, სტალინის ხელში იყო,

მაგრამ ერთი სისუსტე ჰქონდა: თუ შეშაფერის მომენტში წააცლიდნენ თავს. ერთიანად დაიმსხვრეოდა. მხოლოდ ერთი დარტყმა იყო საჭირო, გამოზომილი, მტკიცე. ამ დარტყმაში უზუსტესი გაანგარიშება ისტორიის შემოქმედს- ინტუიციას- უნდა შერწყმოდა. წამიერი გამბედაობა იყო საჭირო, ისტორიის სუნთქვის აღმქმელი- მზლავრი სიტყვა, ჯადო- შეძახილი... და მმართველობის სადავეების ხელში აღება. მაგრამ სად და როდის მომხდარიყო ეს? რომელიმე კონფერენციაზე ან სხდომაზე. იქ, სტალინი, მართალია უმეტესად თავის მომხრეებს მოუყრიდა თავს, ბერზინი მაინც დარწმუნებული იყო: უმრავლესობას იგივე აწვალებდა, რაც მას. თავზე ხელაღებული აკლდათ მხოლოდ. ბერზინი ხედავდა: ნდობა ყველგან გამქრალიყო, მხოლოდ უნდობლობა აერთიანებდა ადამიანებს. ასეთ გარემოში ჩანაფიქრის გამხელა არ შეიძლებოდა. ვინმეს რომ ვინმესთვის სტალინის მოშორების გეგმა გაეზიარებინა, უკანასკნელი პროვოკატორად მიიჩნეოდა პირველს. ამას ნათელმხილველივით გრძნობდა ბერზინი- ეს ყოველივე ზურგსაც კი უმაგრებდა მის გეგმას. თუ ამ უნდობლობის ფესვების ამოგლიჯავს ერთი ხელის მოსმით გაბედავდა ვინმე, მასინ უნებლიეთ ყველა ერთი ამოსუნთქვით გააცხადებდა ხვაშიადს. ამ ამოსუნთქვით უნდა ესარგებლა გულადს. ბერზინი ყოველ წვრილმანს ანგარიშობდა: გადამწყვეტ წამს ყველა იფიქრებდა, შეთქმულებაა (განსჯის დრო არავის ექნებოდა), ალბათ ერთი კაცი კი არა, ბევრი მოქმედებენო. წამით ყველა შეკრთებოდა, შემდეგ გაირინდებოდნენ იმის მოლოდინში, თუ ვისკენ გადაიხრებოდა ბედის სასწორი. და თუ შეატყობდნენ, რომ ერთი წამით- თუნდაც წამის მესამედით- ბედი ამბოხებულთა მხარეს გადაიხარა, თითოეული თავისთვის გაიფიქრებდა: გამარჯვება უეჭველია. მაშინ ასეულები მიემხრობოდნენ ამბოხებულთ. მასების ფსიქოლოგიას ბერზინი კარგად იცნობდა. მაგრამ როდის უნდა განხორციელებულიყო ეს გეგმა? ბერზინს მთლად ნათლად არ ჰქონდა წარმოდგენილი. ის თავს ამზადებდა მხოლოდ, შინაგანად ემზადებოდა როგორც წინასწარმეტყველი, რომელიც ღვთის გამოცხადებას მოელის. გრძნობდა: ერთი შეცდომა, სულ პაწაწინა, - და მარცხი გარდაუვალი იქნებოდა. ემზადებოდა და გრძნობდა, დრო თავისით მოვიდოდა. ის მხოლოდ ცეცხლოვანი იარაღი უნდა ყოფილიყო ბედისწერის ჟამს. წინასწარ მოფიქრებული საქმე ხიდან მწიფე ნაყოფის ჩამოვარდნასავით უნდა მომხდარიყო.

ბერზინმა კი სწორედ ამ შემთხვევის შემდეგ ნატასთან სიარულს მოუხშირა, ქალს ვერაფერი გაეგო, საირულს მაინც ვერ უშლიდა: სწამდა, რომ თამაზის მდი ბერზინზე იყო დამოკიდებული. ბერზინი კვლავ მორიდებით და თავშეკავებით იქცეოდა, საზღვარს არ გადასცილებია, თითქოს არაფერი მომხდარიყოს მათ შორის. ნატა დიდად აფასებდა ამას. ერთი თვე გავიდა ისევე აგნმეორდა იგივე სცენა: კაცმა ამჯერადაც სურვილის მოკვლის წინ დატოვა ქალი. ნატა ტახტზე იწვა, კვლავ შერცხვენოილი და პატივყარილი. როცა გონს მოეგო, განრისხებულმა იგრძნო: ვეღარ მიიღებდა ბერზინს საქმის ვითარების გამოკვლევას ხომ არ შეუდგებოდნენ ერთმანეთში. უეცრად მაგიდაზე ქალაღდის ნაგლეჯი შენისდა. ბერზინის ხელი იყო. წერილი გრძელი არ იყო: " თქვენ მხოლოდ სხვის გამო მეძღვევით. ეს არა არის სიყვარული. ამისმილება არ შემძლია. თამაზზე ნუ იდარდებთ." ნატა ზლიერ გაოცდა, თავგზა აებნა, ვერც მას გაუგო რამე, ვერც საკუთეარ თავს. ამ კაცის კეთილსობილება მის ზალას ორმაგად ძრდიდა. ქალის თვალში ბერზინი რაინდს გაუტოლდა- ცივი და პირქუში, მაგრამ მომაჯადოებელი.

სინამდვილეში ბერზინის ამგვარი ქცევის მიზეზი სხვა იყო. მას მხოლოდ რევოლუციისა და რევოლუციური ბრზოლებით მოგვრილა ნეტარებისა სწამდა. ქალსაც მოაქვს ნეტარება, მაგრამ რევოლუციას ვერ შეედრება, ფიქრობდა იგი. ვერც ერთი ქალი ვერ

ცააგდებდა ნაპოლეონს ისეთ თავბრუდამხვევ ექსტაზში, როგორც ეგვიპტის ექსპედიცია. მაგრამ ამ ექსტაზის ტვის ძლიერი ნებისყოპაა საჭირო. მცხუნვარე რკინას ცივ წყალსი უშვებენ, რათა ხმლის პირი უფრო გამაგრდეს.

ღმერთის ტკივილი

გივი წაიყვანეს

თამაზი საწოლზე იწვა, სახე ბალიშზე ჩაერგო ყველა ორგანო დასდამბლავებოდა, მხოლოდ „დედამიწის შექმნის დღიდან მსგავსი არაფერი თქმულა დედამიწის შესახებ. მხოლოდ ეს ადგილი გამოისყიდდა ამ რომანის ყველა ნაკლოვანებას. დოსტოევსკი განგებ ირჩევს ნახევრადშემლილ ლეზბიანკინას ამ სიტყვების წარმოსათქმელად: აქ ტვინი არაფერ შუაშია, სხვა ორგანოა საჭირო --- უმანკო გული. სწორედ ასეთი გული აქვს საბრალო კოჭლ ქალს --- ბავშვური გული, რომელშიც ტანჯული ღმერთი ფეთქავს. ის გრძნობს მიწას, ამ დიდ დედას, გრძნობს მისი მკერდის ბარაქას, მის ნაყოფს. ლანდშაფტისეული აქ სულიერში იჭრება. ამაშია სიხარული და სევდაც, თუმცა ნათლით გარემოსილი. ასეთი გულით უნდა მიწასთან შეხება, რათა იგრძნო მისი სიუხვე. ბავშვის ექსტაზია საჭირო ღვთიურის შესაგრძნობად... ახლა კი? ჯერ კიდევ ფაუსტით დაიწყო მიწიდან ღვთიურის ამოძირკვა. მიწის კოლექტივიზაცია ამ პროცესს ბოლომდე მიიყვანს“.

ხაზგასმული იყო რომანის ყველა ადგილი, რომელიც ღმერთისა და ხალხის კავშირს შეეხებოდა. შატობი ეუბნება სტეპან ტროფიმოვიჩს:

„ვისაც ხალხი არა ჰყავს, იმას არც ღმერთი გააჩნია! ისიც იცოდეთ, ვისაც თავისი ხალხისა არა ესმის რა და ვინც მას მოსწყდება, მყისვე მამულის რწმენასაც დაკარგავს და ათეისტი ან ყველაფერზე გულაყრილი კაცი გახდება“.

ამ წინადადების ქვეშ დიდი ასოებით ეწერა:

“ეს უკვე მოხდა, მერედა როგორ?!”

ანდა სხვა ადგილი. შატოვი ეუბნება სტავროგინს:

“მიზანი კაცობრიობისა, მიზანი ყოველი ერისა, მისი არსებობის მანძილზე არის მარტოოდენ ღმერთის ძიება, დიახ, უთუოდ ღმერთის ძიება და რწმენა მისი, ვითარცა ერთარსებისა, ჭეშმარიტისა. ღმერთი არის სინთეტიკური პიროვნება მთელი ხალხისა, ამ ხალხის არსებობის დასაბამიდან დასასრულამდე“.

ორმაგად იყო ხაზგასმული ისა, რომ ღმერთი ხალხის სინთეტიკური პიროვნებაა. შენიშვნა სავსეა იყო ირონიითა და ნაღველით:

“ახლა კი ხალხი არათუ თავის ღმერთს არ ეძებს, არამედ საერთოდ ღმერთს კლავს, და არ ესმის, რომ ამ მკვლელობით საკუთარ ყელს იღადრავს“.

სამგზის გაესვათ ხაზი შატოვის სიტყვებისათვის:

“ხალხი ღმერთის სხეულია“.

ამიაზე მინაწერი;

გზა VITA NUOVA-სკენ

თამაზი ისე გამოვიდა გპუ-დან, როგორც ლაზარე სამარიდან. მზეს უცქერდა, სიხარული ეღვრებოდა მთელს სხეულში. მაგრამ დარდსაც ატარებდა გულში, თითქოს რცხვენოდა, რომ სხვები იქ დარჩნენ, თვითონ კი თავისუფალი იყო. ფეხით მიწას ეხებოდა, ნეტარებას განიცდიდა. მაგრამ მიწა გადასხვაფერებულიყო, თუ თავად შეიცვალა? ნეტარება სულის სიღრმეში არ ატანდა. შინისკენ გაემართა. პირველად მოახლე გოგონა დაინახა. დერეფანს გვიდა, ცოცხი ხელიდან გაუვარდა და ყვირილით გაექანა მისკენ, მკერდში ჩაიკრა: “

თამაზ, თამაზ!" თამაზს უცნაურა სიხარული დაეუფლა, ალერსიანად გადაუსვა ხელი მხრებზე. ოთახში შევიდა, ყველაფერი თავის ადგილზე დახვდა, ცოტა დამტკვერილი. ახლად შეამჩნია, რომ ყველა ნივთს თავისი საკუთარი სული ჰქონია: ავეჯი ისე გამოიყურებოდა, თითქოს პატრონის დანახვაზე გამოფხიზლდაო. თამაზი ტახტზე ჩამოჯდა, მაგრამ ერთ საათს ძლივს გაჩერდაშინ: წამოხტა, ჭიშკრიდან ქურჩაში გავიდა, აჩქარებით გაეშურა ლევანის სახლისაკენ. როცა მიუახლოვდა, დაინახა, დაინახა, ამ უბანში ყველაფერი ძაძებში გახვეულიყო. გოგონამ აცნობა, ლევანის საქმე ცუდად უნდა იყოსო. თამაზს ფერი წაუვიდა.

"აი, მეზობელი, რომელსაც საქმელი დაჰქონდა ლევანისთვის, იმას ეცოდინება ყველაფერი", დაუმატა გოგომ. თამაზი ბაღში შევიდა, ის კაცი ნახა და ამბავი გამოჰკითხა. მეზობელმა მოკლედ აცნობა:

"ციხეში საქმლის მიღებაზე უარს ამბობენ- შიძლება დახვრიტეს!"

თამაზი ხეს მიეყრდნო, გული მისდიოდა. წამით ტკივილმა დაუარა. თვალეზე ცრემლი მოადგა. ამ დროს საიდანღაც ლევანის ძალი ეძგერა, ნატიფი, მაღალფეხება, შავი, ლაპლაპა, მოქნილი დობერმანი. ძალი შეახტა, თათებით მკერდამდე სწვდებოდა. თამაზმა ბავშვით აიყვანა ძალი. ცხოველი ყეფდა. ყმუოდა, თვალეები დაუწყლიანდა, თათებს მხრებზე უტყაპუნებდა თამაზს. ეს იყო უკიდურესი სიხარული პირუტყვისა. ამან უფრო დააღონა თამაზი, მეზობელსაც ცრემლი ჩაუდგა თვალეებში.

"რა კაცი იყო ლევანი! მხეს ეთამაშებოდა", რბილად წარმოთქვა.

"ლევანის დედა ხომ არ ჩამოსულა სოფლიდან?" ჰკითხა თამაზმა.

"კი, სამი დღის წინ ჩამოვიდა, აქ იყო", უპასუხა მეზობელმა, "საბრალოს ჰგონია, რომ ლევანი სპარსეთში გაიქცა".

თამაზმა ძლივს გადადგა ნაბიჯი. ახლა ნატასთან მიდიოდა, ძალი მიაცილებდა. უკვე მოსაღამოვებულებიყო. თამაზმა ზარი დარეკა. კარი გაიღო და ნატა გამოჩნდა. ერთმანეთს გადაეხვივნენ. მხოლოდ ორი სიტყვა გაისმა ყრუდ: "თამაზ!" "ნატა!" ძალი განზე იდგა, ტანი უტრტოდა, ყმუოდა; ნატა ჯერ არ ენახა.

"მე კი გადავრჩი, მაგრამ ლევანი?" ამოიოხრა თამაზმა.

"ვაი, საბრალო! ამბობენ, დახვრიტესო."

ოთახში შევიდნენ და ტახტზე ჩამოსხდნენ.

თამაზს სურდა გაეგო, რისთვის დახვრიტეს ლევანი.

"ამბობენ, ევროპიდან წარმოგზავნილთან ჰქონდა კავშირიო", უთხრა ნატამ.

თამაზი დაჭრილივით მოიკრუნჩხა. ნუტუ მის ნათქვამს შეეძლო გადაეწყვიტა ლევანის ბედი? მაგრამ როგორ შეიძლებოდა ვინმეს დახვრეტა უბრალო შეხვედრის გამო?

თამაზი იტანჯებოდა, უფრო დაწვრილებიტ გამოკითხა ნატა.

"ჰო, შეთქმული უნდა ყოფილიყო იმ ევროპელთან", უპასუხა ქალმა.

თამაზის ტვინი აგზნებულად მუშაობდა: ჩანს მისმა ნატქვამმა გამოაშკარავა საიდუმლო კავშირი. ნუთუ შესაძლებელი იყო, რომ ლევანს მისთვის ეს შეთქმულება დაემალა? წამოხტა და აწრიალებული ბოლთის ცემას მოჰყვა ოთახში. ნუთუ მხოლოდ ეს იყო ლევანის დახვრეტის მიზეზი? მაგრამ უეცრად ერთმა აზრმა გაუელვა: იქნებ ლევანი თამაზის განცხადებამდე დახვრიტეს? როგორ ამოისუნთქავდა მაშინ!

"ახლავე დავბრუნდები!" წამოხტა და გავარდა.

ნატა გახევდა. თამაზი კვლავ ლევანის ბინაში მივიდა, ის მეზობელი მოძებნა და გიჟივით ჰკითხა:

"რომელი დღიდან არ იღვევენ საქმელს?"

"თუ აარ ვცდები, ათი დღე უნდა იყოს", ჩუმად მიუგო მეზობელმა, თითქოს რაღაცას ანგარიშობდა გონებაში: "ოთხშაბათიდან" დაუმატა მან.

თამაზს ტვინი ეწვოდა. თავისი განცხადების გარდა არაფერზე ფიქრობდა. როდის შედგა ის დაკითხვა? აჰ!

ცამეტი დღის წინ. კვირას. თამაზი უკან დაბრუნდა სულის სიღრმემდე შეძრული, ახლა ნათელი იყო მისთვის; მისმა ნატკვამმა გადაწყვიტა ლევანის ბედი; ამ განცხადებამ ან შეთქმულება დაადასტურა, ან ის იყო გასაღები შეთქმულების არმოსაჩენად. თამაზი გატეხილი დაბრუნდა ნატასთან. ცდილობდა გაეხსენებინა, რა დღე იყო, როდესაც ის საშინელი ხმა გაიგონა, ლევანისას რომ მიამსგავსა. ტვინი კიდევ უფრო მკვეთრად ამუსავდა: სამშაბათი ღამე იყო, მოაგონდა აღმოებულს. “მოლალატევ, მოლალატე!” წყევლიდა თავს.

ჩამწარდა თავისუფლება. უღონოდ დაემხო ნატას ტახტზე. დუმდა თავგზააზნეული. ცრემლების შეჩერებას ლამობდა. ნატამ ვერაფერი გაიგო. ძალი ყმოუოდა: გაკვირვებული იყურებოდა.

შიშმორეული ნატა ბუნდოვნად გრძნობდა: რაღაც ჩამკვდარიყო თამაზში. თამაზს მზიური მხიარულება აღარ ჰქონდა, ნატა მასთან ერთად დაღონდა და ამ დაღონებისა შეეშინდა. თამაზი ერთადერთი ძვირფასი არსება იყო მისთვის. ამ წუთს კიდევ უფრო ძვირფასი გახდა, მაგრამ რაღაც დაკარგულიყო. აღარსად იყო კოჯრის ატმოსფერო, გაზაფხულის სიხალისე, კვირტების შლა. ადამიანური უფრო გაღრმავდა მათ შორის, მაგრამ სიყვარულის წმინდა ბედნიერება აიძვრა. ორი მეგობარი რამდენიმე წელიწადს დაშორიშორებულია, მუდმივად წერენ წერილებს ერთმანეთს, უცვლელი ურთიერთობა აქვთ, და მაინც, როცა ერთმანეთს შეხვდებიან, თითოეული მათგანი, გუნებაწამბდარი და უმწეო, გრძნობს, რომ დღევანდელი დღე ის აღარ არის, რაც ადრე იყო. ნატა აკვირდებოდა თამაზს, მაგრამ თავის თამაზს ვეღარ პოულობდა. თავის დასამშვიდებლად თამაზის ცვლილებას ლევანის ბედით ხსნიდა, თუმცა ამჩნევდა, რომ ეს ნუგეში ნაღდი არ იყო. ცდილობდა გადამეტებიტ გამოეხატა თამაზის სიყვარული, მაგრამ სწორედ ეს გამოხატულება ჩანდა ნაძალადევი, ყალბი. ეს იქნებ თამაზსაც არ გამოეპარა. ნატამ შუბლზე აკოცა სატრფოს, დაძმურ კოცნას უფრო ჰგავდა. ქალმა იგრძნო ეს და გაახსენდა: რა ხშირად აღუქვამს თამაზს იგი არა მარტო სატრფოდ, არამედ დადაც. ნატა თავს იმტვრევდა. უეცრად თამაზს თავის მუცელზე მიუთითა: “ყური დაუგდე!”

თამაზი მუხლებზე დაეცა, ჯერ ხელით შეეხო ქალის მუცელს, შემდეგ ყური მიუგდო.

“შეექვსე თვეა; გესმის, როგორ ინძრევა?”

“ნატა, საყვარელო ნატა!” დაიძახა კაცმა.

თამაზი გრძნობდა, რომ მამა იყო ახლა, იმ მამის ნაწილი და გაგრძელება, რომელსაც მუდამ თაყვანს სცემდა. მუხლებზე მოეხვია ქალს, თემოები დაუკოცნა, შემდეგ ის ადგილი, სადაც ქალი ნაყოფის ამოდრავებას გრძნობდა. ნატა დალბა, დაშვიდდა. თამაზიდ სიყვარული ნაყოფის სიყვარულში გადაუვიდა. თვითონ ნაყოფში იყო ჩაძირული. თვალები გაჰფართოვებოდა და განათებოდა, მთელი სხეული მომავალი დედობის სასიხარულო მოლოდინით სუნთქავდა. სიყვარული მისთვის აღარ იყო ავხორცობა და ვნება, თუნდაც ღვთიური; ეს იყო დავალება, ეს იყო საიდუმლო, რომელიც ღვთიურ ნაყოფს ატარებს თავის თავში. თამაზი დიდ სიხარულს აღევსო. ამდენი არასდროს უკოცნია სატრფოსთვის, მაგრამ ადრინდელთან შედარებით სხვანაირე იყო მისი კოცნა: ტუჩებს არ უკოცნიდა, არამედ ხელებს, მხრებს. ქალი ნისლში გაეხვია.

“ლევანი უნდა დავარქვათ”, უეცრად წარმოთქვა ნატამ.

“ნატა, ძვირფასო, უთუოდ ლევანი უნდა ერქვას! რა კარგად მოიფიქრე!” მაღლიერებით უპაუხა თამაზმა, მაგრამ მაშინვე “ლევანის ტკივილი” იგრძნო - ასე ეძახდა იმ ტკივილს, რომელსაც ლევანის დახვრეტის შემდეგ ატარებდა. ლევანის გახსენება ეკალივით მოხვდა გულზე. ეს ღამე დალოცვა და წყალობა იყო თამაზისთვის. როგორც კი ლევანი გაახსენდებოდა, ჟრჟოლით ეკვროდა ნატას...

ჰიტლერი

კონტურები მისი უამრავი ფოტო მინახავს, მაგრამ ყოველ მათგანზე იგი სხვადასხვანაირია. შეიძლება იფიქრო, მისი შინაგანი მზერა ობიექტივს გაურბისო. ეს „შორეული სახის“ უტყუარი ნიშანია. ჩემს ყურადღებას იპყრობს ფოტო, სადაც იგი ჰინდენბურგთან არის გადაღებული: დიდი სარდალი, ოთხმოცს გადაცილებული ჭარმაგი კაცი, ჯერ კიდევ კლდესავით დგას, ოღონდ მოკლებულია ყოველგვარ იდუმალებას. იგი იქ იმყოფება, ესაა და ეს. მაშინ როცა ჰიტლერი, მოკრძალებით გულზე ხელეგადაჭდობილი დაგარინდული, ოდნავ შესაგრძნობი აურის საფარველში გახვეული, უსასრულოდ იზრდება და სიშორისაკენ მისწრაფვის. ვინ იცის, იქნებ მისი სახე გამუდმებით ასხივებს ისეთ შინაგან ძალას, რომ დაუნდობელი, მოურიდებელი კამერა უძლებდეს შეაჩეროს და ფირზე აღბეჭდოს იგი.

დაფარული არ გაცხადდების, მაგრამ მაინც ღირს შეეცადო გამოიცნო იგი. ძალზე დამახასიათებელია ის ფოტო, სადაც იგი ბატონ რიბენტროპს, ლონდონის მაშინდელელქს, ფლოტის თაობაზე მიღებული კონვენციისთვის მადლობას უხდის: სერიოზულია და შეწყობილი სახე აქვს, ბატონი რიბენტროპი კი სიხარულისგან გასხივოსნებულია და ის სხივი ფიურერის შინაგანი შუქისგან მოედინება. დიახ, მისი სახე აშკარად განსახოვანდება იმ ადამიანში, ვისაც იგი იმ წუთში ესაუბრება. იგი ხშირად ჩნდება მოზარდების წრეში და მათი აღფრთოვანებული სახეებიც მისი შუქითაა გაცისკროვებული.

მას ჟამიდან ჟამზე კვირის ახალ ამბებში ვუყურებ ხოლმე. აქ მისი სახე უფრო უშუალო და მეტყველი ჩანს. მარშალ გერინგის ქორწილზე გადაღებული ფილმი კი მას ლამის სიმბოლურად წარმოგვიდგენს. იგი ყველასთან ახლოს დგას, განსაკუთრებით კი ახალდაქორწინებულ წყვილთან და მაინც ჩანს, რომ თანამებრძოლები და მეგობრები, ანუ მისი ახლობლები, ამ სიშორეს ყველაზე უფრო მწვავედ სწორედ მის სიახლოვეს გრძნობენ.

ერთხელ იგი – თუკი უფლება მაქვს ჩემი სუბიექტური განცდა სიტყვიერად გამოვხატო – შემოქმედებით, სულიერ სიბრტყეზე აღვიქვი, იქ, სადაც ირეალური ლამის რეალურს ესაზღვრება. ამიტომაც ვბეგავ ვთქვა: ვერც ერთი მხატვარი ვერ შეძლებდა მისი შინასახე სრულად გამოეხმო და პორტრეტში გაეცოცხლებინა. იქნებ ვინმე ხეზე მკვეთელს ხვდომოდა წილად ეს ბედნიერება, მაგრამ მაშინ პორტრეტს მისი მუქლურჯი და თან შუქიანი თვალები დააკლდებოდა, მის შინაგან სამყაროს თავის თავში ფარულად რომ დაატარებენ. ამ თვალების მკაცრი მზერის წინაშე გაცამტვერდება ყოველივე ყალბი და ცრუ.

მისი მიხრა–მოხრა თავის სწორუპოვრობის გამოა თვალშისაცემი. აი იგი კიბეზე ჩამოდის. კიბის ძირში მედიდურად ჩერდება საგნებს ზემოდან დასცქერის და შორს ისე იყურება, თითქოს უეცრად რაღაც საფრთხე იყოს; შემდეგ თავს ხრის, ოდნავ მკაცრად, გრძელი, ღონიერი ნაბიჯით განაგრძობს გზას. ხელებს იქნევს, გრძელ, ენერგიულ ხელებს, რომლებიც მის მტკიცე ნაბიჯს ფრთას ასხამენ. აქ მისი ყოველი მოძრაობა პლასტიურად დასრულებული ჩანს.

ხმა იდუმალი მისი ყოველი გამოსვლა ერთადერთი და განუმეორებელია. ათასობით ადამიანი მასთან უშუალო შეხვედრას ელოდება, მილიონები კი რადიოგადაცემის მოლოდინში გაქვავებულან. აბრიალებული ტალღა ტალღაზე მოგორავს და აღტკინებისგან გუგუნებს. ტანი უგრძნობთ: იგი მოდის, იგი უკვე ახლოსაა. შუქმობილის მოლოდინში ყოველი ხმის გაგონებაზე უტოკავთ ფესვები. უსაშველოდ მოდიდებულან ტალღები. აქ მარტო აღარავინაა: „ყოველი მხარი ძმაა და ყოველი მზერა დაია შენი“. („გრაალის მცველნი“).

ტალღისგან ატაცებული ბედნიერი მსმენელი ჰაერში ნანაობს: იგი ერთდროულად ნადავლიც არის და ნადავლის მომპოვებელიც და აი, ფიურერიც აქ არის. ქარბორბალასავით ეხვევა გარს შემახილი: „ჰაილ! ჰაილ! ჰაილ!“ აბობოქრებული ზღვის ზედაპირი მშვიდდება. ნელ–ნელა იკეცებიან ჩამცხრალი ტალღები. არსაიდან არ ისმის ხმა, ყველა ჩაწყნარებულია, მხოლოდ გულები ძგერენ ძალუმად, მოლოდინით ანთებულნი. და აი, გაისმის დაბალი ხმა, მკაცრიც და მოსიყვარულეც, და სუნთქვაშეკრულთ ესმით ნაცნობი სიტყვები:

„გერმანელო მამაკაცებო და ქალებო!“

რამდენიმე ჟესტი და ორატორი ჭეშმარიტად ღვთიური გზნებით საქმეზე გადადის. ამ დაბალ ხმას მილიონობით ადამიანთან ერთად მეც გულმხურვალედ ვუსმენ. დროგამოშვებით სიტყვებს თავს ვანებებ, მხოლოდ შინაგან ენას ვაყურადებ და უცნაურ ხილვას ვეღარ ვეშვები. ორი მილიონი მიცვალებული წევს ქანცაწყვეტილ მიწაზე. შვიდნახევარ მილიონს ჯერ კიდევ სისხლი სდის, დიდ გერმანულ არმიას იარაღი დაუხრია. პირქუშ, უმთვარო ღამეში არაამქვეყნიური სიჩუმე ისადგურებს. უეცრად შორიდან მოისმის ხმა, ნაღვლიანი და ტკივილიანი, მაგრამ თავგანწირვითა და სასიცოცხლო ენერგიით აღსავსე. სიჩუმეში გამოაგნებლად გაისმის ეს ხმა, ნუთუ ეს მითად ქცეული უცნობი ჯარისკაცის ხმაა? სიჩუმეში გამოაგნებლად გაისმის ეს ხმა და ამავე დროს გულის სიდრმეში ყველას ჰგონია თითქოს თავად ლაპარაკობდეს.

ადოლფ ჰიტლერის სიტყვების უკან მუდამ ვგრძნობ ამ ხმის გამოძახილს. იგი ისე სულის შემძვრელად ლაპარაკობს, რომ ხანდახან აღარც კი მჯერა, ეს ხმა ერთი ცალკეული ადამიანის ხმა შეიძლება იყოს თუ არა. აი ჭეშმარიტად სადცნაურდება გერმანული თვითობა. იქნებ ეს თვითობა მეტაფორულად არის გასააზრებელი?

იგავები ყოველი მცენარე მხოლოდ დროის ერთ რომელიმე მონაკვეთშია საცნაური: მორჩობაში, ყლორტობაში ან სიმწიფეში, მაგრამ ვინაიდან იგი თავის თავში ატარებს მისი ნებისმიერი ნაჭილიდან მთელის აღდგენის შესაძლებლობას, ამიტომაც ჭკრეტს მთლიანობაში მას გოეთეს მზიური თვალი: წინ, მორჩიდან ჰყლორტამდე და უკან – ყლორტიდან მორჩამდე. და ბოლოს ჩვენს წინაშე მატერიალურ–იმატერიალურად ფარფატებს თვით თაურმცენარე (ისევე როგორც ბავშვის სახეში შეიძლება დაიჭირო დედისა ან მამის სახე.) თაურმცენარე მცენარის ყოველ ფაზაში თვლემს. მართალია, ზრდის პროცესში, მაგრამ ერთჯერადად მთლიანობაშიც. იგი ხალხის ყოფიერების ხატში სრულყოფილ შესატყვისს პოულობს. ასე ხალხის თაურუჯრედზეც, ანუ დვრიტაზეც შეიძლებოდა გველაპარაკა. მე სხვა არავინ მეგულება, ხალხის დვრიტას ჰიტლერივით რომ ჩასწვდომოდეს.

უფრო ნათლად: ჩემი მშობლიური ქვეყნის ნებისმიერ გლახს რომ ვკითხო, რა მოსდის ყურმენს სიმწიფეში შესვლისას, მყისვე მივიღებ პასუხს: მტევანში თვალი ჩავიდაო. ხოლო თვალში მზე იგულისხმება. ნუტუ მას გოეთეს ღრმა აზრი აქვს გაგონილი? „ვისაც მზიური არა აქვს თვალი, მას მზის დანახვაც არ შეუძლია“. ცხადია, არა. მაშ საიდან უწყის ეს საიდუმლო? საიდან და ეს ცოდნა მას თავის მშობლიურ ენასთან ერთად ეძლევა, სადაც „მზეს“ და „მზერას“ ერთი და იგივე ფუძე აქვს. მაინც ვინ მიხვდა ამას ჯერ ერთი იმას, რომ მზე კოსმიური თვალია, რომლის სხივებშიც შიგნიდან გამოსჩანს რაღაც და მეორე: ეს თვალი რომ ჩადის მტევანში, რათა იგი სიმწიფემდე და სისავსემდე მიიყვანოს? კი მაგრამ, მაინც ვინ შექმნა ეს საკვირველი ხატი? ალბათ, ვინმე უსახელომ წინარე დროში ჩვენამდე დაბადებულმა, რომლის ხედვაც თაობიდან თაობას გადაეცემოდა? არა. აქ არც „მანამდე“ და არც „მას შემდეგ“ არ გამოგვადგება, ვინაიდან: ყოველ ცალკეულ ადამიანს თავისი ენა წინ დაუხვდება მისი თაურხატისგან უკვე ქმნილი. დასაბამიდან ასეა–ყოველ ცალკეულ ადამიანში, იქნება იგი ამჟამად მცოცხლები, დიდი ხნის გარდაცვლილი, თუ სულაც მყოფადში მომსვლელი, არის რაღაც წინასწარ მოცემული, რაიც მასში მორჩის სახითაა ჩაკვილული და მარადჟამს ცოცხლობს. ეს რაღაც–ცოცხალი არსების რომელიღაც სახეობა გაუხლექავი და ერთიანი ენის მედიუმში მსოფლსახის ჭეშმარიტ ძალად გვევლინება. ხალხი თუ რაიმემ შეძრა, იქნება ეს დამარცხების ტკივილი თუ რაიმე აღრმაფრთოვანებელი ექსტაზი, მაშინ თითოეულმა ადამიანმა თუნდაც წამის ერთი ნაწილაკის განმავლობაში საკუთარ თავში ღამის პიროვნულად უნდა შეიგრძნოს ის რაღაც, როგორც თავის საკუთარი თაურუჯრედი. ფესვების ამდაგვარი შეგრძნება ზოგჯერ ისე შორს მიდის, რომ ვიბნძე კურთხეული პიროვნება საკუთარ თავს ხალხის იდენტურად აღიქვამს: მაშინ იგი თავგანწირვისათვის შინაგანი მზაობის წყალობით ხალხის თვითობაში აღმოჩნდება ჩაზრდილი და შესაბამისად, ხალხიც მასში ხორცშესხმულ ხატს დაინახავს.

იქნებ ესეც მეტაფორაა? დავაკვირდეთ პაგანინის ვიოლინოს. მასში საიდუმლოდ შემონახულნი თვლემენ ის

მუსიკალური ტალღები, გენიალური მევიოლინე მის სიმებს რომ გამოაცემინებდა. მდამატრობელმა რხევებმა ისე გააკეთილშობილეს უსულო ხე ალბათ მასში ახალი ნუჟრებიც კი წარმოშვეს – საკმარისი იყო მასზე ვინმე ხელგაუწაფავ მევიოლინეს დაეკრა, რომ შეიძლებოდა უხეშად დაზიანებულიყო მერნის ნატიფი ქსოვილი. და თუკი ხეს ძალუმს, თუნდაც წმინდა ფიზიკური თვალსაზრისით განიცადოს ასეთი სახეცვლილება, მაშინ განა ხალხისათვის თავმეწირულ ადამიანს არ ხელეწიფებოდა ხალხის ჯანსაღი უჯრედები თავის წიაღში მიეღო და დაეუნჯებინა? ჰიტლერის ფენომენი აქ ძვეს და სხვაგან არსად.

გადამწყვეტი წამი რომ არც გონი წაერთმევა და არც სიკვდილის სუნთქვას შეიგრძნობს – ცეცხლი ხომ მისდაუნებურად გაჩაღდა! მაგრამ იმიწამსვე მაინც აიტანს შიში და ალის ჩასაქრობად ხეს მივარდება. ხელებს გამალებით ამოდრავებს, დემონურად ყვირის და ღმუის, თითქოს უნდა ამოთქვას: არა, არა, ეს არ მოხდება! ბოლოს, როგორც იქნა, აქრობს ცეცხლს და ხელედათუთქული გარბის.

იგი გარბის: მას სიმამაცე არ ეყო შეეცნო ჭეშმარიტება, რაიც, თუ გნებავთ, ამქვეყნად ყოფნის სიმამაცეც გახლავთ. ამ სიმამაცის გარეშე კი არც დაფარული შეიცნობა და არც ისტორიული საქმენი ხდება. ლუთერი წაუკიდებდა იმ ხეს ცეცხლს, ფრიდრიხ ნიცშეც და ნაპოლეონის ყოველი დიადი წამიც იმ ცეცხლის ალში დგებოდა ხოლმე.

დღევანდელი წინამძღოლები, ვინც კი თავიანთ ხალხში დაწინაურებულა, ყველა როგორც ერთი, ამ ცეცხლის გენითაა გულანთებული. მუსოლინის, amor fati -სგან მუშტად შეკრულს, აქვს გადამწყვეტი იერიშის წამოწყების გამბედაობა, ხოლო ადოლფ ჰიტლერი ამ სიმამაცით უჩვეულოდ, ნერვის უკანასკნელ ძაფამდეა შეპყრობილი. ერთ მაგალითს მოვიყვან.

„1932 წლის 8 აპრილს გერმანიას ისეთი ავდარი დაატყდა თავს, ყოველგვარ წარმოდგენას რომ აღემატება. შავი ღრუბლებიდან სეტყვამ წამოუშინა. ნიაღვარმა წალეკა ბალები და ველ-მინდვრები. მღვრიე ქაფიანმა წყალმა დატბორა გზები და ლიანდაგები, გრივალმა ფესვიანად ამოგლიჯა საუკუნოვანი უზარმაზარი ხეები. ამ დროს ჩვენ მანქანით მანჰაიმის აეროდრომისაკენ მივემართებოდით. ვინ გაბედავდა გამძვინვარებული სტიქიისათვის მიენდო თვითმფრინავი – გერმანულმა ლუფტჰანზამ შეაჩერა ყველა რეისი. აეროდრომზე კი, კოკისპირულ წვიმაში დგანან ჩვენი მომხრეების ყველაზე შეუდრეკელი რაზმები. მათ უნდათ აქ იყონ, უნდათ საკუთარი თვალთი იხილონ, ასეთ ავდარში ფიურერი როგორ მიენდობა თვითმფრინავს. ფიურერი ბრძანებს დაუყოვნებლივ აიღონ სტარტი. ჩვენთვის უნდა შესრულდეს დღის განრიგი, რადგან დასავლეთ გერმანიაში ასეულ ათასობით ადამიანი გველოდება. თვითმფრინავი ანგარიდან გამოჰყავთ. მონტიორებისა და სპეკრაზმელების კუნთმაგარი ხელები ძალღონის არაადამიანური დამაბვის ფასად ახერხებენ ბილიკზე თვითმფრინავის დაკავებას, რომ ქარიშხალმა არ აიტაცოს და არ დაამსხვრიოს იგი. მოტორების ორღანი ახმიანებულია. პილოტი უჩინარი ხელით ორღანისტივით ცვლის რეგისტრებს და ხან უკლებს და ხან უმატებს გუგუნს. მოტორები უკვე გახურებულია, სანამ ასაფრენ ბილიკს გაუთავისუფლებდნენ, მოთოკილი ძალით მოუთმენლად მაგმაგებს ჩვენი ჰიპოგრიფი.

ერთი ყალყზე შედგომა და ჩვენი ძვირფასი ბედაური უკვემ წვანე მინდორზე მიჰქრის. რამდენიმე თამამი ნახტომი, უკანასკნელი წამიერი შეხება მიწასთან, ჩვენ უკვე ჰაერში ვართ და ჯადოქრის მოთუხთუხე ქვაბში ვიძირებით. ამას ფრენა აღარ ჰქვია. ესაა ბზრიალ-ტრიალი, რომელიც დღემდე უშორესი სიზმარივით გვაგონდება. ჩვენ ხან გრივალს მოვექცევით თავზე, ხან ღრუბლების ნაფლეთებს მივაპობთ, უხილავი გრივალი ხან სიღრმეში ჩავვითანს, ხან კი გვეჩვენება, თითქოს შორეული ამწე ზევით ვერტიკალურად გვეწოდეს. და მაინც, უსაფრთხოების საოცარი შეგრძნება დვივის ჩვენში სტიქიის ამ ბობოქრობის ჟამს. ფიურერის აბსოლუტური სიმშვიდე ყველას გვედება.

ადოლფ ჰიტლერი ისე შეუპოვრად მოქმედებს, რომ გიჩდება შეგრძნება: ურჩხულიც რომ გადაუდგეს წინ, არ შეუშინდება. დიახ, გჯერა, რომ იმ ურჩხულს დაამარცხებს. იგი მიმართავს ხალხს, მტკიცედ და გაბედულად და საკუთარ თავსა და სხვებს შორის მიჯნას ვედარ გრძნობს; თავისი ქვეყნის პულსი მასშივე ფეთქავს. იგი კვლავ და კვლავ იყენებს პირის ნაცვალსახელს „მე“, ოღონდ „მე“ ამ შემთხვევაში ხალხის ზეპიროვნულ

თვითობას ნიშნავს. ამ დროს მისი ფოლადივით სიტყვა უზარმაზარ ძალას ასხივებს, უფრო მეტიც – იგი ქმედით ძალად გადაიქცევა. მისი გამჭრიახი გონება ჯერ არშობილ საიდუმლოს წვდება და ლალი ჩირადდანმსტყორცნელის დარად ბრმა ბედისწერას ათვინიერებს. სიტყვის ბოლოს მისი დიონისური ფრთების მოქნევა იმ ფრინავის ფრენას ჰგავს ოკეანეს რომ გადაუფრინა და ახლა მის მოლოდინში გარინდული ხალხის წინ ძლევამოსილად ეშვება მიწაზე.

პირველცოდნაში ჩახედვა იგი ბედისწერას ათვინიერებს და ბედისწერაც მის მხარესაა. აქ ცნაურდება ის რღაც, რაც ჭეშმარიტად ისტორიულ პიროვნებას მასისაგან გამოარჩევს. ესაა იმ შინაგანი გაორების დაძლევის ნიჭი, რაც ადამიანის არსში ღრმადაა ჩაკირული. აქ ჩემი წიგნის „გრაალის მცველნი“ გმირს თავად გიორგის ვალაპარაკებ: „დაცემამდე ადამი კადმონი ღმერთისგან განუყოფელი იყო, მხოლოდ დაცემის შემდეგ შეიცნო მან იგი, როგორც თავისი საპირისპირო რამ. აქამდე იგი საგნებს შიგნიდან გარეთ ხედავდა, ახლა კი მათ ისე აღიქვამდა, როგორც მის პირისპირ მდგომთ. იმ კითხვას, როგორ შევიმეცნო ის, რაც მე თვითონ არ ვარ, რაზეც საუკუნეების მანძილზე თავს იმტვრევდნენ მოაზროვნენი, დაცემამდე ადამი საერთოდ ვერ გაიგებდა, ვინაიდან იგი სხვას აღიქვამდა, როგორც თავის განსაკუთრებულ მეს. ყოფიერების გარშემო მოპოვებული ცოდნა უკვე აღარ არის თვით ყოფიერება. კაცობრიობამ დაკარგა ყოფიერებაში არსებული განუყოფლობა და დღეს ეს განუყოფლობა მხოლოდ ცხოველშია შემორჩენილი. აი საიდუმლო ეს არის. ახლა ხომ გესმით, რატომ გვჯობიან ცხოველები ღონით? ახლა თქვენთვის ხომ ნათელია, რატომ ვაღმერთებთ ცხოველებს? შემდეგ: „სხვათა შორის, ცხოველს არ გააჩნია თვითობა, ანუ ღვთაებრიობის ნიშანი. მას არ გააჩნია მე, სამაგიეროდ ღვთიური ყოფიერების მთლიანობა აქვს შენარჩუნებული. ცხოველი გარესამყაროს ზუსტად ისე აღიქვამს, როგორც ჩვენი თვალი აღიქვამს სინათლის ზღვას: იგი „საგნებს“ ვერ არჩევს. თვალს რომ სინათლის ზღვა საგნის სახით ედგეს წინ, მყისვე დაკარგავდა ხედვის უნარს და ეს ცოდვით დაცემის მსგავსი რამ იქნებოდა. ცხოველის მეხსიერების სამყარო მისი ქმედების სამყაროცაა. ჩვენს მეხსიერებაში ძვეს ნებისმიერი არსების ხატი, თუნდაც იგი შორს იყოს ჩვენგან. ცხოველს წარმოსახვის უნარი არ გააჩნია, სამაგიეროდ იგი უშუალო შეხებისას სავსებით ხატოვნად ჭვრეტს საგანს, იგი თავის საპირისპირო საგნით იმსჭვალება. აქედან მოდის მისი უზარმაზარი მაგია, ნადირი გამოჩენისთანავე ცვლის თავის გარშემო ატმოსფეროს.

ამგვარად, ცხოველი ღვთიურად მთლიანია, ყოფიერებაში მას არ გააჩნია შუალედური სივრცე. ადამი კადმონი ალბათ ერთდროულად ცხოველიც არის და ადამიანიც, ღვთიურ საშოში განუყოფელი. მას შემდეგ მისტირის ადამიანი თავის დაკარგულ ნახევარს – ცხოველს. აქედან გამომდინარე, გასაგებია მითიურ ადამიანს რატომ ესახებოდა ცხოველო წმინდანად: პირველმდგენად, ტოტემად. ტყუილად როდი გამოუსახავთ ბაბელსა და ზუმერს, უშუალო პირველცოდნის ქომაგებს, კოსმიური წრებრუნვა ცხოველების ნიშნებით. კურო, მერწყული, თხის რქა, ვერძი, ლომი, ღრიანკალი – ყველა ეს ცხოველი, რეალურადაც და ირეალურადაც, ადამი კადმონის სხვადასხვა თვისებას განასახიერებს.

ასე და ამგვარად, ამ გადმოცემაზე შეიძლება შეიძლება ითქვას: იგი ძველი ალტქმის შესაბამისი გადმოცემისაგან ძირფესვიანად განსხვავდება. კაიროსი თუკი ვინმე მთლიანად და უყოყმანოდ გაიზიარებს თავისი ხალხის ბედს, მაშინ მას მიეცემა ნიჭი და უნარი ფარულად შეამოკლოს გამყოფი შუალედი, ანუ სივრცე ყოფიერების ირგვლივ არსებულ ცოდნასა და თვით ყოფიერებას შორის. მაშინ მასში, თავად გიორგის აზრი რომ მოვიშველიოთ, წმინდა ცხოველის ძალები გაბატონდებიან და ამიერიდან იგი მთლიანად და განუყოფელად იმოქმედებს ხოლმე. იგი თანდათან მოიპოვებს ყოფიერების იმ წყალობას, რასაც ძველი ბერძნები „კაიროსს“ ეძახდნენ, ანუ მოიპოვებს უნარს ქმედებისას იპოვოს გადამწყვეტი წამი.

ცხოველებთან კოსმიურად დამეგობრებულ ადამიანებს მშვენივრად შეუძლიათ შეიგრძნონ იგი. საკმარისია მონადირემ თავის ძაღლთან ურთიერთობისას ინსტიქტურად შეიგრძნოს ღვთიურ-პიროვნული „შენ“, რომ ცხოველი მას მყისვე ინსტიქტის რწმენას მიანიჭებს. მაგალითად, აქ დიდ როლს თამაშობს სიახლოვე კატასთან, ამ საზარელ ცხოველთან, რომლის მეოცნებე კრუტუნში ყრუდ და წყნარად მოისმის კოსმოსის

შორეული სუნთქვა, იმ პირობით, მისი შემზარაობა ვინმეს წილხვედრი გახდება.

რაც უფრო ვიწროა ის შუალედი, მით უფრო ძლიერია კაიროსი. ქემალ ათათურქის ცხოვრება ამ თვალსაზრისით ფანტასტიკას ესაზღვრება. იგი თითქმის ყოველთვის გამოუვალ მდგომარეობაში ვარდება, სადაც გარემოებანი დაახლოებით 90:10 – ზეა მის საწინააღმდეგოდ მიმართული და აი იგი მოვლენებში მოულოდნელად, შესაფერის წამს ჩაერთვება და სახიფათო ზონაში ბედისწერას უმაღვე თავის სასარგებლოდ შემოატრიალებს ხოლმე. მუსოლინის არსებაში მოქმედ კაიროსს აქვს რაღაც მეტეორის ნამსხვრევის ცეცხლისებრი. თვალს თუ მივაღვევებთ აბისინიის ომის ყოველდღიურ მსვლელობას, დავინახავთ, როგორ ვიწროვდება დუჩემი ის შუალედი და მისი ყოველი ღონისძიების კვალდაკვალ როგორ იზრდება კაიროსი. ამ სივრცეს თავის ატომგულში შემოკლების ნაცვლად თუნდაც ერთი წამით უკან რომ დაეხია, ერთი ხელის დაკვრით წაგებული აღმოჩნდებოდა აბისინიური ლაშქრობა, რომელიც ფარულად თვით მის მიერ იყო ინსპირირებულიც და წარმართულიც.

ადოლფ ჰიტლერს ეს უნარი განსაკუთრებით უხვად აქვს მომადლებული. იგი შორეული სიღრმეებიდანაა ხესავით ამოზრდილი, დედამიწის ცეცხლით გავარვარებული, ნაყოფიერ სინათლის სხივად გარდაქმნილი. ჯერ იყო ისტორიული კრება 1920 წლის 24 თებერვალს, მიუნხენის ლუდსახარშის დარბაზში; წარმოდგენილ იქნა ჩამოყალიბების პროცესში მყოფი მოვლენის მონახაზი, რომელშიც ადოლფ ჰიტლერმა, როგორც ფიურერმა, და სხვებმა როგორც მისმა თანამებრძოლებმა მსოფლიოისტორიული ამოცანის შესასრულებლად ერთმანეთი აღმოაჩინეს; შემდეგ, დაუნდობელი, განუწყვეტელი ბრძოლა ქვეყნის დამქუცმაცებლების წინააღმდეგ; შემდეგ, 1930 წელს მოგებული არჩევნები; შემდეგ, 1933 წელს ძალაუფლების ხელში აღება; შემდეგ, საყოველთაო სამხედრო ვალდებულების შემოღება, კენჭისყრა ზაარის მხარეში; შემდეგ, ავსტრიის შემომტკიცება – ამ უმაგალითო ისტორიული სვლის თითოეული ეტაპი კაიროსის ნიშნის ქვეშ მიმდინარეობს.

ამ ნიჭის გამოვლენის ბრწყინვალე მაგალითად, რაც ფიურერს თავის სტიქიად ექცა, უეჭველად რჩება სუდეტების გათავისუფლება... ჯერ იყო 1939 წლის თებერვალში, შორეული წარსულიდან მომდინარე გამოძახილივით მკაცრი და მშვიდი გაფრთხილება ჩეხოსლოვაკიისადმი. შემდეგ აშკარა, დაუფარავი, კატეგორიული მიმართვა პარტიის ყრილობაზე ნიურნბერგში, რომელმაც სუნთქვა შეუკრა მსოფლიოს, შემდეგ ყრუ პაუზა, მოწინააღმდეგისათვის დასაფიქრებლად მიცემული, შემდეგ კი, 26 სექტემბერს, სპორტის სასახლეში წარმოთქმული სიტყვა.

საოცარია ეს სიტყვა, აქამდე არასოდეს ყოფილა მისი სიტყვა არქტექტონიკურად ასე ოსტატურად და ძლიერად შეკრული. ეს იყო საბოლოო გადაწყვეტილებისათვის მზადყოფნის ნიშანი, ამავე დროს კი არასოდეს ყოფილა მისი სიტყვა ღრმააზროვანი პაუზებით ასე დატვირთული და დაძაბული – თითოეულ სიტყვაში იგრძნობოდა, რომ მას უნდოდა თავიდან აეცილებინა ომი. ჭექა–ქუხილი ჯერ არ დაძრული, მაგრამ პირმოქუშული, უკვე იმუქრება და გამალებით იკრებს ძალას. ამ დროს ჩემბერლენის უეცარი გამგზავრება მიუნხენში და შეხვედრა ფიურერთან ბერბტესგადენში. მსოფლიომ შვებით ამოისუნთქა. შემდეგ ხანმოკლე პაუზა. ამასობაში ხელახლა მატულობს მღელვარება. ჩემბერლენის ხელმეორე გაფრენა და თათბირი გოდესბერგში. შემდეგ კვლავ პაუზა, კიდევ უფრო ხანმოკლე და კიდევ უფრო საშიში. საკმარისია ერთი მისხალი დაემატოს სასწორის პინას, რომ ჭექა–ქუხილი აიწყვეტს. კაცობრიობა გაქვავებულა ძრწოლასა და ლოცვაში. და მოულოდნელად ოთხი სახელმწიფო მოღვაწის თავყრილობა მიუნხენში: ჰიტლერი, მუსოლინი, ჩემბერლენი და დალადიე. მშვიდობა და მასთან ერთად მსოფლიოც გადარჩენილია. დროის ამ სუნთქვის შემკვრელი დრამატიზმით აღსავსე მონაკვეთში ჩანდა, რომ განუწყვეტლივ მოქმედებდა ფიურერის კაიროსის სხივი.

მე კი გადამწყვეტი მაინც სპორტის სასახლეში წარმოთქმული ის სიტყვა მგონია. არ უნდა დაგვავიწყდეს, რომ ფიურერის ყოველი სიტყვა მომწიფებული ქმედებაა; ასე იყო ამჯერადაც. ეს იყო სამართლიანობისათვის საბრძოლო მზადყოფნაც და ომის თავიდან აცილების სურვილიც. განა არ შეიძლება ამას დაქსაქსულობა

გამოწვია? 99 შემთხვევაში კი, მაგრამ ფიურერის შემთხვევაში ამან სხვაგვარად იმოქმედა. აქ ცნაურდება მისი ერთი განსაკუთრებული თვისება. – იგი „გულის ადამიანია“. ერთხელ ჰიუსტონ სტიუარტ ჩემბერლენმა აღნიშნა: „გამოჩენილი პიროვნებები შეიძლება ორ ჯგუფად დავეყოთ, იმისდამხედვით, მათში თავი გადასწონის თუ გული. ჰიტლერს მე უყოყმანოდ გულის ადამიანებს მივაკუთვნებდი... ცენტრალური მამოძრავებელი ორგანო, ქურა, სადაც სისხლი აღინთება, სადაც მისი აზრები იჭედება, გულია. სხვა პოლიტიკოსებისაგან იგი ამით განსხვავდება“. დიახ, ჰიტლერი გულის ადამიანია, ოღონდ არა მოდუნებული გულისა: იგი ამავე დროს პასუხისმგებლობით აღსავსე ადამიანიც გახლავთ. მის დასახასიათებლად ბჰაგავადგიტას სიტყვები უფრო გამოდგებოდა: „საკუთარ თავს რომ ჩავუკვირდები, წმინდა გულს ვპოულობ და წინ ათასობით, ათიათასობით ადამიანიც რომ გადამიდგეს, არ შევეკუები“. ვინც შეძლო საბედისწერო გადაწყვეტილების მიღების წინ მოვალეობის სიმკაცრე და გულის სინაზე უფრო მაღალ ორგანოში, ანუ თავდადებული პასუხისმგებლობის ორგანოში ჰარმონიულად და გულითადად შეეუღლებინა, იმას სასწაულის მოხდენა ძალუძს. და ჰიტლერმა მოახდინა კიდევ ეს სასწაული: სამართლიანობისათვის მისმა ბრძოლამ ინგლისსა და საფრანგეთში გამოაღვიძა კეთილგონიერება და მიუნხენში დადებული მსოფლიოსტორიული ხელშეკრულება ამიტომაცაა კურთხეული ნაყოფის დარი. ფიურერის კაიროსში ეს სრულიად განსაკუთრებული რამ გახლდათ. მან ერთხელ უკვე სავსებით გასაგებად ჩამოაყალიბა დებულება: „სულიერი ტიპის, დიდი, მართლა მსოფლიოს მომცველი რევოლუციების მოფიქრება და განხორციელება მხოლოდ ერთეულების ტიტანური ბრძოლის შედეგია და არა კოალიციების ძალისხმევით“ („ჩენი ბრძოლა“). იგი ამჯერადაც ზემოხსენებული ბრძნული გამონათქვამის ერთგული დარჩა. გადაწყვეტი ქმედების ძალა ერთეულების ხელშია.

„ყოველ კაცს უდგანან გვერდში მრჩეველები, მაგრამ გადაწყვეტილებას ის ერთი კაცი იღებს“, იმავე წიგნში ამბობს იგი და ეს ნათქვამი პირველ დებულებას სავსებით ესადაგება. მის გვერდითაც დგანან მრჩეველები, მისი ერთგული თანამებრძოლნი, მაგრამ გადაწყვეტილებას მარტო ის იღებს. „Allein“. ამ სიტყვას ლექსიკონი ასე განმარტავს; „მარტო, ერთადერთი, მარტოდმარტო; მხოლოდ, ოღონდ.“ მაგრამ მე ვიცი, რომ ზოგჯერ სიტყვა ერთად სხვა მნიშვნელობასაც შეიცავს. „All“ კოსმოსს, სამყაროს ნიშნავს და ვინ იცის, იქნებ „Allein“ კოსმოსთან გაერთიანებულსაც ნიშნავდეს? ვინაიდან: კოსმოსთან რომ გაერთიანდე, ყველას და ყოველივეს უნდა განერიდო. არცერთი მისი თანამედროვე არ ხმარობს ამ სიტყვის სხვა მნიშვნელობებს, როგორცაა „მხოლოდ“ და „ოღონდ“ ისე ხშირად, როგორც ჰიტლერი. ვითომ უბრალო შემთხვევაა? ალბათ აქ ქვეცნობიერად მოქმედებს, რაც ზემოხსენებულ მინიშნებასთან ახლოს დგას. დიახ, იგი გადაწყვეტილების მიღებისას მარტოა, კოსმოსთანაა გაერთიანებული, ამ სიტყვის პირველი ნაწილი კი მისი ხალხისპირველმდგენსაც ნიშნავს. როგორც ჩანს, იგი გადაწყვეტილებას მხოლოდ მაშინ იღებს, როცა მარტოდმარტო დარჩენილი იმ პირველმდგენთან ამყარებს კონტაქტს. ეს არის ტაოს მსგავსი მდგომარეობა, რომლის ახსნასაც მიახლოებით მაინც შეძლებს რაინერ მარია რილკეს მთელ ლირიკულ სამყაროში ალბათ საუკეთესო სტრიქონები, ოღონდ იმ პირობით, თუ ღმერთის ნაცვლად, რომელსაც ეს სტრიქონები ეძღვნება, მითიურ წინაპარს ჩავსვამდით:

... მე მეგობრები ისე დამშორდნენ,
ოდნავლა მესმის სიცილი მათი;
შენ კი ბუდიდან გადმოვარდნილხარ
ყვითელბრჭყალება, საცოდავი, დიდთვალა ბარტყი.
ჩემი ხელები შენთვის ფართოა,
ჩემს ხელებში ხომ ჩაიკარგები.
ამიტომ ვიღებ თითით წყაროს წყალს
და მივაყურებ, იმ წვეთს როგორ დაეწაფები
და ვიგრძნობ უმაღლ, შიშით ორივეს

აგვიძგერდება მცისვე გულები.

პირველმდგენი იდუმალელებითაა მოცული ის რაღაც, რომელიც ნებისმიერი ხალხის თაურხატის სახით ვლინდება. ესაა პირველმდგენი, სიცოცხლის მქმნელი: ოღონდ არა მოდგმისა და ჯიშის შექმნის გაგებით. იგი ჩვენთაგანი არ არის, მაგრამ მაინც ყოველ ჩვენთაგანში ცოცხლობს. იგი ზებოლოგიური ბუნებისაა და შინაგანი სულიერ-ხორციელი არსებობის შუაგულიდან მომდინარეობს. ეს ზესთაპიროვნული ინდივიდუალურობაა, მაგრამ მითიურ ადამიანს იგი კონკრეტული პიროვნების სახით შეიძლება გამოეცხადოს.

ქართველები ჩვენი ხალხის პირველმდგენს სახელსაც კი ვარქმევთ, კარდჰუს, ბერძნულ ყაიდაზე – ქართლოსს. მცხეთაში, თბილისის მახლობლად, სადაც ოდესღაც მზეს განდობილი საკულტო სალოცავებს აგებდნენ, რათა მედიტაციისას გამოეყენებინათ ამ ადგილის უჩვეულო გამოსხივება, იქ, სადაც მეოთხე საუკუნის დამდეგს წმინდა ქალწულმა ნინომ ვაზის ნასხლევისგან საკუთარი თმით შეკრული ჯვრით გვაზიარა ქრისტიანობას, გადმოცემის თანახმად გვეგულებოდა კარდჰუს წმინდა საფლავი. ყოველ წელს იმართებოდა მისი დატირება, ოღონდ ამაში ალბათ არ იგულისხმებოდა პირველმდგენის ჭეშმარიტი სიკვდილი. მაშ რა იგულისხმებოდა? იმ ხალხის ცნობიერებაში, რომელშიც აუხსნელი მიზეზების გამო პირველმდგენის ძალებს კარგა ხანია ჭკნობა შეჰპარვოდა, ფესვებს მწარე შიში ღრნიდა, რომ თვით პირველმდგენი იყო დასაშრეტად განწირული, რადგან ძნელი წარმოსადგენია პირველმდგენი, როგორც ღვთაებრივი შესაქმეს თაურხატი, უკვალოდ გამქრალიყო. მაგალითად, ლანგებარდები, როგორც ხალხი, დიდი ხანია გადაშენებულია, მაგრამ ხმელთაშუა ზღვის ნაპირას მაინც გადაეყრებით ხოლმე ვინმეს, ვის სახეშიც რასიულად შეიცნობა მისი ლანგებარდული წარმომავლობა. ამრიგად, კარდჰუს იმიტომ დასტიროდნენ, რომ ქვეშეცნეულად გრზნობდნენ: პირველმდგენის გარეშე ხალხს ხალხი აღარ ჰქვია. ეს შეიძლება იყოს ადამიანების ჯგრო, მაგრამ მას არ ექნება არსი. მე ვიცი, კავკასიაში ბინადრობს ერთი ხალხის ნაშთი, სახელად უდები, რომელთაგან სამი-ოთხი სოფელიღაა შემორჩენილი.

ერთი შეხედვით ისინი სხვა ხალხებივით, ჩვეულებრივად ცხოვრობენ, მაგრამ კარგად თუ ჩავუკვირდებით, მივხვდებით, რომ მათი სათუთი მყუდროება მეტაფიზიკური სიკვდილის მოახლოების მაუწყებელია. ყველა ნიშანი მოწმობს, რომ იდუმალელებით მოცული მიზეზების გამო მათ თაურხატს ნამდვილობა აქვს დაკარგული.

ნათელმხილველური ნიჭით დაჯილდოებული ბევრი მხატვარი ჭვრეტს ადამიანის სახეში მის რასიულ ხატს. ერთმა უცნობმა ოსტატმა უტა ფონ რაუმბურგის პორტრეტში სრულყოფილი პლასტიურობით გამოსახა გერმანული ტომების ნაშიერი პირველქმნილი ქალი. გრაფინია უტას სახეში ცოცხლად არის განსხეულებული ჩრდილოელი ევას თაურხატი. ოღონდ იგი ცოდვით დაცემით არ არის დამძიმებული. ისეთი შეგრძნება გეუფლებათ, თითქოს ეს მზესთან მთელი არსებით წილნაყარი ქალი თავის წიაღში ფარული შინაგანი მგზნებარებით თვით მზის ნაყოფს დაატარებდეს. შეუდარებელია მის მშვენიერ ყელთან მომდგარ მოსასხამზე გამოსახული უბიწო ნაოჭი: გზნების ამოსაცნობი ნიშანი, ოღონდ ისეთი გზნებისა, რომელიც მარად წმინდა რჩება და არასოდეს გახდება „ბიწიერი“. იგი შორეთში ჩაკარგულივით ნანაობს ჩვენს თვალწინ და თან ისე ახლოსაა, რომ გიჩდება შთაბეჭდილება: იგი რომელიმე შუასაუკუნებრივი ქალაქის კუთხეში შეიძლება შემოგეფეთოს.

ყოველი ცალკეული ადამიანი როგორღაც თავისი ხალხის თაურხატთან შემაკრთობელი იდუმალელებითაა დაკავშირებული. ყოველი გენიოსი ქვეცნობიერად კიდევ უფრო მეტად ინარჩუნებს თავისი რასის პირველმდგენთან ფარულ კონტაქტს და მისი გამოვლენის ფორმა იმ პირველმდგენითაა დადღასმული. ამ კონტაქტის გარეშე წარმოუდგენელია შემოქმედებითი აქტი. ისტორია ამ წესის თითქმის ვერცერთ გამონაკლისს ვერ დაგვიდასტურებს.

მაშინ ამერიკასა და ამერიკანიზმზე რაღა უნდა ვთქვათ? შემაცბუნებული კითხვაა, რომელიც თითქოს მთელ ამ კონცეფციას აცამტვერებს. ამერიკა მე მართლაც ახალ სამყაროდ მესახება, რომელსაც პირველმდგენის ძალების ზემოთ მოყვანილი მიმოხილვა ერთი შეხედვით თითქოს არ ესადაგება. ამ დროს გვახსენდება

ამერიკის მთელი კულტურული ცხოვრების ატომიზირება, ყოფიერების შეუკავშირებლობა და ინდივიდუალიზმის ბატონობა. ყველაფერს ამას აკლია ერთიანი თაურახტი, ვინაიდან იგი დასაბამიდან არ მომდინარეობს. ჩვენ აქ ვაწყდებით ისეთ განვითარებას, რომელსაც შეეძლო ხალხადქცევის პროცესამდე ახლებურად მივეყვანეთ. აქ შესაძლებელია დაგვარად შემდეგი მოსაზრება შეიძლება გამოიკვეთოს. ის, რაც მითიური ადამიანისათვის პირველმდგენია, ამერიკელს სამყაროს ფიზიკურ უწყვეტობად ევლინება. ცხოვრების ტექნიზაციას შეეძლო სიცოცხლის წარმოშობის სხვა ხედვამდეც მივეყვანეთ. მაგალითად, ატლანტის ოკეანის თავზე მყოფმა მფრინავმა შეიძლება უსასრულო სამყაროში ერთი წამით მზის მოლექულად იგრძნოს თავი. მაშინ ამ შეგრძნებაში პირველმდგენი გამოვლინდებოდა. თუკი ვინმეს წილად ერგება ბედნიერება ამგვარად შეიმეცნოს თავისი თვითობა, მაშინ იგი, როგორც მისტიკოსი, უფრო დიდი და ღრმა იქნება, ვიდრე სხვა ვინმე, კაკლის ჩეროში წამოწოლილი წყნარ მედიტაციას რომ მისცემოდა და ნირვანის მეშვეობით შედის უსასრულობაში. მართალია, ეს ცდა უსაშველოდ ძნელია, მაგრამ სამაგიეროდ რა წყალობასა და ბედნიერებას ეზიარებოდა მისი მაძიებელი! ამაზე სიტყვას აღარ გავაგრძელებთ. პირველმდგენსა და ცალკეულ პიროვნებას შორის გამუდმებით მოქმედებს დრამატიზმით აღსავსე დამაბულობა.

ნებისმიერი პოეტი, ვინც კი პასუხისმგებლობით ეკიდება თავის დანიშნულებას, ამას თავის შემოქმედებით შრომაში ნათლად გრძნობს. იგი ცდილობს შექმნას რაღაც ახალი, ანუ სიტყვებისა და ხატების სამყაროში ხელახლა წამოიწყოს საქმე, მაგრამ თუ წამოწყება პირველსაწყისის ერთგული არ იქნა, მაშინ შემოქმედებაში თვითნებობა აღზევდება, რამაც შეიძლება მანერულობა შვას, თორემ ჭეშმარიტი სტილის შექმნა გაუჭირდება. გოეთეს კლასიტი არ სწამდა, ოღონდ იმიტომ კი არა, რომ ტვიტონ “ოლიმპიელად” იყო დაბადებული. იგი თავის თავში გრძნობდა კლასიკს, რომელიც უნდა დაეძლია. არაფრის არ ეშინოდა ისე, როგორც თვითნებობისა. კლასიკის შემთხვევაში თვითნებობა, მისი აზრით, გრძნობათა აღრევაში ვლინდებოდა, რასაც თვითონ გამუდმებით უნდა გამკლავებოდა. ასე ამაღლდა იგი საკუთარ თავზე, რათა საწყისთა საწყისთან კონფლიქტი არ მოსვლოდა.

მზეგრძელი იყოს ის, ვისაც ხელეწიფება ჰარმონიაში ამყოფოს საწყისსა და პირველსაწყისს შორის არსებული იდუმალ ცეზურა. ვაი მას, ვინც ეს ვერ სეზოლო : იგი საბოლოოდ არარად გადაიქცევა. მაგრამ ვინ გადაურჩა პირველმდგენთან შინაგან ბრძოლას, ისე რომ განადგურების საფრთხის წინაშე არ აღმოჩნდეს ? ო, ადამიანის ყოფიერების საიდუმლოვ—ასეთებიც არსებობენ: ისინი ან სამყაროს უარყოფელები არიან—იგულისხმებიან ასკეტები—ან საყაროს დამაქცევლები. აქ მივდექი ადოლფ ჰიტლერის ფენომენის ცენტრალურ პუნქტს. ფრანგი მწერალი ალფონს დე შატობრიანი თავის წიგნში ახალ გერმანიაზე ჰიტლერს “LE HOME NOUVEAU”-ს უწოდებს. დიახ, ჰიტლერი მართლაც ახალი ადამიანია, უფრო ზუსტად: ადამიანის ახალი ხატი. მის სტიქიაში მარად სასიკეთო ინტერფერენციის სახით შემოქმედებით იძვრის ცალკეულ ადამიანსა და პირველმდგენს შორის დამაბულობის შემქმნელი ცეზურა.

ცოტა რამ რასიულობაზე ყოველ დიდ შემოქმედს თავისი მსოფლხატი შემოაქვს—სიტყვაში, ნახატში თუ საქმეში გამოვლენილი. ადოლფ ჰიტლერის მსოფლხატი ასეთია : ხალხის მთლიანობა მისი რასითაა განპირობებული. ადრეული კულტურებისათვის, რომლებსაც უცდიათ ყოფიერებაში შეენარჩუნებინათ საკრალურობა, ცნობილი იყო ეს იდეა. ჩვენში, საქართველოში, ეს იდეა ენაშიც კი ცნაურდება, ქართველს ვინმეს შეურაცყოფა თუ უნდა, „შეუჯიშოო“, იტყვის, რაიც „რასის არმქონეს“ ნიშნავს, ხოლო უძლიერესი ქართული წყევლა ასეთია: „შენი ჯიში ამოვარდაო. ჩვენს საუკუნეში რასიული სიწმინდის პირველმდგენს უკვალოდაა გამქრალი. ვინმე თუ შეეცდება იკვლიოს რასის შემადგენელი კომპონენტები, ყოველი მხრიდან შემოუძახებს: იგი თავის ნებას აძლევს ადამიანსაც ისეთი კრიტერიუმები მიუყენოს, რითაც ძაღლის ან ცხენის წმინდასისხლისანობის ხარისხს ადგენენ ხოლმეო. ცხადია, ადამიანი არც ძაღლია და არც ცხენი. იგი გონიც არის და როგორც გონიერი არსება ქმნის პროცესშია ჩართული: იგი იქმნება, „უქმნა“ კი მხოლოდ მაშინაა შესაძლებელი, თუკი ადამიანი ყოფიერების ერთ—ერთი მცნების მიხედვით ყალიბდება: “იქმნეს ის, რაც ხარ“.

„ვითარცა იმ დღეს, შენ ამქვეყნად რომ მოგავლინა,
იმ დღეს პლანეტებს მზე უძღვნიდა გულითად სალამს,
მას შემდეგ კვლავაც იფურჩქნები, როგორც
წესია, რომელმაც შენი დაბადება განაპირობა.
სხვა გზა არ გაქვს, საკუთარ თავს ვერ გაექცევი,
ეს უკვე უთქვამთ სიბილებს და წინასწარმეტყველთ,
ხოლო იმ ფორმას, რომ ცოცხლობს და რომ ვიტარდება,
ვერც დრო შემუსრავს და ვერც ძალა გაანადგურებს.“

ამას აცხადებს გოეთე, ჩემი აზრით, უკანასკნელი საუკუნეების უდიდესი განდობილთაგანი. „საკუთარ თავს ვერ გაექცევი“ – ეს გამონათქვამი გორთეს სხვა მცნებას: „მოკვდი და იქმენ“ არ აწინააღმდეგება. ადამიანი ერთდროულად მონაცემიც არის და ამოცანაც, იგი ღვთიური მონახაზია, რომელიც თანდათან ყალიბდება. როგორც „მონაცემი“ იგი გარკვეული თვისებებითაა აღჭურვილი. სახიერად ღმერთის კანონის მიხედვით არის შექმნილი, ხოლო როგორც „ამოცანა“, იგი თავის თავს განახორციელებს, ანუ საკუთარ თავს თვითონვე აყალიბებს. ეს გოეთეს უკვე დასავლეთში არავინ უწყობდა. „ხოლო ის ფორმა, რომ ცოცხლობს და რომ ვითარდება“, ყოფიერების ის მთლიანობაა, ადამიანის პიროვნებად ქცევას რომ განაპირობებს. ასეთივე მთლიანობად სხვა წარმონაქმნთა შორის შეიძლება რასაც მიგვეჩნია და ვინაიდან ქმნადობის სამყაროში მთელი ადამიანია ცართული, ამიტომ რასის იდეაში სისხლთან ერთად გონიც მონაწილეობს. ბარონი იულიუს ევოლა ტავის მნიშვნელოვან, მაგრამ სხვათა შორის, შეუმზადებელი მკითხველისათვის შაშიმ წიგნში ამბობს, კულტურები და რასები „სისხლის გავლით“ კი არა, „სისხლის გაყოლებით“ უნდა შევისწავლოთ.

მარჯვედ მიგნებული, ზუსტი ნათქვამია. ზედმიწევნით დამახასიათებელია ერთი რამ: ვერცერთი ცხენის მცოდნე ისე დაწვრილებით ვერ აგიწერთ ინგლისურ დოღის ცხენს, როგორც ევროპელი მწერალი აღწერს ხოლმე თავისი გმირის გარეგნულ ნიშნებს, მაგრამ ნებისმიერი მათგანი რასიული თეორიის მიმდევრად რომ ჩაგეთვალათ, უეჭველად აღშფოთდებოდა.

ამ საკითხს სერიოზული მიდგომა სჭირდება. ფლობერმა თქვა ერთხელ: მისტიკოსი გავხდებოდი, ლათინი რომ არ ვყოფილიყავიო. დოსტოევს კი რუსეთის გარეშე წარმოუდგენელია და ორივენი, როგორც მოაზროვნეები, უნივერსალურნი არიან. ეს სამყაროს მრავალფეროვნებით აიხსნება. ღმერთის ბუნება ასეთია: ღმერთი ერთსახოვანიც არის და ორსახოვანიც. გერმანული ენა ცდილობს ეს ერთ სიტყვაში ხელშესახებად აგვიხსნას: მაგალითად, „zweig“ არის ის, რაც ერთისგან მეორის სახით იშვა: zwei უდრის ორს, ხოლო zweig ორად განტოტვილს, ანუ ტოტს ნიშნავს. როგორ წარმოიშობა ერთიდან მრავალი, ეს ჯერ კიდევ შეუცნობელია, მაგრამ ასე თუ ისე გასაგები გახლავთ. დიდი მოაზროვნე პლოტინი როცა კი ამ საიდუმლოს შეეჩებებოდა, გადმოცემის თანახმად, ლოცვად დგებოდა ხოლმე. იგი მშვენივრად ხვდებოდა, რასთანაც ჰქონდა საქმე. ამბის სახით კი იგი ყოველწამს გვეძლევა. ბერძენი ქალი პირმშოს ცეცხლზე აწრთობს რათა იგი მოუწყვლადი გახადოს. ეს ჩვილი აქილევსია. ის ადგილი, სადაც დედას თითებით ეჭირა, ანუ ქუსლი დაუცველი დარჩა. მიწიერსა და ღვთიურს შორის ჯერ კიდევ არსებობს დამაბულობა. გერმანთა გმირი ზიგფრიდი დრაკონის სისხლში განიბანება და მოუწყვლადი ხდება, ოღონდ ბანაობისას ზიგფრიდს ფოთოლი დაეცემა და სწორედ იმ ადგილზე მიაყენებენ ჭრილობას. ამბავი ვითომ სხვადასხვაა, მაგრამ ფაბულა ერთნაირია.

დიახ, ყოფიერება დასაბამიდან ერთია, მაგრამ იგი მრავალფეროვნად ვითარდება. ერთი მარცხნიდან მარჯვნივ წერს, მეორე – მარჯვნიდან მარცხნივ, მესამე ზემოდან ქვემოთ, იაპონელი ჰარაკირს ოკეთებს, ეგვიპტელი მუმფიციცირებას ამჯობინებს. ერთი სიტყვით, მრავალფეროვნება ყველაფერში მქლავდება. ისაა სწორედ მარადი ერთი, მრავალი სახით რომ გვევლინება. გოეთე სასარგებლო იქნებოდა დავეკვირვებოდით,

ზოგიერთი მწერლის უცხო, უკვე წაშლილი წარმომავლობა თავისი სისხლით როგორ მსჭვალავს და აჯერებს, უფრო მეტიც, მისი შემოქმედების რიტმულ სვლებსა და შუქჩრდილებს როგორ კვებავს. ამის დასტურად საკმარისია გავიხსენოთ პუშკინი და პრუსტი. თუ ეს ასეა, მაშინ გასაოცარიც არარ არის, ადრეულ კულტურებში რასა განმსაზღვრელ ელემენტად რომ ითვლებოდა. ახალ ეპოქაში იგი ლამის არასერიოზულ „თეორიად“ იქცა. ადოლფ ჰიტლერმა ხელახლ შთაბერა რასას ძალა, რათა გერმანელების ხალხადქცევა დაეჩქარებინა. ამიტომაც გახდა იგი დედამიწის ძალების გამომავლიზებული.

საიდუმლო კანონი ყოველი დროის განდობილებმა უწყოდნენ სისხლის, „ამ სრულიად განსაკუთრებული სითხის“ საიდუმლო. თუკი რიტუალური მსვერპლშეწირვის მეოხებით ვინმეს წილად ხვდომია ამოქმედებინა პირველდვითური ენერგიები, მაშინ იგი იმ იშვიათ თვისებას შეიძენდა, კოსმიურმ წვდომის ინარს რომ ეძახიან. ასე მოგვითხრობს გადმოცემა. ეს თვისება ეთერული ტიპის სუბტილური ნივთიერების მეოხებით მომდევნო თაობებზე მემკვიდრეობით გადადის დაგონის გამოცდილებას თავის თავში ნაკვალევს სახით ინახავს. „გადადის რა ტრანსცენდენტური მემკვიდრეობის გზით, იგი (თვისება) რასის საკუთრება ხდება, რომელსაც ინიციაციის რიტუალი თანდათანობით, სათითაოდ გამოაცოცხლებს და კვლავ ქმეთიდად აქცევს.“ (ევოლა).

აქ დასაბუთებულია როგორც უძველესი არისტოკრატის ფენომენი, ასევე სისხლის გამოყვანის არსიც. აქ ნათლად ჩანს, რომ სისხლი და გონი ურთიერთშემოქმედებას განიცდიან. გონი ჩამოყალიბებისათვის სისხლში დაეძებს ყლორტის გამომღებ პლაზმას, სისხლი კი გონს, როგორც შემოქმედებით აღმაფრენას, ისე ნატრულობს.

ახლა კი წარმოვიდგინოთ, რომ ეს აღმაფრენა კეთილშობილთა კასტამ უგულვებელჰყოს. რა მოხდებოდა მაშინ? რა და, არისტოკრატია თანდათან გადაგვარების უტყუარ ნიშნებს გამოავლენდა. ინდოეთის ქადაგებდნენ, მსხვერპლშეწირვაში სიცრუე თუ გაერია, მაშინ მას ძალა დაეკარგებაო. ბოლოსდაბოლოს ეს იმას ნიშნავს, რომ თვით მსხვერპლის შემწირველი აღმოჩნდება საფრთხეში. ირანულ ზეპირსიტყვიერებაში ეს აზრი ხატოვნადაა გადმოცემული: როცა ლეგენდარულმა მზის ხელმწიფემ, ჯიმამ, ტყუილების თქმა დაიწყო, იმწამსვე ჩამოშორდა შარავანდედი, „ჰვარენო“, ღვთაებრივი თვითობის მისტიკური სხივი.

გვახსენდება, ტახტის ერთ მემკვიდრეს ნელ-ნელა როგორ უქრება თვალებში სხივი, მას შესისხლხორცებული არა აქვს ხელმწიფობის საკრალური მისია და გადაგვარებისაკენ თვალდათავლ ამიტომაც მიემართება. აი, ასეთი გახლავთ გონი, მაგრამ მეორე მხრივ, თუკი სისხლის საიდუმლო აღმოჩნდება პატივყარილი? მაშინ გონიც ზუსტად ისევე იქნება განწირულუ გადაგვარებისათვის. ეს კანონი ისევე ვრცელდება ცალკეულ ადამიანებზე, როგორც რასებზე, ხალხებზე, კულტურებსა და ენებზე.

დედამიწის ძალები თანამედროვე მსოფლიო სწორედ იმიტომ იტანჯება, რომ ამ კანონს თავისასაც ჯეროვნად აღარ მიუზღავს. რა არის თუნდაც ქრისტიანობის კრიზისის მიზეზი, თუ არა დედამიწის ძალების უგულვებელყოფა? ქრისტეს ფენომენი არის ანტიკური მცდელობა იქცეს ღმერთის ძის ნაწილად. ეს ხდება შემოქმედებითი რწმენის, ანუ ადამიანის მთელი არსების ღვთაებრივი აღმაფრენის შედეგად, მასინ როცა ღვთის წყალობა უკუდინების სახით მისკენ მიემართება. ამ აღმაფრენის მისაღწევად აუცილებელია ადამიანი დედამიწის ძალებით იყოს ნასაზრდოები, თორემ უამისოდ რწმენა მხოლოდ ფუტურო სარწმუნოებად გადაიქცევა. აქ მართებული იქნება თავად გიორგის, გრაალის მცველის სიტყვები მოვიშველიოთ: „რწმენა სარწმუნოებაზე აღმატებული რამ არის. ნივთს თუ შევიმეცნებ, იგი ჩემთვის ჯერ კიდევ საგნად რჩება. თუ რაიმე ვიწამე, მაშინ იგი მე აღარ მიპირისპირდება . შეყვარებულისათვის სატრფო მისი საპირისპირო რამ არ არის: იგი მისთვის ის განუმეორებელი სახეა, რომელშიც იგი საკუტარ ტავს პოულობს. სამყარო უძლურია ნივთიერად აღიქვას შეყვარებულთა შორის თავისთავად. აღმოცენებული სინამდვილე, მაგრამ იგიბ მაინც არსებობს და მოქმედებს. სხვისთვის იგი არ არსებობს, მაგრამ თვითობის შიგნიდან დანახული, იგი უნამდვილრსი სინამდვილე გახლავთ. სიყვარული რომ ქრება, შეყვარებულებს შორის სიცარიელე ისადგურებს: ახლა ისინი შემამფოთებლად გაუცხოებულნი, საგნებივით დგანან ერთმანეთის პირისპირ.

მორწმუნეც ასევე იქმნის ტავის საკუთარ სინამდვილეს“. და კიდევ: „ღმერთი რაიმეს წარმოიდგენს თუ არა, მაშინვე ჩნდება რაღაც. ქმნადობის ეს ძალაა რწმენის საიდუმლო. აქ მხოლოდ სარწმუნოება ვერას გიშველის... თანამედროვე კაცობრიობა მხოლოდ ამ რწმენის ქმედითი ძალის ნაკლებობით იტანჯება. იგი სახარებაში აღწერილ იმ კაცს ჰგავს, ოდესღაც მაცხოვარს რომ შეღადადა: „მრწამს უფალო, შემეწიე ურწმუნობასა ჩემსა“. და კიდევ: “ჩვენს მაშინ ვკარგავთ რწმენას, როცა დედამიწას, მარადიულ დედას წავბილწავთ, რამეთუ ქმნის ძალას მხოლოდდამხოლოდ ის გვანიჭებს... ჩვენ საუკუნეების მანძილზე ან პატივს არ მივაგებდით ან ვებრძოდით მას. ჩვენ დაუფიქრებლად, მკრეხელურად ვბილწავთ magna mater-ს და აი, ვიგემეთ კიდევ მწარე ნაყოფი – ღმერთის ძეობისათვის ჩლუნგები და უვარგისნი აღმოვჩნდით... სიტყვა ხორცად იქცა– ეს საიდუმლო იგავადლა შემოგვრჩენია .აქ დედამიწა ხომ ლოგოსის საშოდ არის მიჩნეული! დედამიწის საშო თუ უბრალო მატერიალ ალვიქვით, მაშინ მყისვე გაქრება ადამიანში ლოგოსის ძალები. გონი დაკარგავს ყლორტის გამომღებ სიმკვრივეს. იგი, ასე ვთქვათ, ფუყე და გავარვარებულ რაციოდ გადაიქცევა, რომელიც უძლურიაწარმოშვას რწმენის აქტი“.

„დედამიწაში“ აქ მოიაზრება თავის თავში ჩაკეტილი სიცოცხლის ერთეულები: რასა, ხალხი, სისხლი, მიწა. დედამიწა გონის კოსმიური ოლაზაა. ჩვენს თავში ამ პლაზმის ზრდას ხელი თუ არ შევუწყვეთ, მაშინ გონი თანდათნ რაციონალიზირდება, ხოლო რაციოს თვალით დანახული ქრისტეს ამბავი უბრალო მონაჩმახი იქნება და სხვა არაფერი. როცა ლოგოსი ლოგიკმად გადაიქცევა, მაშინ რწმენის გარდაიქცევა, მაშინ რწმენის გარდაქმნელი ძალის საქმე წასულია.

ადოლფ ჰიტლერის მსოფლმხედვის შინაგან მიმართებას ქრისტიანულთან – თავისთავად უზრმაზარ პრობლემას – ცხადია, აქ ვერც შეხვდებით და ვერც განვიხილავთ. ერთი რამ კი შეიძლება ახლავე ვთქვათ: დედამიწის ძალების გამოღვიძებას შეიძლებოდა ქრისტიანობის განახლებისათვის ოდესმე დიდი სამასახური გაეწია. ამაში ეჭვის შეტანა კი ნამდვილად შეუძლებელი გახლავთ.

ქმედების ნიჭი ასე დგას ადოლფ ჰიტლერი ქმნადობის სამყაროში – კონკრეტულ შემთხვევაში გერმანელების ხალხადგქევის პროცესში – როგორც დედამიწის ძალების გამღვიძებელი. ამ საქმეში იგი ქმედების ისტორიული ნიჭითაა გამორჩეული. ერთ მაგალითს მოვიყვან. აქა–იქ გაიგონებთ, ჰიტლერის „ჩემი ბრძოლა“ ხელისშემშლელი ფაქტორია საფრანგეთთან ურთიერთობის მოგვარების საქმეშიო. რამდენიმე წლის წინ, პირისპირ საუბარში ფრანგმა მწერალმა ბერნარ დე ჟუვენელმა ფიურერს მიმართა: „მართალია, ფრანგები სუხარულით ვისმენთ თქვენს სამშვიდობო განცხადებებს, მაგრამ სამაგიეროდ სხვა, ნაკლებ გამამხნევებელი ამბებით შეშფოთებულნი ვართ. მაგალითად, თქვენს წიგნში „ჩემი ბრძოლა“ საფრანგეთზე ბევრი ცუდი რამ გაქვთ ნათქვამი. ეს წიგნი კი გერმანიაში ერთგვარ პოლიტიკურ ბიბლიად არის ქცეული. იგი იყიდება ისე, რომ არცერთი მომდევნო გამოცემის იმ ნაწილში, რომელიც საფრანგეთს ეხება, არავითარი შესწორება არ არის შეტანილი“.

ფიურერმა პასუხად ბრძანა: „ამ წიგნს რომ ვწერდი, მაშინ ციხეში ვიჯექი. ეს ის დრო იყო, როცა საფრანგეთის ჯარებმა რუროს ოლქი დაიკავეს. ეს გახლდათ ჩვენს ქვეყნებს შორის დიდი დამაბულობის პერიოდი. დიახ, ჩვენ მტრები ვიყავით და მე, როგორც წესი და რიგია, ჩემი ქვეყნის მხარე მეჭირა, ისევე როგორც ორნახევარი წლის განმავლობაში ჩემი ქვეყნის დასაცავად სანგრებში ვიდქი და თქვენს წინააღმდეგ ვიბრძოდი. საკუთარი თავი შემძულდებოდა, კონფლიქტის დროს გერმანელად რომ არ მეგრძნო თავი, მაგრამ დღეს კონფლიქტის მიზეზი აღარ არსებობს. თქვენ გნებავთ ჩემი წიგნი მწერალივით ვასწორო, თავის წიგნის გადამუშავებულ ვარიანტს რომ გამოსცემს ხოლმე, მაგრამ მე მწერალი არ გახლავართ: მე პოლიტიკოსი ვარ. შესწორებები მე ჩემს საგარეო პოლიტიკაში შემაქვს, რომელიც დს ჩვენს ურთიერთობებზეა დამყარებული. თუ გერმანია – საფრანგეთის დაახლოება გამომივა, მაშინ ეს ღირსეული შესწორება იქნება. შესწორება მე ისტორიის დიდი წიგნში შემაქვს“.

ჟამიდან ჟამზე უცხოელებისაგან ამ პასუხის შეფასება მომისმენის: მარჯვე პასუხიაო, ამბობენ და ალბათ, საფრანგეთშიც ასე შეაფასეს იგი. ვითომ მხოლოდ მარჯვე? ის ქვეყანა, სადაც სენ ლუი, ჟანა დარკი, ბლეზ

პასკალი, მართალია, სხვა თანმიმდევრობით დალაგებულნი, მაგრამ მაინც როგორ მარად ნაყოფიერი ძალები, ხალხის შემოქმედებით უჯრედებს ასხივოსნებენ, ანუ ის იდუმალი საფრანგეთი, ფიურერის ერთჯერად გამონათქვამს სხვადასხვაგვარად გაიგებდა: ასე ის ადამიანი ლაპარაკობს, რომელიც ისტორიას კი არ წერს, ისტორიას ქმნის.

ცეცხლოვანი სასმელი ერთი ქართული ნაწარმოები მოგვითხრობს: მე-18 საუკუნისდ დასასრულს, მონებად გასაყიდად სამეგრელოდან ორი ბიჭუნა გაიტაცეს. საქართველოს ამ კუთხეში ეს საზიზღარი ვაჭრობა ჯერ კიდევ არ იყო აღმოფხვრილი. ისინი ერთხანს ერთად

ცხოვრობდნენ, მაგრამ შემდეგ ერთმანეთს დააშორეს და აი, 1798 წელს, ეგვიპტეში, ნაპოლეონის ლაშქრობისას ერთი მათგანი დიდი მხედართმთვრის არმიამ აღმოჩნდა, მეორე კი ლომგული მამლუქების ბანაკში. პირამიდებთან გამართულ სამკვდრო-სასიცოცხლო ბრძოლაში ერთი მათგანი ბრძოლის ველზე ეცემა. სასიკვდილოდ დაკოდილს ერთი სიტყვა აღმოხდება: „ნენა“, დედის სააღერსო სახელი, ერთადერთი სიტყვა მშობლიურ ენისა, რომელიც დაწნეხილი სულის სიღმეში ჰქონდა შემორჩენილი. როგორც დაუნაწევრებელი ბგერებისაგან შემდგარი გმინვა, ისე განიზნა მისი ხმა კოსმიურ სივრცეში. განა ვინმეს შეეძლო გონიხდილის ხმა გაეგონა? მაგრამ არის ერთი კაცი, ვინც ამ ხმას გაიგონებს: მისი ოდინდელი მეგობარი. მის გულშიც მშობლიური ენის ეს სიტყვაა შემორჩენილი. თავზარდაცემულს ესმის სულთმობრძავის ხრიალი. ტკივილი უორმაგდება, როცა მიხვდება, რომ მისი ბედის მოზიარე ხელჩართულ ბრძოლაში საკუთარი ხმლით განუგმირავს. მაშინ კი სასოწარკვეთილი ყვირილი აღმოხდება და მის ყვირილში წუთისოფელთან გამოთხოვების წყევლა-კრილვად გადაიქცევა.

ვისაც ეს ყვირილი მარღვესაც არ შეუტოკებს, იგი სიტყვა „სამშობლოს“, ფიურერის მიერ წარმოთქმულს, ვერასოდეს გაიგებს. ადოლფ ჰიტლერმა ამ საკვირველ სიტყვას ჭეშმარიტად დაუბრუნა თავისი პირვანდელი აზრი. სამშობლო – აი, რა არის მისი ცეცხლოვანი სასმელი. იგი მკაფიოდ გამოკვეთეს სამშობლოს ცნებას და მისი მეოხებით თვითონაც ვითარდება. ისევე როგორც მისი სახე ირეკლება ხოლმე მასთან მოსაუბრის სახეში, ასევე ხელშესახებად ცნაურდება გერმანიის მზის წნულში მისი არსი. ამბად ყვებიან: ერთი ახალგაზრდა კაცი მეგობარს საჩუქარს უძღვნის, მეგობარს კი თავის მხრივ სამაგიერო საჩუქარი აქვს მომზადებული. ორივე ერთდროულად ხსნის პაკეტს და გაოცებულნი ხედავენ: ერთმანეთისთვის ფიურერის პორტრეტები მიუძღვნიან. კიდევ ერთი სურპრიზი ისაა, რომ სურათებზე ორივეს წაუწერია: შუ:

“ფიურერისადმი ერთგულების ნიშნად“. სხვა ამბავსაც ყვებიან: ერთ მოხუც მანდილოსანს საგანგებოდ გამოუკითხავს რა ჯიშის ვარდი ჰყვავის აპრილში. იმ ჯიშის ვარდი ტავის ბაღში დაურგავს და ყოველ წლის 20 აპრილს, ფიურერის დაბადების დღეს, მოწიწებით თავდახრილი, მლოცველივით დგას მის წინაშე.

გამიგონია: ერთი ყმაწვილი გოგონებს გაუბრაზებიათ, მასაც ერთ-ერთის ცემა დაუპირებია, მაგრამ უეცრად მიმხვდარა, რომ ეს სწორედ ის გოგონაა, ერთხელ ფიურერმა რომ გადაუსვა ქერა თავზე ხელი და თვალის დახამხამებაში გახსენებია, ხელის გადასმისთანავე იმ გოგონას შარავანდედივით რომ დასდგომია ნათელი და მარჯვენა მოსდუნებია. კიდევ ერთ ამბავს გავიხსენებ. ერთი ქალი აგვიწერს ჰიტლერთან შეხვედრის ამბავს: თავიდან მხოლოდ ვუყურებდი ფიურერს, მაგრამ როგორც კი ლაოპარაკი დაიწყო და ხელები აამოდრავა, იგივე საოცრებად გადაიქცა. ეს სიტყვები ბავშვური გენიალობის ნიმუში გახლავთ! (გეორგ შოტი: “სახალკხო წიგნი ჰიტლერზე“.) ერთი ახალგაზრდა კაცისთვის უკითხავთ, როგორ ეზიარე ნაციონალურ სოციალიზმსო. მას მოკლე პასუხი გაუცია: ფიურერის დანახვის თანავე გამიჩნდა გრძნობა, იგი ჩვეულებრივ ადამიანზე აღმატებული რომ იყო. კიდევ ერთი პატარა ამბავი: ერთი უცხოელი ბერლინიდან იენაში მიემგზავრება, მასთან ერთად კუბეში ერთი ქალი და მისი ხუთი-ექვსი წლის გოგონა ზის. გაიბმება უბრალო საუბარი. ქალი შეამჩნევს, რომ მისი თნამგზავრი დამწუხრებულია და ეკითხება, რა შეგემთხვაო. იგიც უყვება, ახლახან, თბილისში, როგორ დახვრიტეს მისი მეგობრები, მისი სამშობლოს მზე კაცები, რომლების მისთვის ძმებზე მეტი იყვნენ. შწუხებული ქალი დუმს, მისი გოგონა კი კაცს უცნაური სახით დიდხანს, სერიოზულად უყურებს, მერე კონვერტიდან სათუთად იღებს რამდენიმე ღია ბარათს და დამწუხრებულ

კაცს ათვალერებინებს. “აი ფიურერის სახლი“, ჩურჩლებს იგი ეიყვარულით სავსე ხმით, „აი თვითონ ფიურერი“.

გულაჩუყებული კაცი გოგონას სამოთხისებურ სიახლოვეს შეისუნთქავს და შუცდომლად გრძნობს, რომ ბავშვი ამ სურათებით შეუმჩნევლად მის ნუგეშის ცემას ლამობს. არასოდეს დაავიწყდება გოგონას გულთბილი სახე, თმცა მისთვის სახელიც კი არ უკითხავს. ასე ჯობიაო, ფიქრობდა შემდეგ: ჭეშმარიტი შეხვედრა, რომელშიც რაღაც ღმერთთან სიახლოვისებური ურრევაია, ჩვეულებრივი „ნაცნობობით“ ვერ დამთავრდება. ის კაცი ვისაც ეს ამბავი შეემთხვა, ამ სტრიქონების ავტორი გახლავთ. და ასე შემდეგ, და ასე შემდეგ.

აი, ასე, უმცირეს დეტალებში მჟღავნდება ფიურერის ზემოქმედების ძალა. იგი ხალხის ენერგიებს განასხეულებს და მისი პიროვნული არსიც იმ ენერგიებით იკვებება. იგი ამას საკუთარი სულის სიღრმეში გრძნობს. 1936 წლის 29 მარტს წარმოთქმულ წინასაარჩევნო სიტყვაში მან გულიდან ამოხეთქილი სიტყვები თქვა: სამი წლის მანძილზე მე ვაძლევდი გერმანელ ხალხს ძალას, ახლა ველოდები გერმანელმა ხალხმა თავის მხრივ მე მომცეს ძალა, მე ერს რწმენა განვუმტკიცე, ახლა ვიმედოვნებ ერი მე განმიმტკიცებს რწმენასაო. ღრმა აზროვანი. შუქმფინარე სიტყვებია. მხოლოდ მას, ვინც თავისი სულის იღუმალ სიღრმეში დამაბულობის ფასად უზრუნველყოფს პიროვნული თვითობისა სდა მთელის ნების ფასად ნაყოფიერ ურთიერთზემოქმედებას, მხოლოდ მას ძალუმს ბედნიერების მომნიჭებელი ღვთიური ჟრუანტელით ატანილმა მიადევნოს თვალი ამ ენერგიების მიქცევ-მოქცევას.

წინასაარჩევნო სიტყვა ადოლფ ჰიტლერმა 28 მარტს, კიოლნში წარმოთქვა. “ისეთი შეგრძნება დაგეუფლებოდათ, – ამბობს მისი თანამებრძოლი დოქტორი გებელსი, – თითქოს გერმანია ყველა ფენის, პროფესიისა და კონფესიის მომცველ დიდ ღვთის სახლად გადაქცულიყოს, სადაც მათი მფარველი ყოვლადმღიერის მაღალი საკურთხეველის წინაშე ნებისა და საქმის დამადასტურებელი სიგელის მოსაპოვებლად ოღვწოდა და თან უზენაეს წყალობასა და მფარველობას ევედრებოდა იმ მომავლისათვის, რომელიც ჯერ კიდევ გაურკვეველად და ბუნდოვნად იდო ჩვენს თვალთა წინაშე“. როცა მიმართვა გერმანელი ხალხისადმი დასრულდა ფიურერი კიოლინიდან გაემგზავრა. დოქტორი გებელსი განაგრძობს: „ვაგზლებზე, სადაც კი რამდენიმე წუთით შევჩერდით, ხალხის ტევა არ იყო. ისინი ეტყობა, გულის კარნახს აჰყენენ და ერთხელ კიდევ განადიდებდნენ იმ ადამიანს, ვისმა ხმამაც ისინი აქ მოიყვან. ის კი მდუმარედ იჯდა თავის კუპეში, ფანჯარათან, თავის ქვეყანაში, თავის ხალხში გამავალ გზას მიუყვებოდა და იმ წუთებში ალბათ არ ტოვებდა ბედნიერების განცდა, თავის იერის გულში ღრმად და მყუდროდ რომ იყო ჩაუდებული“. ზუსტი ნათვამია!

ზოგჯერ ერთი ჭის წყალს მთლიანად გამოფიტულ მიწაზე მიუშვებენ ხოლმე, ხოლო მერე ამომშრალი ჭა ერთხანს ჩავლულია ნეტარ მყუდროებაში, მაგრამ მისი სიღრმიდან მაინც ჟინიანად მოიკვლევს გზას წყლის ნაკადი – საქართველოში ამას წყაროსთვალს ეძახიან – და ჭის წიაღი ნელ-ნელა უხმაუროდ ივსება. ეტყობა, მაშინ სიმშვიდეში ჩადირული მდუმარე ჰიტლერი გრძნობდა მასში იმ ჭასავით როგორ მოედინებოდა ხალხის ძალები.

შორიახლოს ადოლფ ჰიტლერმა შექმნა დიდი გერმანია; იგია მისი სუვერენული დამაარსებელი. მართალია, მისი მოღვაწეობა ჯერაც არ გასრულებულა, მაგრამ ისტორიამ მისი სახელი უკვე ამოტვიფრა მითიურ რუნებში. ამის გახსენებაზე გონებაში ამოტივტივდა ერთი ჩრდილოური მითი:

გამიგონია ხარობს სადღაც ერთი იფანი

იგდრაზილია სახელი მისი

ტანაშოლტილ ხეს მუდამ ადგას ნათელი ნისლი.

იქიდან მოდის თურმე ცვარ-ნამი,

დაბლა ხეობებს რომ ეფინება.

თვითონ იფანი მარად მწვანეა,
ურდის ჭის ახლოს ამონაზარდი
კვლავაც საკვირვლად ჰყვავის მსოფლიო ხე.
მის ახლომახლო ჭები არ დაშრეტილა.

ორი ფრინველი, ორი გედი ბუდობს იმ ურდის ჭაში. მათი მედიდური, მელანქოლიური ცურვა უსაშველოდ
ნაზი ფშვინვით ავსებს კოსმიურ სიჩუმეს. იფნის კენწეროში ირმები სახლობენ. მათი კრიალა თვალებიდან
გაცხადებული ყოფიერების პირველმზერა გამოკრთის. დაკუნტრუმებენ ეს ღვთისშვილები და შენს სმენას
ფოთლების შარიშური აჯადოებს.

„იქიდან მოდის თურმე ცვარ–ნამი,
დაბლა ხეობებს რომ ეფინება“.

იმ იფნის შთამომავლები არიან; თეოდრიხ დიდი, დითრიხ ბერნელად წოდებული, ოტო I ,გერმანელი ერის
წმინდა იმპერიის შემქმნელი, ფრიდრიხ II ფონ ჰოჰენშტაუფენი. ეს ხე ადოლფ ჰიტლერის საგვარტომოც
გახლავთ. მისი მაცოცხლებელი ძალა იმ ჭიდან მოედინება, მსოფლიო იფანს რომ ასაზრდოებს.